

Methode voogdij

Herziene versie juni 2015

Methode Voogdij
Handleiding voor jeugdbeschermers

Woerden, juni 2015

Tekst: Joost van den Braak, Adri van Montfoort, Pauline Willems

© 2015 VanMontfoort

Inhoudsopgave

Deel I: Inleiding

1.	Inleiding	8
1.1	De voogdijmaatregel	8
1.2	De nieuwe jeugdbescherming	9
1.3	Update methode voogdij.....	11
1.4	Terminologie	12
1.5	Leeswijzer	13
2.	Samenvatting methode Voogdij	15

Deel II Wettelijke bepalingen

3	Wetgeving	19
3.1	Inleiding	19
3.2	Gezag	19
3.2.1	Ouderlijk gezag	19
3.2.2	Voogdij	19
3.3	Herziening maatregelen van kindbescherming	20
3.3.1	Gezagsbeëindiging	21
3.3.2	Tijdelijke en voorlopige voogdij.....	22
3.4	Wet verbetering positie pleegouders	24
3.5	Taak RvdK	25

Deel III De zes domeinen en het analysemodel de **viervensters**

4.	Inleiding op de zes domeinen	28
5.	Domein 1 Opvoeding en verzorging.....	30
5.1	Inleiding	30
5.2	Het pedagogische doel van de voogdij	30
5.3	Jeugdigen in een pleeggezin	32
5.4	Jeugdigen in een residentiële voorziening	33
5.5	Jeugdigen die elders verblijven	37
6.	Domein 2 Ontwikkeling en toekomst.....	39
6.1	Inleiding	39
6.2	Zorgen en krachten	40
6.3	De toekomst.....	44

7.	Domein 3 Hulpverlening	45
	7.1 Inleiding	45
	7.2 Hulp voor de jeugdige.....	46
	7.2.1 Verblijf	46
	7.2.2 Behandeling van gedragsproblemen en psychische problemen.....	46
	7.3 Opvoedingsondersteuning voor pleegouders.....	46
	7.4 Hulp en ondersteuning voor de ouders en het sociale netwerk	47
8.	Domein 4 Toezicht en veiligheid	48
	8.1 Toezicht en veiligheid in de voogdij.....	48
	8.2 Veiligheid in pleeggezinnen.....	49
	8.3 Veiligheid in een residentiële voorziening	50
	8.4 Focus op veiligheid	50
	8.4.1 Praten over veiligheid	51
	8.4.2 Signaleren van onveiligheid en risicotaxatie	52
	8.4.3 Reageren op incidenten	52
9.	Domein 5 Gezag	53
	9.1 Uitoefenen van het juridisch gezag	53
	9.2 Overdragen van het gezag	54
	9.3 Pleegoudervoogdij.....	56
	9.3.1 Consequenties van gezagsoverdracht aan pleegouders	57
	9.3.2 Bespreken van gezagsoverdracht	57
	9.3.3 Aarzelingen en bezwaren bij gezagsoverdracht.....	58
	9.4 Gezagsoverdracht aan een contactpersoon/burgervoogd	60
	9.5 Delegeren van verantwoordelijkheden op deelgebieden	62
10.	Domein 6 Financiën	64
	10.1 Protocol vermogensbeheer	64
	10.1.1 Inventarisatie van het vermogen	64
	10.1.2 Beheer financiën tijdens de voogdij.....	65
	10.1.3 Beheer financiën bij het einde van de voogdij.....	65
11.	Analysemodel de viervensters	67
	11.1 Inleiding	67
	11.2 Venster 1. De mensen	69
	11.3 Venster 2: Tijdlijn en feiten per domein.....	72
	11.4 Venster 3. De weging	73
	11.5 Venster 4. De volgende stappen.....	74
	11.6 Schematisch weergave van de viervensters.....	76

Deel IV Fasering in de voogdij

12.	Fasering: Inleiding	80
13.	Fase 1 De start van de voogdij	81
13.1	De voorbereiding	81
13.2	Het overdrachtsgesprek met de raad	83
13.3	De perspectiefbijeenkomst	83
13.4	Het voogdijplan/plan van aanpak	88
14.	Fase 2: De uitvoering van het voogdijplan	89
14.1	Inleiding	89
14.2	Uitvoering als cyclisch proces	89
14.3	Engageren en positioneren	90
14.4	De rol van de voogdijwerker voor de jeugdige	91
14.5	De rol van de voogdijwerker voor de ouders	92
14.6	Samenwerking met de pleegouders en de residentiële voorzieningen	96
14.7	Samenwerking in de driehoek kind, ouders, pleegouders	96
14.8	Samenwerking met de pleegzorgorganisatie	99
14.9	Samenwerking met overige organisaties voor Jeugd & Opvoedhulp	100
14.10	Samenwerking met de raad voor de kindbescherming	101
14.11	Evaluatie	101
15.	Fase 3: Het einde van de voogdij	102
15.1	Herstel van het ouderlijk gezag	102
15.1.1	Ongehuwde Tienermoeders	103
15.2	Einde voogdij door overdracht gezag	105
15.3	Einde voogdij door meerderjarigheid	106
15.4	Afsluiting voogdij	108
Bijlagen		
	Bijlage 1 Praten met (jonge) jeugdigen	110
	Bijlage 2 Checklist Meerderjarigheid	113
	Bijlage 3 Ontwikkelingstaken van jeugdigen van 0 - 18 jaar	117
	Literatuur	120

Deel I Inleiding

1. Inleiding

1.1 De voogdijmaatregel

De voogdijmaatregel is een gezagsmaatregel en betreft kinderen die uit ernstig bedreigende opvoedingssituaties komen. Het is de oudste maatregel van jeugdbescherming (ingevoerd in 1905). Desondanks is er in de geschiedenis weinig aandacht geweest voor de methode van uitvoering van de voogdij. In 2003 constateerde de Inspectie Jeugdhulpverlening en Jeugdbescherming dat noch het verantwoordelijke ministerie, noch de bureaus jeugdzorg en de landelijk werkende instellingen, noch de beroepsgroep van de voogdijwerkers een duidelijke en eenduidige opvatting hadden over doelen en middelen van de voogdij¹. Ook ontbrak het aan aandacht van wetenschappers voor de theoretische en empirische onderbouwing van het voogdijwerk (Hermans, 2008).

Begin 2012 stonden circa 8660² minderjarigen in ons land onder voogdij van een bureau jeugdzorg of landelijk werkende instelling. In 2013 waren dit circa 9650 minderjarigen. In 2012 waren er 1968 minderjarige alleenstaande vluchtelingen. De voogdij over deze laatstgenoemde groep wordt uitgevoerd door de landelijk werkende instelling NIDOS. Aangezien NIDOS voor deze groep jeugdigen een eigen methode heeft geschreven (Spinder en Van Hout, 2008), verwijzen wij naar die methode en blijven de specifieke aspecten van de voogdij over minderjarige vluchtelingen hier verder onbesproken. In het vervolg spreken we over de gecertificeerde instelling (GI), waarbij we ook de landelijk werkende instellingen³ bedoelen.

Voor de circa 6500 minderjarigen die onder voogdij staan (exclusief NIDOS) is er in 63%⁴ eerst een ondertoezichtstelling geweest en is die maatregel op een bepaald moment omgezet naar een voogdij. Tot voogdij na ondertoezichtstelling wordt besloten indien er te weinig mogelijkheden zijn om met behulp van de ondertoezichtstelling de situatie zodanig te veranderen, dat de jeugdige weer thuis kan wonen. De jeugdigen die onder voogdij staan hebben dan ook vrijwel allemaal veel meegemaakt. Zij kunnen niet terugvallen op een stabiele thuissituatie van hun eigen ouders en hebben doorgaans verschillende overplaatsingen meegemaakt. De schoolcarrière is voor veel voogdij-jeugdigen belemmerd door hun geschiedenis en een aanzienlijk aantal van deze jeugdigen kampt met gedragsproblemen, al dan niet als reactie op hetgeen de jeugdige eerder heeft meegemaakt. Al met al gaat het om jeugdigen in een kwetsbare situatie, voor wie de overheid en de samenleving de grootst mogelijke verantwoordelijkheid dragen in de vorm van het gezag.

¹ (2003) *Jongeren onder voogdij*. Utrecht: Inspectie Jeugdhulpverlening en Jeugdbescherming.

² Deze en de navolgende cijfers zijn afkomstig van de website NJI.nl

³ De landelijk werkende instellingen zijn William Schrikker Groep, Leger des Heils Jeugdzorg&Reclassering en Stichting Gereformeerd Jeugdwezijn (SGJ Christelijke Jeugdzorg).

⁴ Monitor van Montfoort implementatietraject methode voogdij (2012-2014).

De overige 37% betreft categorieën als wezen, tienermoeders, tijdelijke en voorlopige voogdij onder curatele stelling

1.2 De nieuwe jeugdbescherming

De financiering van de jeugdbescherming is per 1 januari 2015 overgegaan naar de gemeenten. De gemeenten hebben sinds die datum de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van alle zorg voor kinderen, jongeren en hun opvoeders. Dat betekent dat gemeenten taken en verantwoordelijkheden overnemen op het gebied van jeugd-ggz, provinciale jeugdzorg, gesloten jeugdzorg, jeugdreclassering, jeugdbescherming en jeugd-lvg. Dit staat bekend als de transitie: verspreide verantwoordelijkheden gaan over naar één lokaal niveau.

De transitie beoogt ook een transformatie tot stad te brengen; een andere manier van denken en handelen. Kern van de transformatie is het versterken van de opvoeding. Het gaat niet om het overnemen van zorg maar om het stimuleren van de eigen kracht en zelfstandigheid van kinderen en hun ouders. Concreet: werken aan herstel van het gewone leven, versterken van de ontwikkeling, opvoeding en talenten van kinderen en jongeren.

Kernbegrippen bij de vernieuwing en de transformatie van de jeugdbescherming zijn:

- Burgers hebben de regie over de opvoeding
- Jeugdbescherming is een publieke verantwoordelijkheid
- Het kind staat centraal en niet de instanties: er is één primair proces
- Veiligheid en ontwikkeling staan centraal
- Jeugdbescherming sluit aan bij het lokale veld
- Belang van samenwerking in de keten
- Er wordt geleerd van ervaringen

Burgers en regie

Voor de voogdij betekent het eerste uitgangspunt dat de regie van burgers gestalte moet gaan krijgen in situaties waarin de ouders het gezag is ontnomen en de opvoeding elders plaats vindt (in een pleeggezin of een organisatie voor Jeugd & Opvoedhulp), terwijl de ouder invulling moet geven aan zijn ouderschap-op-afstand. In de methode voogdij hebben burgers een specifieke plaats: als belanghebbenden en betrokkenen bij een jeugdige, in netwerkberaden (in de methode voogdij perspectiefbijeenkomsten geheten) en als potentiële contactpersonen of burgervoogden.

Publieke verantwoordelijkheid

De legitimatie van het optreden van GI'en om zonder toestemming van jeugdigen en ouders in te grijpen ligt in de publieke verantwoordelijkheid voor het beschermen van kinderen, tegen mishandeling, verwaarlozing en misbruik.

Eén primair proces

De keten van jeugdbescherming is op te vatten als één primair proces waarin zo veel mogelijk eenheid en continuïteit moet zijn voor het kind en de familie. De voogdijwerker in de methode voogdij is dan ook geen nieuwe jeugdbeschermer voor de cliënt maar is in veel gevallen al sinds de ondertoezichtstelling (of nog eerder) bij de cliënt betrokken.

Van belang is dat er in dit primaire proces zo weinig mogelijk knips, schotten en wachttijden zijn. Daarom wordt gestreefd naar één primair proces, van zorgmelding tot een begeleiding bij een maatregel. In dit primaire proces zijn 'één gezin, één plan, één regisseur' en zo veel als mogelijk 'één gezin, één gezicht' belangrijke uitgangspunten. Om dit ene primaire proces voor de cliënt te realiseren

moeten er zo weinig mogelijk wisselingen in personeel zijn die er voor zorgen dat mensen steeds opnieuw met nieuw jeugdbeschermers van doen krijgt. Dat betekent dat het uitgangspunt is dat het niet langer zo is dat de cliënt een andere hulpverlener toegewezen krijgt bij 'overgang' naar een andere werksoort binnen de GI, maar dat de werker bij de cliënt 'blijft' op diens 'tocht' door de GI. 'Eén gezin, één plan' is het adagium in dit verband.

Veiligheid en ontwikkeling staan centraal

De jeugdige en diens veiligheid en ontwikkeling staan centraal in de jeugdbescherming. Daar draait het om. Voor de voogdij gaat het specifiek ook over een stabiele en continue opvoed- en opgroeisituatie als basis voor een gezonde ontwikkeling. Het aspect veiligheid geldt bij voogdijzaken in meerdere settings: de opvoed- en opgroeisituatie bij de pleegouders, de thuisbezoeken voor het contact met de eigen ouders en het eventuele verblijf in een residentiële setting.

Gebiedsgericht en aansluiting op het lokale veld

Als professionele (jeugd)zorg wordt gevraagd, dan bieden lokale teams deze in eerste instantie in en vanuit de eigen leefomgeving van de jeugdige en het gezin. Een medewerker van het lokale team, buurt- of wijkteam, is de centrale coördinerende professional voor de leden van het gezin. Als deze gewone zorg niet voldoende is, kunnen gezinnen via het lokale team een beroep doen op instanties die op een grotere schaal werken dan de buurt of wijk. Het gaat dan om specialistische hulp of behandeling, bijvoorbeeld in een organisatie voor Jeugd & Opvoedhulp of een jeugd-GGZ instelling. Het lokale team kan zo nodig de gecertificeerde instelling inschakelen. Jeugdbeschermers zetten hun diensten zo kort als mogelijk in, maar zo lang als nodig, én zoveel mogelijk in de eigen omgeving. Voor voogdij betekent dit voortdurend nagaan of werkzaamheden die de voogdijwerker gewend is te doen ook door andere lokale professionals of burgers kan worden gedaan.

Afstemming en samenwerking

Samenwerking en afstemming met partners is van groot belang. Specifiek voor de voogdij(werker) gaat het om samenwerking met de pleegzorgorganisatie (de pleegzorgwerkers), met residentiële voorzieningen waar voogdij-pupillen verblijven (de opvoeders in de organisaties voor Jeugd & Opvoedhulp), de Raad voor de Kinderbescherming en lokale partners zoals CJG, buurtteam, school en vrijwilligers(organisaties) die wellicht iets voor de voogdij-jeugdigen willen betekenen.

Methodische leerbijeenkomsten

De gecertificeerde instellingen organiseren een permanente ontwikkeling van de werkwijze door middel van de reflectieve praktijk. Zij zien de ontwikkeling van de werkwijze in de nieuwe jeugdbescherming niet zozeer als top-down en evidence-based, maar voor een belangrijk deel van onder af en practice-based door middel van leerbijeenkomsten. Ook voogdijzaken zijn onderwerp van reflectieve besprekingen. Toekomstbeeld bij deze transformatie is dat er sprake zal zijn van integraal werken: alle betrokkenen werken vanuit een en dezelfde visie en methodisch kader (men spreekt één "methodisch Esperanto") en benaderen, begeleiden en monitoren de cliënt vanuit dat kader, vanaf de allereerste 'gedwongen' ontmoeting van de cliënt met de jeugdzorg, tot en met de uitspraak van het OM of de (kinder-) rechter, en vervolgens bij de uitvoering van een maatregel en de zorg of behandeling die in dat kader wordt ingeschakeld. Daarbij krijgen eigen kracht en inzet van burgers een groot accent.

De jeugdbeschermers is in deze benadering niet zozeer degene die alle antwoorden weet, maar

degene die de juiste vragen aan betrokkenen weet te stellen zodat zij geactiveerd worden om zelf een (andere) rol voor de jeugdige te gaan vervullen. De jeugdbeschermer is tegelijkertijd bescheiden in zijn pretenties en robuust in zijn optreden. Ook hier geldt voor voogdijwerkers dat zij burgers moeten faciliteren om burgers te helpen en hen actief moeten betrekken.

1.3 Update methode voogdij

De methode voogdij (versie 3) is in 2010 verschenen. Zowel nieuwe wetgeving (de herziening van de maatregelen van kindbescherming en de verbetering van de rechtspositie van pleegouders) als vernieuwende opvattingen over de kern van de jeugdbescherming hebben hun invloed op de (uitoefening van de) voogdij. De methode voogdij is dan ook toe aan een update, aangepast aan deze ontwikkelingen en aan ervaringen met het werken volgens de methode.

In de herziening kindbeschermingsmaatregelen is onder meer sprake van één nieuwe maatregel: de gezagsbeëindiging (in plaats van ontheffing en ontzetting). Een voogdijmaatregel wordt in de nieuwe wet uitgesproken (1) indien de jeugdige ernstig in zijn ontwikkeling wordt bedreigd en de ouder niet in staat is de verantwoordelijkheid voor de verzorging en opvoeding van de jeugdige te dragen binnen een voor de persoon en de ontwikkeling van de jeugdige aanvaardbaar te achten termijn of (2) als de ouder het gezag misbruikt.

Tegelijkertijd vindt er een omslag plaats in het denken over en werken aan de veiligheid van jeugdigen. De doorontwikkelde Deltamethode (bv. SAVE in Midden Nederland en Verve in Overijssel) verbindt enerzijds de eigen kracht van gezinnen en het leggen van de regie bij het gezin zelf met een sterke nadruk op veiligheid en het bewust, selectief en deskundig inzetten van bevoegdheden in dat kader.

Naast deze inhoudelijke ontwikkelingen zijn er ook verschillende notities verschenen m.b.t. (de positie van) pleegouders

Voorbeelden zijn:

- Pleegzorg: een gezamenlijke zorg Landelijke handreiking Samenwerkingsafspraken tussen Bureau Jeugdzorg en de Pleegzorgorganisatie (Jeugdzorg Nederland, 2014)
- Brochure pleegoudervoogdij (Jeugdzorg Nederland, 2014)

Andere belangrijke notities met consequenties voor de voogdij zijn:

- Rapport Commissie Samson over seksueel misbruik (Commissie Samson, 2012)
- Kwaliteitskader Voorkomen seksueel misbruik in de jeugdzorg van de commissie Rouvoet (2013)

Tevens zijn in de update ervaringen verwerkt van deelnemers aan het landelijk projectleidersoverleg voogdij met centrale thema's in de Voogdij als perspectiefbijeenkomsten en gezagsoverdracht.

1.4 Terminologie

Wij gebruiken in deze methodebeschrijving de volgende termen:

- Voor een jeugdige die onder voogdij staat gebruiken wij de term *voogdij-jeugdige* of *voogdijpupil*.
- Uitvoering van maatregelen van kindbescherming zoals de voogdij, gebeurt niet langer door bureau jeugdzorg, maar door een *gecertificeerde instelling* (GI).
- De beroepskracht van de GI die belast is met de uitvoering van de voogdij namens de instelling noemen we in deze methodebeschrijving de *voogdijwerker*.
- Regelmatig gebruiken we ook de term *jeugdbeschermer*. In de nieuwe jeugdbescherming dient een jeugdbeschermer zaken in alle werksoorten van de GI te kunnen behartigen. Wij doelen met het woord jeugdbeschermer in deze methode op de jeugdbeschermer in de uitoefening van de voogdij.
- De voogdijwerker werkt samen en stemt af met de *pleegzorgwerker* van de *pleegzorgorganisatie* voor wat betreft de voogdij-jeugdigen die in een pleeggezin verblijven.
- Tevens stemt hij af met de opvoeders (*groepsleiders en mentoren*) in residentiële voorzieningen waar voogdijpupillen verblijven.
- De term *organisatie voor Jeugd & Opvoedhulp*, in plaats van zorgaanbieder.
- Voor de ouders van de voogdij-jeugdige gebruiken wij niet de term biologische ouders, maar, simpel, de term ouders: een voogdij-jeugdige heeft *ouders* en vaak ook *pleegouders*.
- Gezagsoverdracht aan natuurlijke personen kan gezagsoverdracht aan pleegouders inhouden (pleegoudervoogdij), maar ook gezagsoverdracht aan een *burgervoogd*. Deze burgervoogd kan 'starten' als een *contactpersoon* voor de voogdij-jeugdige.
- De methode pleit voor een eerste netwerkbijeenkomst rond de start van de voogdij voor alle betrokkenen en belanghebbenden en voor meerdere bijeenkomsten later in het voogdijproces. Deze bijeenkomsten duiden wij aan met de term *perspectiefbijeenkomst*.
- Wij gebruiken de volgende termen voor zorgpunten en sterke punten. Hoofdonderscheiding is die tussen *zorgen en krachten*. De zorgen zijn te verdelen in *zorgpunten en belemmerende omstandigheden*, de krachten zijn onder te verdelen in *bescherm punten en helpende omstandigheden*.
- *Verleningsbeschikking* in plaats van het voormalige indicatiebesluit in het kader van vrijwillige hulp.
- De '*bepaling Jeugdhulp*' voor hulp in het kader van de jeugdbescherming/de voogdij die de voogdijwerker noodzakelijk acht.

1.5 Leeswijzer

In deze update wordt de methode voogdij - net als de Deltamethode voor de ondertoezichtstelling destijds - beschreven aan de hand van drie dwarsdoorsnedes:

- Het *wat* het analysekader. Dit betreft het doel van de voogdij, de zes domeinen van de voogdij en het analyseschema van de **viervensters**.
- Het *wanneer*: de fasering in het werk van de voogdijwerker.
Dit betreft:
 - de start met een perspectiefbijeenkomst,
 - het verloop van de voogdij, met veel aandacht voor (1) de ondersteuning van betrokkenen, te weten de pleegouders, de ouders, de jeugdige en (2) voor de samenwerking en afstemming met de pleegzorgorganisatie.
 - evaluatie van het verloop,
 - Het einde van de voogdij vanwege: gezagsoverdracht, herstel van gezag, of meerderjarigheid van de voogdij jeugdige.
- Het *hoe*: de communicatie met ouders, kind en pleegouders en de samenwerking met de pleegzorgorganisatie, organisaties voor Jeugd & Opvoedhulp en de raad voor de kinderbescherming (RvdK).

De methodebeschrijving is als volgt opgebouwd:

- We starten - hoofdstuk 2 - met een korte samenvatting van de methode voogdij.
- Daarna komt in hoofdstuk 3 de wettelijke grondslag van de voogdij ter sprake.
- Hoofdstuk 4 betreft de domeinen waarop de voogdijwerker werkzaam is. Deze zes domeinen worden inhoudelijk toegelicht. Tevens komen in de verschillende domeinen specifieke taken en handelingen van de voogdijwerker aan bod. Die staan in aparte tekstblokken opgenomen en kunnen worden gebruikt door de voogdijwerker zelf als reflectiethema's dan wel door de leidinggevende als thema's voor de werkbegeleiding. Ze kunnen tevens gebruikt worden in methodische leerbijeenkomsten.
- Analyse van cases vindt plaats aan de hand van vier standaardvragen: wie zijn er betrokken? wat is er aan de hand? hoe ernstig is het? en wat moet er gedaan worden? Het vijfde hoofdstuk bespreekt bovenstaande vragen aan de hand van het door VanMontfoort ontwikkelde **viervenstermodel** als ordeningskader voor analyse van cases in de jeugdbescherming.
- Tot slot komt de fasering van de voogdij aan de orde. In hoofdstuk 6 beschrijven we:
 - fase 1: de voorfase, de startfase, de perspectiefbijeenkomst, eindigend met een voogdijplan.
 - fase 2: de uitvoering van het plan. Aan bod komen: engageren/positioneren, de rol van de voogdijwerker voor jeugdige en ouders en de samenwerking en afstemming met de pleegouders en de pleegzorgorganisatie, de driehoek kind/ouder/pleegouder en de samenwerking met andere organisaties voor Jeugd & Opvoedhulp en met de raad voor de kinderbescherming, de evaluatie en de beëindiging van de voogdij. Hierbij komt ook de communicatie met ouders en jeugdigen ter sprake.
 - fase 3 betreft het einde van de voogdij. Het betreft herstel van gezag, gezagsoverdracht aan pleegouders of contactpersonen/burgervoogden en meerderjarigheid van de jeugdige.

De fasering van de voogdij betreft uiteraard ook de domeinen van de voogdij. Uitvoering van de voogdij betreft alle domeinen. Dat draagt het risico met zich mee van doublures van teksten bij het hoofdstuk domeinen en teksten bij het hoofdstuk fasering. Om die zo veel mogelijk te vermijden komen in het hoofdstuk over de fasering algemene, vaak domeinoverstijgende aspecten aan de orde zoals de rol van de voogdijwerker voor jeugdigen, ouder en pleegouder en de samenwerking en afstemming met de pleegzorgorganisatie en residentiële instelling waar voogdijpupillen verblijven.

Er is voor gekozen om de uitwerking van de methodische hulpmiddelen in de tekst zelf zeer beperkt te houden. De meeste methodische hulpmiddelen zijn niet voorgeschreven als vast onderdeel van de methode, maar kunnen door de voogdijwerker worden benut om de beschreven taken toe te passen. Voor sommige werkers zullen de hulpmiddelen nieuw zijn; anderen kennen de hulpmiddelen waarschijnlijk al, onder meer vanuit de deltamethode gezinsvoogdij.

De concepttekst van deze methode Voogdij is gelezen en becommentarieerd door Ingrid Wood (WSG), Geeke Elgersma (GI Friesland) en Harry van den Bosch (NJI). Hij heeft zich met name op hoofdstuk Wetgeving gericht. Wij hebben dankbaar gebruik gemaakt van hun reacties. De uiteindelijke tekst komt geheel voor de verantwoordelijkheid van VanMontfoort.

2. Samenvatting methode Voogdij

Voogdij

De voogdij is de oudste maatregel van kinderbescherming (ingevoerd in 1905). Bij voogdij gaat het om jeugdigen van ouders die in de onmogelijkheid verkeren het gezag uit te oefenen of bij wie het gezag door de rechter is beëindigd. De voogdijpupil woont daarom niet langer thuis maar in een pleeggezin of in een residentiële voorziening. Het gaat om jeugdigen in een kwetsbare situatie, voor wie de overheid en de samenleving de grootst mogelijke verantwoordelijkheid dragen in de vorm van het gezag. In de voogdijmaatregel komen hulp en recht samen. Professionele jeugdbescherming dient aan beide invalshoeken recht te doen.

Methode

In 2010 is de (eerste versie van de) methode Voogdij uitgekomen. Voor andere werksoorten was dat al langer het geval: sinds 2005 bestaat de methode voor de jeugdreclassering (de Jongere Aanspreken) en sinds 2009 is er ook een nieuwe methode voor de gezinsvoogdij (de Deltamethode). Wat is het doel van de voogdij, wat doet een voogdijwerker tijdens de uitvoering van de voogdij, wat is de plek van ketenpartners - met name de pleegzorg - bij de voogdij, hoe eindigt de voogdij? Deze en andere methodische vragen komen in de nieuwe methode voogdij aan bod.

Doel en domeinen voogdij

Het doel van de voogdij is het realiseren van een stabiele, continue en voor de ontwikkeling van de jeugdige zo optimaal mogelijke opvoedingsituatie, waarbij de opvoeders zo mogelijk ook het juridische gezag hebben. Dit hoeft geen 100% ideale situatie zijn. Het gaat om het realiseren van een opvoedings- en opgroeisituatie die goed genoeg is.

Om dit doel te bereiken werkt de voogdijwerker op zes verschillende domeinen:

- opvoeding en verzorging
- ontwikkeling en toekomst
- hulpverlening
- toezicht en veiligheid
- gezag
- financiën

Het Plan van Aanpak van de voogdijwerker bevat ook deze zes domeinen.

Voogdij en viervenstermodel

Het **vier**venstermodel is een analyseschema voor (voogdij) casussen. Het is een doorontwikkeling van onder andere het vierstappenmodel. Met name het netwerk en de betrokkenen en belanghebbenden hebben een prominente plaats in venster 1 (wie zijn de mensen?). In venster 2 (wat zijn de feiten?) wordt per domein met de jeugdige, ouders en pleegouders besproken wat de stand van zaken is inzake zorgen en krachten. In venster 3 wordt de situatie gewogen (de weging). Hier komen de bedreigingen voor een stabiele en continue opvoed- en opgroeisituatie aan de orde en de

wenselijkheid van gezagsoverdracht. Onderdeel van deze weging is ook altijd de toekomst van de jeugdige.

In venster 4 komen de volgende stappen aan bod: welk plan is er opgesteld, wat zijn de concrete afspraken en wie gaat na of ze nagekomen worden?

Competenties voogdijwerker

De voogdijwerker heeft met veel mensen en instanties te maken: de voogdijpupil, de ouders (die gekwetst, verdrietig, en kwaad kunnen zijn nu hun kind niet langer bij hen mag blijven wonen), de pleegouders, de instelling voor jeugd & opvoedhulp, de pleegzorgorganisatie die de pleegouders begeleidt, de residentiële voorziening waar de jeugdige eventueel verblijft en de raad voor de kinderbescherming. Dit maakt de voogdij tot een werksoort met vele, complexe verbindingen. Gedurende de uitoefening van de voogdij stemt de voogdijwerker voortdurend nauw af met genoemde partijen. Goed kunnen afstemmen, verbinden en een goede communicatie en gerichtheid op samenwerking zijn dan ook essentiële vaardigheden voor de voogdijwerker. Positioneren en engageren zijn net als bij de ondertoezichtstelling de kernbegrippen om houding en communicatie van de voogdijwerker te omschrijven.

Samenwerking en afstemming

Van cruciaal belang is dat de voogdijwerker samenwerkt en afstemt met de pleegzorgorganisatie (bij plaatsing van een voogdijpupil in een pleeggezin), dan wel met de residentiële voorziening waar een voogdijpupil is opgenomen. De methode pleit voor flexibele, op maat gemaakte afspraken tussen voogdijwerker, pleegzorgwerker of residentiële opvoeders.

Een goede invulling van de maatregel Voogdij betekent een harmonieus samenspel van GI met de pleegzorgorganisatie, dan wel de organisatie voor Jeugd & Opvoedhulp.

Perspectiefbijeenkomst(en)

De voogdijwerker houdt perspectiefbijeenkomsten met alle mensen die bij de jeugdige en diens ouders en opvoeders betrokkenen. Perspectiefbijeenkomsten zijn vergelijkbaar met Family Group Conferences, Eigen Kracht Conferenties, familieberaden, netwerkberaden, e.d. Doel van de perspectiefbijeenkomsten is het bespreken en vaststellen van het toekomstperspectief van de jeugdige en het maken van concrete afspraken over wie welke bijdrage in dat licht kan en wil bieden. De eerste perspectiefbijeenkomst vindt rondom de start van de voogdijmaatregel plaats. Soms is er ook al een dergelijke bijeenkomst voor het uitspreken van de voogdijmaatregel geweest. Dat kan met name het geval zijn als er aan de voogdij een OTS is voorafgegaan.

Uitvoering voogdijplan

De eerste perspectiefbijeenkomst leidt tot een voogdijplan. In de uitvoering dient de voogdijwerker zich bewust te zijn van de rol die hij vervult voor de jeugdige, de ouders en de pleegouders. Tijdens het verloop van de voogdij is er veel aandacht voor de ondersteuning van pleegouders, jeugdige en ouders

Meerderjarigheid

Onderdeel van de methode is dat de voogdijwerker anticipeert op de meerderjarigheid van zijn pupil en met de jeugdige zaken regelt die van belang zijn na zijn 18^e verjaardag. Immers, bij meerderjarigheid eindigt de maatregel en zo veel als mogelijk moet voorkomen worden dat de

jeugdige er ineens alleen voor staat. Een goede voorbereiding van deze nieuwe fase is dan ook van cruciaal belang. Daartoe is ook een checklist meerderjarigheid in de methode opgenomen.

Gezagsoverdracht

Gezagsoverdracht is een centraal thema in de methode voogdij. Dit kan gezagsoverdracht aan de pleegouders betreffen: door de pleegoudervoogdij komen het pedagogisch en juridisch gezag weer in één hand, net als bij andere, niet-voogdij- kinderen. Ook kan het gezagsoverdracht aan een burger (niet zijnde een pleegouder) betreffen. Dit is de burgervoogd; het betreft een burger/contactpersoon die iets voor deze jeugdige wil betekenen, terwijl de jeugdige elders woont, bijvoorbeeld in een voorziening).

De methode schrijft voor dat de voogdijwerker de optie gezagsoverdracht serieus onderzoekt. Daartoe hoort allereerst tijdige afstemming met de pleegzorgorganisatie en duidelijkheid over de positie van de pleegzorgorganisatie ten opzichte van de pleegouders na gezagsoverdracht. Ook overleg met de pleegouders over deze kwestie en volledige voorlichting aan hen over de (financiële en andere) consequenties van pleegoudervoogdij behoren hiertoe. In de methode wordt er voor gepleit dat de voogdijwerker met name voor jeugdigen die in een residentie verblijven een contactpersoon zoekt die wellicht op termijn ook burgervoogd wil en kan worden.

De mogelijkheid tot gezagsoverdracht is een belangrijk element in de methode dat de nodige voetangels en klemmen bevat. Vragen zijn: hoe wordt dit bij de werving en selectie ingebracht? Hoe wordt hierover met pleegouders gecommuniceerd door de GI en pleegzorgorganisatie, wanneer is gezagsoverdracht wel en wanneer niet geëigend of geïndiceerd?

Einde voogdij

De voogdij kan op verschillende manieren eindigen:

- door meerderjarigheid van de jeugdige.
- door gezagsoverdracht aan pleegouders of contactpersonen/burgervoogden.
- door gezagsherstel van de ouder(s). Cruciale vraag bij gezagsherstel is of de thuissituatie nu wel voldoende veilig is voor de jeugdige. De voogdijwerker is daartoe voorafgaand aan herstel van gezag actief op zoek gegaan naar tekenen van veiligheid.

De voogdijwerker kan zich terugtrekken als gezagsoverdracht is bereikt. Dan moet er sprake zijn van twee voorwaarden:

- (1) De opvoed- en opgroeisituatie van de voogdijpupil is 'stabiel en continu genoeg'.
- (2) Pleegouders of een burgervoogd willen, met instemming van de GI en de pleegzorgorganisatie de voogdij op zich nemen.

Deel II Wettelijke bepalingen

3 Wetgeving

3.1 Inleiding

De voogdij is een wettelijke gezagsmaatregel ter bescherming van minderjarigen. De gecertificeerde instelling en de voogdijwerker werken op basis van de wettelijke bepalingen en van de uitspraak van de rechtbank. De voogdijwerker kent de wettelijke bepalingen en is zich bewust van het gegeven, dat de voogdij is opgedragen aan de instelling door een rechterlijke uitspraak op basis van de wet.

De wet geeft in enkele bepalingen aan wat de taken en verantwoordelijkheden van de voogd zijn. Deze bepalingen zijn het beginpunt voor de methode voogdij. In de voogdijmaatregel komen recht en opvoeding samen. Enerzijds is feitelijke opvoeding zonder medewerking van de ouders onmogelijk zonder wettelijke basis, omdat ouders het kind kunnen opeisen, er geen betaling is geregeld en niet duidelijk is wie er verantwoordelijk is; anderzijds heeft de maatregel geen zin zonder pedagogische fundering en invulling. Het is belangrijk, dat de voogdijmedewerker zich realiseert dat de werelden van pedagogiek en recht in de voogdijmaatregel samenkomen en dat professionele jeugdbescherming aan beide invalshoeken recht moet doen. Er is geen tegenstelling tussen hulp en recht. De voogdij kan niet op professionele wijze worden uitgevoerd door alleen hulp of alleen recht.

3.2 Gezag

3.2.1 Ouderlijk gezag

Bij de geboorte van een kind krijgen gehuwde ouders automatisch het gezag. Dit gebeurt zonder tussenkomst van een rechter, ofwel 'van rechtswege'. Hetzelfde geldt voor de ongehuwde moeder, tenzij zij minderjarig is. Het ouderlijk gezag heeft volgens lid 4 van artikel 1: 245 BW betrekking op:

- de persoon van de minderjarige
- het vermogen van de minderjarige
- de vertegenwoordiging van de minderjarige in juridisch opzicht

Ouderlijk gezag omvat volgens artikel 1: 247 BW lid 1 de plicht en het recht van de ouder zijn minderjarig kind te verzorgen en op te voeden. Dit betreft:

- De dagelijkse verzorging en opvoeding (opvoeding)
- Zorg en verantwoordelijkheid voor het geestelijk en lichamelijk welzijn (zorg)
- Zorg en verantwoordelijkheid voor de veiligheid (toezicht)
- Het bevorderen van de ontwikkeling van de persoonlijkheid van het kind (ontwikkeling)

In april 2007 is aan dit artikel een derde lid toegevoegd:

'in de verzorging en opvoeding van het kind passen de ouders geen geestelijk of lichamelijk geweld of enige andere vernederende behandeling toe'.

3.2.2 Voogdij

Voogdij is gezag over een minderjarige dat door een ander dan een ouder wordt uitgeoefend (art. 1: 245 BW lid 3). Voogdijkinderen zijn kinderen van ouders ten aanzien van wie de rechter het gezag

over hun kinderen heeft beëindigd of geschorst, of van wie de ouders zijn overleden of die zijn geboren uit een minderjarige moeder.

Voogdij kan door een natuurlijke persoon worden uitgeoefend of door een instelling. In het eerste geval gaat het om een voogd-natuurlijke persoon. Het betreft voogdij door pleegouders of voogdij door een familielid of door een andere burger, niet zijnde de pleegouder. Voogdij kan ook worden uitgeoefend door een instelling, door een rechtspersoon. Als de rechter een instelling tot voogd benoemt, dan is dit een gecertificeerde instelling. De raad van bestuur of het stichtingsbestuur is verantwoordelijk voor de gezagsuitoefening. Juridisch spreekt men dan over de voogd-rechtspersoon. De feitelijke uitvoering van de voogdij wordt in handen gelegd van een medewerker SAVE . Deze voedt het kind niet zelf op, maar zorgt dat dit door anderen gebeurt.

Indien de GI op de hoogte is van het gegeven dat het gezag niet wordt uitgeoefend, bijvoorbeeld doordat degene die het gezag uitoefent is overleden, dan meldt de GI dat bij de raad voor de kindbescherming. De raad voor de kindbescherming wordt ook door de gemeente geïnformeerd wanneer er door het overlijden van een ouder geen gezag meer over een minderjarige wordt uitgeoefend.

De verantwoordelijkheid van de voogd is afgeleid van het ouderlijk gezag. Ouders hebben de plicht hun kind zelf te verzorgen en op te voeden. De voogd heeft niet de plicht dit zelf te doen. De voogd heeft de verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen, dat de minderjarige goed wordt verzorgd en opgevoed.

Paragraaf 9, afdeling 6, Titel 14, 1: BW heeft als kop “Het toezicht van de voogd over de persoon van de minderjarige”. Art. 1: 336 BW uit deze paragraaf gaat over dit toezicht en stelt: *de voogd draagt zorg dat de minderjarige overeenkomstig diens vermogen wordt verzorgd en opgevoed.*

Art. 1: 337 BW gaat nader in op de vertegenwoordiging van minderjarigen in burgerlijke handelingen (lid 1) en de bewindvoering over het vermogen van de minderjarige (lid 2).

Het Burgerlijk Wetboek gaat niet in op de vraag hoe de voogd deze taken moet uitvoeren en evenmin is de wet specifiek over wat de minderjarige nodig heeft. Voor de voogdij die wordt uitgevoerd door de GI gelden wel de bepalingen van de Jeugdwet, met name ten aanzien van de kwaliteit van de uitvoering en de rechten van cliënten.

3.3 Herziening maatregelen van kindbescherming

Per 1 januari 2015 is de wet betreffende de maatregelen van kindbescherming herzien. Deze heeft de volgende uitgangspunten:

- Recht van het kind op gezonde en evenwichtige ontwikkeling en groei naar zelfstandigheid staan centraal.
- Kinderen beter beschermen tegen ouders die hun kind onvoldoende (kunnen) bieden.
- Kindgerichte formulering van de rechtsgronden.

Enkele aspecten van de herziening zijn:

- Gezagsbeëindigende maatregel in plaats van ontheffing en ontzetting.

- Door de herziening maatregelen kindbescherming van 1 januari 2015 zijn ontheffing en ontzetting vervangen door de gezagsbeëindigende maatregel. Gezagsbeëindiging kan plaats vinden zonder voorafgaande ondertoezichtstelling.
- Verzoekers van de gezagsbeëindigende maatregel zijn de RvdK of het OM, en (als de RvdK geen verzoek indient) pleegouders die een jaar of langer voor de jeugdige hebben gezorgd.
- Versterking positie van de feitelijke verzorger (rechtspositie pleegouders).
- Geschillenregeling voor GI en RvdK (over uitoefening voogdij).
- Mogelijkheid tot herstel van gezag is ongewijzigd.

3.3.1 *Gezagsbeëindiging*

De rechtbank kan het gezag van een ouder conform artikel 1: 266, BW beëindigen indien:

- a. Een minderjarige zodanig opgroeit dat hij in zijn ontwikkeling ernstig wordt bedreigd, en de ouder niet de verantwoordelijkheid voor de verzorging en opvoeding, bedoeld in artikel 247, tweede lid, in staat is te dragen binnen een voor de persoon en de ontwikkeling van de minderjarige aanvaardbaar te achten termijn of
- b. de ouder het gezag misbruikt.

In de toelichting bij de wet staan als voorbeelden van misbruik van het gezag: het onthouden van onderwijs aan een jeugdige, of het plegen van een misdrijf en met name misdrijven gericht tegen de jeugdige zoals (zware) mishandeling van de jeugdige of seksueel misbruik.

Aanvaardbare termijn

In het nieuwe wetsartikel over de gezagsbeëindigende maatregel wordt als criterium het ontbrekende perspectief genoemd dat er is op het dragen van de verantwoordelijkheid voor opvoeding en verzorging binnen een aanvaardbare termijn. Voor het uitspreken van een ondertoezichtstelling geldt dat dit perspectief er binnen een voor de jeugdige aanvaardbare termijn is; voor de voogdijmaatregel dat dit perspectief er juist niet is binnen een voor de jeugdige aanvaardbare termijn.

Wat voor een jeugdige een “aanvaardbare termijn” is, is afhankelijk van zijn leeftijd en ontwikkeling. De toepassing van het begrip vraagt om maatwerk en invulling door de rechtspraak. De formulering van de wettelijke grond van de gezagsbeëindigende maatregel sluit hier op aan: Indien de verwachting niet gerechtvaardigd is dat de ouder(s) met gezag binnen een gelet op de persoon en de ontwikkeling van de minderjarige aanvaardbaar te achten termijn in staat zijn de verantwoordelijkheid voor de verzorging en opvoeding te dragen kan het gezag van de ouder(s) worden beëindigd.

Deze formulering in de wet kan inhouden dat ook direct, zonder voorafgaande ondertoezichtstelling een gezagsbeëindigende maatregel nodig kan zijn, namelijk als duidelijk is dat ouders niet duurzaam in staat zullen zijn om de opvoedingsverantwoordelijkheid op zich te nemen.

Gronden voor OTS en Voogdij

	Jeugdige bedreigd → verantwoordelijkheid in geding		Jeugdige niet bedreigd → verantwoordelijkheid niet in geding
	Positieve verwachting inzake opvoedings- verantwoordelijkheid binnen een aanvaardbare termijn	Negatieve verwachting inzake opvoedings- verantwoordelijkheid binnen een aanvaardbare termijn	
Zorg niet / onvoldoende geaccepteerd	OTS	Voogdij	geen OTS
Zorg voldoende geaccepteerd	Geen OTS		geen OTS

Tabel 1. Bedreiging, verwachting, en acceptatie van zorg ⁵

Verzoek tot gezagsbeëindiging

Verzoekers van een gezagsbeëindigende maatregel zijn de RvdK of het OM, en (als de RvdK geen verzoek indient) pleegouders die een jaar of langer voor de jeugdige hebben gezorgd.

Indien de GI een verzoek tot onderzoek indient bij de RvdK, en de RvdK gaat niet over tot het indienen van een verzoek tot gezagsbeëindigende maatregel bij de rechtbank, moet de RvdK dit laten weten aan de GI. De GI kan dan de RvdK verzoeken het oordeel van de rechtbank te vragen of een gezagsbeëindigende maatregel noodzakelijk is. De RvdK moet daarna binnen 14 dagen het oordeel van de rechtbank daarover vragen.

3.3.2 Tijdelijke en voorlopige voogdij

Er zijn twee bijzondere vormen van voogdij: de tijdelijke en de voorlopige voogdij. Beide hebben als kenmerk dat bij aanvang al duidelijk is dat de maatregel van tijdelijke aard is, in tegenstelling tot de 'gewone' voogdij, die in principe uitgesproken wordt tot de meerderjarigheid van de jeugdige.

Tijdelijke voogdij

In bijvoorbeeld de volgende situaties kan degene die belast is met het gezag dit tijdelijk niet feitelijk uitoefenen en is tijdelijke voogdij aangewezen (zie artikel 1:253r B.W.):

- als een ouder onder curatele is gesteld en er geen andere ouder is die het gezag kan uitoefenen;
- bij een onmogelijkheid om het gezag uit te oefenen wegens een geestelijke stoornis, tenzij deze stoornis van tijdelijke aard is;

⁵ NB Ook de RvdK gebruikt deze tabel.

- als de ouder langdurig verblijft in het buitenland zonder iets geregeld te hebben voor het kind. Dit komt nogal eens voor als ouders uit de voormalige koloniën hun kind naar familie in Nederland sturen. Er is dan niemand die effectief het gezag uitoefent.
- als de ouder spoorloos is;
- bij langdurige opname van de ouder in een ziekenhuis;
- als de ouder gevangen zit in het binnen- of buitenland;
- minderjarigheid van de ouders.

Hoewel de voogdij in deze gevallen slechts zolang hoeft te duren tot de situatie die de reden was voor de voogdij is opgeheven, duurt de tijdelijke voogdij totdat de ouder het gezag ook weer heeft terug gevraagd aan de rechtbank. Dit betekent dat de tijdelijke voogdij in principe ook jaren kan duren.

Voorlopige voogdij

De grond voor de voorlopige voogdij (Vovo) is altijd gelegen in een acute situatie die bedreigend is voor de belangen van het kind. Een voorlopige voogdij is mogelijk op basis van artikel 1:241 BW. De kinderrechtster kan op verzoek van de Raad voor de Kinderbescherming of het openbaar ministerie een gecertificeerde instelling als bedoeld in artikel 1.1 van de Jeugdwet, belasten met de voorlopige voogdij over de minderjarige indien het dringend en onverwijld noodzakelijk is om in de gezagsuitoefening over de minderjarige te voorzien teneinde de belangen van de minderjarige te kunnen behartigen.

De voorlopige voogdij wordt het meest toegepast in de volgende situaties:

- Er is niet duidelijk wie het gezag heeft over het kind, bijvoorbeeld na achterlating (vondelingen);
- Als een jeugdige van zes maanden of jonger, die niet onder voogdij van een rechtspersoon staat, zonder toestemming van de Raad als pleegkind is opgenomen (art 1:241 BW, lid 3);
- Als er naast de gronden uit art. 1:266 BW voor het beëindigen van het gezag een acute en ernstige bedreiging voor de minderjarige aanwezig is, kan de voorlopige voogdij worden uitgesproken, tegelijkertijd met het schorsen van het gezag van de ouders. In deze gevallen is meestal sprake van een crisissituatie. Bekend voorbeeld hiervan is bijvoorbeeld partnerdoding waarbij kinderen betrokken zijn. De ene ouder is dan overleden en de andere wordt gedetineerd. Ook situaties van ernstige mishandeling of verwaarlozing of uitbuiting van kinderen kunnen een grond vormen voor een schorsing in de uitoefening van het gezag. Gekoppeld aan de schorsing wordt een gecertificeerde instelling belast met de voorlopige voogdij;
- Een medische behandeling van een minderjarige jonger dan twaalf jaar, of een minderjarige ouder dan twaalf die niet in staat geacht kan worden tot een redelijke waardering van zijn belangen ter zake, die noodzakelijk is voor diens gezondheid en de ouder die het gezag heeft de toestemming weigert (art 1:268 B.W.). Voorbeeld hiervan is het weigeren van toestemming voor een inenting;
- De Vovo wordt ook gebruikt voor het ten uitvoer leggen van een uitspraak van een buitenlandse rechtbank die na scheiding het gezag aan de andere ouder heeft opgedragen. Er is dan soms sprake van internationale kindervervoering. Zodra de GI het kind aan de autoriteiten van het verzoekende land heeft overgedragen, vervalt de voorlopige voogdij.

De voorlopige voogdij gaat vrijwel altijd gepaard met de schorsing van het gezag van de ouders.

Schorsing is volgens artikel 268 mogelijk indien een ernstig vermoeden bestaat dat de grond uit artikel 266 bestaat en de maatregel nodig is om een acute en ernstige bedreiging voor de minderjarige weg te nemen.

Termijn van de voorlopige voogdij

De Vovo heeft een hoog crisisgehalte. De schorsing van het gezag en de voorlopige voogdij zijn zeer tijdelijk: maximaal drie maanden. Indien binnen die drie maanden een verzoek door de Raad wordt ingediend om blijvend in het gezag te voorzien, kan de Vovo voortduren tot het moment dat de uitspraak naar aanleiding van dat verzoek in kracht van gewijsde is gegaan.

De Vovo lijkt hiermee erg op de VOTS, zowel inhoudelijk als qua termijnen. De methode voogdij is daarom in eerste instantie niet de aangewezen aanpak. Pas zodra er meer duidelijkheid is in de situatie en de toekomst van de ouders en het kind, ligt het voor de hand om conform de methode te gaan werken. Dit laat onverlet, dat bij de Vovo wel alle bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de voogdij horen, in die zin verschilt het wel van de uitvoering van de (V)OTS.

3.4 Wet verbetering positie pleegouders

Op 1 juli 2013 is de wet verbetering positie pleegouders in werking getreden. Deze wet heeft met name gevolgen voor de pleegzorgorganisatie. Hieronder volgen in hoofdlijnen de meest belangrijkste wijzigingen (Pleegzorg Nederland, 2013):

- Pleegzorgorganisaties zijn wettelijk verplicht om bij vermoedens of signalen van kindermishandeling een melding te doen bij Veilig Thuis. In de praktijk werden hier al afspraken over gemaakt.
- Bij de totstandkoming van een (gezins) voogdijplan van de GI moeten pleegouders worden betrokken. Het voogdijplan mag pas worden vastgesteld als hierover overleg is geweest met de pleegouders.
- Pleegouders krijgen ongeacht de duur van de plaatsing instemmingsrecht met betrekking tot het vaststellen van het hulpverleningsplan van de pleegzorgorganisatie. Dit betreft de omschrijving van hun rol in het hulpverleningsplan en de wijze waarop de begeleiding wordt vormgegeven. Hiermee wil de wetgever de rol van pleegouders in het hulpverleningsproces benadrukken. Het instemmingsrecht geldt niet bij een crisisplaatsing, omdat er dan nog geen sprake is van een hulpverleningsplan.
- Pleegouders moeten informatie over het pleegkind krijgen om de opvoeding en verzorging van het pleegkind goed te kunnen uitvoeren. Hierbij valt te denken aan informatie over de gezondheid, trauma's en samenstelling van het gezin van herkomst. Pleegouders kunnen zo het gedrag van het pleegkind beter begrijpen en kunnen aansluiten bij zijn of haar behoeften. Het recht op privacy van de ouders moet niet uit het oog worden verloren. Ouders moeten worden geïnformeerd als informatie die hen betreft wordt verstrekt aan pleegouders.
- In de wet is vastgelegd dat pleegouders bij problemen met de pleegzorgorganisatie of GI een beroep kunnen doen op een vertrouwenspersoon. Ook is vastgelegd dat zij toegang hebben tot de klachtenprocedure van de GI.
- Pleegouders zijn niet meer onderhoudsplichtig wanneer zij de voogdij op zich nemen. Zij ontvangen een pleegvergoeding, zowel bij gezamenlijke als eenhoofdige pleegoudervoogdij. Voorheen kreeg men alleen bij eenhoofdige voogdij een pleegvergoeding.

- Pleegoudervoogden (pleegouders met gezag) zijn, anders dan voorheen, verplicht om begeleiding van de pleezorgorganisatie van één gesprek per jaar te aanvaarden, tenzij een pleegoudervoogd om meer begeleiding vraagt. Het gesprek vindt bij de pleegoudervoogden thuis plaats en de pleezorgwerker moet de gelegenheid krijgen om het pleegkind afzonderlijk te spreken.
- Aan het pleegcontract is een pleegouderverklaring toegevoegd. Zowel netwerk- als bestandpleegouders ondertekenen een verklaring waarin zij verklaren dat zij in het verleden niets hebben gedaan dat het pleegouderschap in de weg kan staan.
- De financiële vergoedingen voor pleegouders blijven ongewijzigd. Pleegouders van een pleegkind met een justitiële maatregel (ondertoezichtstelling of voogdij) kunnen nog steeds via de GI een aanvullende zorgverzekering afsluiten en aanspraak doen op de regeling voor bijzondere kosten.

3.5 Taak RvdK

Verzoek tot gezagsbeëindigende maatregel

De Raad kan, op verzoek van de gecertificeerde instelling die de OTS uitvoert, een onderzoek doen naar de wenselijkheid van gezagsbeëindiging. De raad kan op grond van dat onderzoek bij de rechtbank een verzoek indienen om het gezag te laten beëindigen. Verzoekt de Raad na onderzoek geen gezagsbeëindigende maatregel, dan moet de Raad binnen twee weken na het verzoek van de gecertificeerde instelling, de rechtbank vragen een oordeel te geven over de wenselijkheid van gezagsbeëindiging.

Als de gezagsbeëindigende maatregel door de rechtbank wordt uitgesproken, komt het gezag “open te staan”: er moet iemand worden aangewezen die het gezag van de jongere vervult.

In het onderzoek moet de Raad daarom steeds nagaan of pleegouders, als het kind in een pleeggezin verblijft, met het gezag belast kunnen worden. Willen de pleegouders met het gezag worden belast en bestaan er geen bezwaren hiertegen? Dan zal de Raad de rechter verzoeken om de pleegouders met de voogdij te belasten. Als de pleegouders naar het oordeel van de Raad (nog) niet met de voogdij worden belast zal de Raad de rechter adviseren de voogdij aan een voogdijinstelling (gecertificeerde instelling) op te dragen.

Verzoek om herstel van het gezag na een gezagsbeëindigende maatregel

De ouder(s) van wie het gezag is beëindigd, heeft/hebben te allen tijde de mogelijkheid om een verzoek in te dienen om te worden hersteld in het gezag. Zij kunnen bij de rechtbank een verzoek indienen, art. 1:277 BW. Ook de Raad kan een dergelijk verzoek indienen, maar dit zal een uitzonderingssituatie zijn, art. 1:278 BW.

Als de rechtbank overtuigd is dat de jongere weer aan zijn ouder die voor de gezagsbeëindigende maatregel het gezag had, kan worden toevertrouwd én dit in het belang van de minderjarige is, zal de rechtbank dit verzoek toewijzen. Was bij de gezagsbeëindigende maatregel het gezag opgedragen aan de andere ouder en wordt het verzoek tot herstel alleen door de ouder zonder gezag gedaan? Dan belast de rechter deze ouder niet met gezag, tenzij de omstandigheden waarbij het gezag werd opgedragen aan de andere ouder, zijn gewijzigd of destijds van onjuiste of onvolledige gegevens is uitgegaan.

Naar aanleiding van dit verzoek tot herstel kan de rechter de Raad om onderzoek en advies vragen. Onder andere de leeftijd van de minderjarige, de duur van het verblijf en de mening van de minderjarige zijn criteria die een rol spelen in dit onderzoek. Hangende het onderzoek kan zowel de Raad als de ouder die heeft verzocht in het gezag te worden hersteld, de rechtbank verzoeken de beslissing aan te houden voor een proeftijd van maximaal zes maanden, gedurende welke tijd het kind bij de verzoekende ouder verblijft.

De toetsende taak van de RvdK is voorlopig opgeschort. Of en wanneer de bepaling zal worden uitgevoerd wordt door de verantwoordelijke ministers en de Kamer op een later tijdstip besloten, mede afhankelijk van de uitkomsten van nader onderzoek.

Deel III

De zes domeinen en het analysemodel de viervensters

4. Inleiding op de zes domeinen

Omdat de voogdij alle aspecten van het leven van de minderjarige raakt, is het nodig de taak van de voogdijwerker in te delen naar onderwerpen, gebieden of domeinen van de voogdij. Met behulp van een dergelijke indeling wordt het voogdijwerk meer overzichtelijk gemaakt en kan de rol van de voogdijwerker worden uitgewerkt per domein. Bij de indeling in domeinen is aangesloten op de wettelijke bepalingen. Door het combineren van de hiervoor genoemde bepalingen in de wet, komen we tot de volgende domeinen van de voogdij waarop de voogdijwerker taken heeft:

Domein 1 Opvoeding en verzorging

Domein 2 Ontwikkeling en toekomst

Domein 3 Hulpverlening

Domein 4 Toezicht en veiligheid van de jeugdige

Domein 5 Gezag

Domein 6 Financiën

Er is uiteraard samenhang tussen opvoeding en verzorging enerzijds en de ontwikkeling van de minderjarige anderzijds. Toch valt dit niet samen. Een jeugdige kan zich (relatief) goed ontwikkelen in een minder optimale opvoedingssituatie en andersom kan een jeugdige te maken hebben met ernstige ontwikkelingsproblemen in een goede opvoedingssituatie. Daarom is het belangrijk dat de voogdijwerker zowel de invalshoek van *opvoeding en verzorging* (waaronder *medische en psychosociale hulp*), als die van de *ontwikkeling en toekomstperspectief* van de jeugdige afzonderlijk analyseert en volgt.

Toezicht en veiligheid vormen als vanzelfsprekend een domein waarop de voogdijwerker actief dient te zijn. De aanbevelingen van de commissie Samson (Commissie Samson, 2012) benadrukken het belang van veiligheid juist voor kwetsbare kinderen als de voogdijpupillen. Dat rapport heeft geleid tot het kwaliteitskader 'Voorkomen van seksueel misbruik in de jeugdzorg' van de commissie Rouvoet (Jeugdzorg Nederland 2013).

Signaleren van mogelijk misbruik, aan de orde stellen van/praten over het thema seksueel misbruik en jeugdigen weerbaar (proberen te) maken om nee te durven zeggen tegen dingen die ze eigenlijk niet willen, zijn drie centrale ingrediënten van dit kwaliteitskader (zie ook paragraaf 6.4.).

Het *gezag* berust in eerste instantie vaak bij de GI. Bij het domein *gezag* dient de voogdijwerker na te gaan of het gezag overgedragen kan worden aan de pleegouders (die al het pedagogische gezag hebben) of - als de voogdij-jeugdige in een residentiële instelling verblijft - aan een andere burger die contactpersoon/gecommitteerde voor de jeugdige wil zijn en wellicht op termijn het gezag wil overnemen.

Tot slot: de voogdijwerker dient de *financiële belangen* van de jeugdige te behartigen.

In de volgende paragrafen worden de zes domeinen nader beschreven. Enkele kanttekeningen vooraf:

- Op voorhand zij benadrukt: van cruciaal belang, op alle domeinen, is de samenwerking en afstemming met de pleegzorgorganisatie, de organisatie voor Jeugd & Opvoedhulp waar de jeugdige verblijft en de Raad voor de Kinderbescherming
- Bij domein 2 – ontwikkeling en toekomstperspectief - worden expliciet de zorgen en krachten met betrekking tot de ontwikkeling genoemd (zie verder het **viervensterschema**). De voogdijwerker past de inventarisatie van zorgen en krachten niet alleen op domein 2 toe, maar ook op de andere domeinen. Zo ontstaat per domein een overzicht van wat goed gaat en wat minder goed of slecht gaat.
- Per domein worden in een tekstblok de taken/werkzaamheden genoemd van de voogdijwerker. De voogdijwerker kan dit blok gebruiken om na te gaan welke van de genoemde taken hij wel/minder/niet uitvoert. Ook de leidinggevende kan in de werkbegeleiding gebruik maken van deze taakomschrijvingen van de voogdijwerker.

5. Domein 1 Opvoeding en verzorging

5.1 Inleiding

Hermanns (2008) stelt dat actieve deelname aan de samenleving een hoofddoelstelling is van de opvoeding. Actieve deelname aan de samenleving begint al als het kind nog zeer jong is en is belangrijk gedurende de gehele opvoeding. Door de actieve deelname aan de samenleving onder de hoede van enkele voor het kind betrouwbare volwassenen leert het kind geleidelijk de praktische aspecten van het leven in de huidige samenleving en de waarden en normen die gelden in deze samenleving.

De sociale context moet breder gezien worden dan het gezin. Het omvat de familie en andere belangrijke personen in de buurt, vrienden, de school etc. Een grondregel van de jeugdbescherming is, dat de positieve krachten in het netwerk worden gezocht en zoveel mogelijk worden benut voor de opvoeding van de jeugdige. Dit gebeurt bij de start van de jeugdbescherming en tevens in de loop van een maatregel tot en met de voogdij.

5.2 Het pedagogische doel van de voogdij

Het doel van de voogdij is het realiseren van een stabiele, duurzame en voor de ontwikkeling van de jeugdige optimale opgroei- en opvoedsituatie. Bij het werken aan die opgroei- en opvoedsituatie gaat de jeugdbeschermer uit van een visie op opvoeden en maakt de jeugdbeschermer gebruik van de kennis vanuit opvoedkunde en ontwikkelingspsychologie. Kinderen hebben verzorging en opvoeding nodig. Het is algemeen aanvaard, dat een stabiele opvoedingssituatie voor de ontwikkeling van kinderen essentieel is. Daarbij is het belangrijk, dat het kind een goede band heeft met een klein aantal volwassen opvoeders. De theoretische fundering van dit inzicht is geleverd door Bowlby (zie Van IJzendoorn e.a. 1988) en vele andere onderzoekers en wetenschappers in zijn voetspoor. Van IJzendoorn en anderen hebben aangetoond, dat het niet noodzakelijk is dat uitsluitend de moeder en de vader het kind opvoeden. De kring van opvoeders is ruimer, maar de opvoeders zijn niet zomaar inwisselbaar. Belangrijk is, dat er volwassenen zijn die voor het kind betrouwbaar en langdurig beschikbaar zijn.

De basis van de opvoeding is voor kinderen die onder voogdij komen te staan niet (meer) vanzelfsprekend. De opvoedingsrelatie van het kind met de eigen ouders is verloren gegaan of staat ernstig onder druk. Door uithuisplaatsing en overplaatsingen kunnen er breuken in de opvoedingsrelaties zijn ontstaan en daardoor kan ook de gewone deelname aan de samenleving op school, in de buurt, met vrienden en in clubs en verenigingen zijn belemmerd.

Tegen deze achtergrond is de methode voogdij gericht op het vinden en opbouwen van een nieuw perspectief voor het kind en een nieuwe opvoedingssituatie die stabiel en duurzaam is en van waaruit de jeugdige zich kan ontwikkelen en weer kan deelnemen aan 'het gewone leven'.

De voorkeur voor een gezinsomgeving boven een leefgroep wordt breed onderschreven in de praktijk, in het beleid en in de wetenschap. De meeste jeugdigen die onder voogdij staan verblijven in ons land dan ook inmiddels in een pleeggezin. Toch verblijven ook nog veel jeugdigen in een residentiële voorziening of kamertrainingscentrum of noch in een residentiële voorziening, noch in een pleeggezin. Van de kinderen die wel in een pleeggezin wonen, verhuist een deel na verloop van tijd naar een ander pleeggezin, of alsnog naar een residentiële voorziening. De (gedrags) problemen van het kind, de problemen in de verhouding met de ouders en het ontbreken van een passende omgeving voor het kind leiden ertoe, dat kinderen lang op een 'tijdelijke' plaats verblijven. Het hiervoor genoemde uitgangspunt stelt een uitdaging voor de methode voogdij, om meer kinderen sneller een stabiele en duurzame opvoedingssituatie te bieden. Dat betekent een groter percentage kinderen met voogdij in een pleeggezin, minder overplaatsingen en meer opvoedingsverantwoordelijkheid bij de pleegouders. Dit is een uitdaging, omdat jeugdbeschermers ook nu reeds kijken naar de mogelijkheden van hulp thuis, vervolgens naar een oplossing in het sociale netwerk, dan naar een pleeggezin buiten het netwerk en pas wanneer dat niet kan of wanneer het nodig is voor een specifieke behandeling, een kind plaatsen in een leefgroep. De methode moet de jeugdbeschermer helpen om meer dan voorheen te kijken naar oplossingen in gezinsverband en moet handvatten bieden om dit in de praktijk te realiseren.

Opvoeding en verzorging omvat zowel het eerste milieu (waar je woont) als het tweede (school, werk) en het derde milieu (vrije tijd). Opvoeding en verzorging is het eerste en meest omvangrijke domein waarop de voogdijwerker actief is. De voogdijwerker is ervoor verantwoordelijk, dat verzorging en opvoeding in alle opzichten voldoen aan de minimumeisen van een 'goed genoeg' opvoed- en opgroeisituatie. Verzorging en opvoeding omvat ook de gewone medische zorg, zoals huisarts, psychiatrische zorg, tandarts e.d. Voor jeugdigen die vaak van woonomgeving zijn gewisseld en daarmee ook van basis medische en psychiatrische zorg, is extra alertheid nodig op deze basiszorg. Daar bovenop streeft de voogdijwerker naar een stabiele en duurzame opvoedingssituatie voor de jeugdige, rekening houdend met de specifieke geschiedenis en mogelijkheden van de jeugdige. Om dit goed te kunnen doen, heeft de voogdijwerker zelf contact met de jeugdige en de dagelijkse opvoeders van de jeugdige.

Van de jeugdigen die onder voogdij staan, verblijft circa 70% in een pleeggezin⁶. De pleegouders zijn de centrale volwassenen voor de dagelijkse verzorging en opvoeding. Ze worden daarin begeleid door de pleegzorgwerker van de pleegzorgorganisatie. De voogdijwerker stemt af met de pleegzorgorganisatie en de pleegouders over deze verzorging en opvoeding.

Ongeveer 15% van de jeugdigen onder voogdij verblijft in een residentiële voorziening. De residentiële voorziening neemt de verzorging en opvoeding op zich. De voogd overlegt met de medewerkers van de residentiële voorziening over de inrichting van de dagelijkse verzorging en opvoeding. De situatie in een residentiële voorziening wijkt meer af van een gewone opvoedingssituatie in een gezin, dan in een pleeggezin. Daarom is het belangrijk, dat de voogd actief met de jeugdige en de residentiële voorziening bespreekt hoe de verzorging en opvoeding in de praktijk van de leefgroep het best kan worden afgestemd op wat deze jeugdige nodig heeft.

⁶ Schatting, gebaseerd op de CBS gegevens (statline) 2013.

Het voorgaande betekent, dat ongeveer 15% van de jeugdigen onder voogdij noch in een pleeggezin, noch in een residentiële voorziening verblijven. Zij wonen zelfstandig, bij hun familie of toch weer bij hun ouders thuis, zitten in hechtenis, zijn zwervend en/of dak-en thuisloos, zonder vaste woonplek. Voor deze groep heeft de voogd de taak snel en actief na te gaan of de opvoedingssituatie goed genoeg is en of het de best passende situatie is. Is dat niet het geval, dan werkt de voogd op zo kort mogelijke termijn aan een nieuw opvoedingsarrangement, dat wil zeggen een geheel van voorzieningen waardoor de jeugdige weer perspectief en veiligheid krijgt en zich weer kan ontwikkelen. Hierbij moet worden bedacht, dat in deze groep jeugdigen veel uitzonderlijke situaties voorkomen, die een regeling op maat vragen.

5.3 Jeugdigen in een pleeggezin

Taken voogdijwerker bij Opvoeding en Verzorging in een pleeggezin

- De voogdijwerker bespreekt in een vroeg stadium de specifieke vragen, die sturend moeten zijn bij de matching. Dit doet hij op basis van een analyse van de ontwikkeling van het kind. Ook bespreekt hij dan de zorgen, krachten en de risico's.
- De voogdijwerker stemt bij het begin van de plaatsing af met de pleegzorgwerker over het contact met de ouders en met pleegouders en kind in het pleeggezin.
- De GI en de pleegzorgorganisatie spreken een escalatieregeling af, voor praktijksituaties waarin men er gezamenlijk niet uitkomt.

Het (nieuwe) perspectief voor een voogdijpupil is bij voorkeur een pleeggezin, waar de jeugdige langdurig kan blijven wonen. Bij voorkeur is dit ook een pleeggezin in het eigen netwerk van de jeugdige (netwerkpleeggezin). Dat voldoet immers het meest aan het criterium van een stabiele opvoedingssituatie, waar een of twee volwassenen langdurig als opvoeders beschikbaar zijn, en waarbij familiebanden de identiteitsontwikkeling kunnen bevorderen. Het gaat om een plaats waar de jeugdige mag blijven en kan opgroeien. Een plaats waar de jeugdige 'hoort', een nieuw thuis. Zowel in wetenschappelijke publicaties als in de praktijk "wordt benadrukt, dat stabiliteit, voorspelbaarheid, duidelijkheid en betrouwbare, duurzame affectieve relaties met volwassenen kernwaarden zijn van goede opvoedingsarrangementen" (Hermanns, 2008, pag 19).

Als een jeugdige in een pleeggezin woont, is er een driehoek van kind-pleegouders-ouders. Weterings (1998) onderscheidt hierbij de volgende relaties van het kind:

- De ouders hebben de existentiële relatie;
- De pleegouders hebben de opvoedingsrelatie;
- De voogd heeft de juridische relatie.

Op de driehoek kind – ouders – pleegouders gaan we in deel III nader in.

De eerste opgave is de matching tussen jeugdige en pleeggezin. Een goede matching tussen jeugdige en pleeggezin vergroot de kans op een succesvolle plaatsing. De matching wordt uitgevoerd door de pleegzorgorganisatie. De voogdijwerker neemt de beslissing over de plaatsing en kan dus invloed uitoefenen op de fase van de matching. De voogdijwerker bespreekt in een vroeg stadium met

de pleegzorgorganisatie de specifieke vragen die in de matching sturend moeten zijn. De voogdijwerker doet dit vanuit de analyse van de ontwikkeling van de jeugdige.

Aansluiten bij de wens van de jeugdige

In de methode voogdij neemt de voogdijwerker de wens van de jeugdige als uitgangspunt. Aansluiten bij de wens van de jeugdige betekent, dat de voogdijwerker in overleg met de andere betrokkenen – pleegouders, organisatie voor Jeugd & Opvoedhulp – met de jeugdige nagaat welke personen, plaatsen en activiteiten voor de jeugdige betekenis hebben en hoe dit onder de actuele omstandigheden invulling kan krijgen. De uitvoering van activiteiten ligt niet noodzakelijk bij de voogdijwerker. Vanuit de jeugdige gezien kan het logischer zijn dat de pleegouders, pleegzorgwerker of een medewerker van de residentiële voorziening de oudercontacten begeleidt.

Voor de jeugdige kan de voogdijwerker een min of meer 'formele' persoon op afstand zijn. In een aantal gevallen kan de voogdijwerker voor de jeugdige ook een vertrouwenspersoon zijn. Hoewel een jeugdige in de loop der tijd met diverse voogdijwerkers te maken kan krijgen, komt het ook voor dat een jeugdbeschermer vele jaren de voogdij over een jeugdige uitoefent. Soms is de jeugdbeschermer eerst gezinsvoogd geweest en daarna tot voogd benoemd. Voor de jeugdige is deze jeugdbeschermer een verbinding naar het verleden, de eigen ouders en de eigen omgeving.

Samenwerking met de pleegzorgorganisatie

Van groot belang is de samenwerking tussen GI/voogdijwerker en Pleegzorgorganisatie/pleegzorgwerker. Er is in praktijk vaak sprake van een globale taakverdeling:

- De pleegzorgorganisatie begeleidt de pleegouders en het kind in het pleeggezin.
- De voogdijwerker onderhoudt contact met de ouders van het voogdijkind.
- De veiligheid van het (pleeg)kind is een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Vanaf de voorbereiding van de plaatsing werkt de jeugdbeschermer samen met de pleegzorgorganisatie aan een zo breed mogelijk gedragen voogdijplan, inclusief de invulling van de begeleiding van de jeugdige en de pleegouders. In domein 3 gaan we nader op deze begeleiding in.

5.4 Jeugdigen in een residentiële voorziening

Taken voogdijwerker bij opvoeding en verzorging in de residentiële voorziening

- De voogdijwerker overlegt met de medewerker van de residentiële voorziening wat de jeugdige nodig heeft inzake verzorging en opvoeding. Dit doet hij op basis van een analyse van de ontwikkeling van het kind. Ook bespreekt hij dan de zorgen, krachten en risico's.
- Bij tijdelijke plaatsing in een leefgroep gaat de voogdijwerker direct actief op zoek naar perspectief na afloop van de plaatsing, door samen met de jeugdige en residentie een dialoog te voeren over doelen, duur en perspectief van het verblijf.
- Tevens onderzoekt hij, bij voorkeur in het netwerk van de jeugdige mogelijkheden als een logeeraadres of weekendpleegzorg.
- Bij crisis werkt de voogdijwerker vanaf het eerste uur samen met de jeugdige, de betrokken opvoeders, de collega hulpverleners en dergelijke om te werken aan een (nieuw) perspectief.
- De voogdijwerker signaleert tekorten in het hulpaanbod.

De residentiële plaatsing

Ongeveer 15% van de voogdijpupillen verblijft in een residentiële voorziening. Dit kan zijn een leefgroep of een gezinshuis van de provinciale jeugdzorg, een instelling voor kinder- en jeugdpsychiatrie of een voorziening voor jeugdigen met een (lichte) verstandelijke beperking. In literatuur en onderzoek wordt tegenwoordig geadviseerd plaatsing van kinderen in een leefgroep zoveel mogelijk te vermijden of het te beperken tot een af te bakenen periode voor behandeling. De leefgroep is volgens Hermans (2007) minder geschikt als opvoedingsomgeving. Van de Ploeg constateerde al in 2003 dat residentiële plaatsing het risico bevat van isolement en vervreemding van de maatschappij (Van de Ploeg, 2003). Jongepier en Struijk (2008) spreken in dit verband van een onnatuurlijke situatie. Er is een te grote kans op negatieve groepsprocessen, waarbij de jeugdige afwijkend gedrag leert in plaats van gezond gedrag. Kinderen kunnen in de leefgroep in meer of mindere mate lijden onder dominantie of afwijkend gedrag van andere kinderen. De jeugdige in de leefgroep loopt een groter risico op geweld en seksueel geweld dan de gemiddelde jeugdige⁷. De groepsopvoeders hebben te weinig tijd en gelegenheid om een opvoedingsrelatie met de individuele kinderen op te bouwen. Een jeugdige krijgt te maken met acht of meer groepsopvoeders, waarbij er bovendien vaak wisselingen optreden. Dat staat haaks op het streven naar betrouwbare, duurzame, affectieve relaties met een beperkt aantal volwassenen.

In een residentiële voorziening is er van opvoeding slechts in beperkte mate sprake. De mogelijkheden tot hechting zijn beperkt, het verwerven van een levenslopperspectief wordt bemoeilijkt omdat in vele residentiële voorzieningen het handelen betrekking heeft op de kortere termijn. Ook is het niet eenvoudig voor jongeren in een residentiële voorziening een positie te bepalen ten opzichte van de eigen ouders, en een perspectief te vormen omtrent de culturele herkomst. Bovendien kan een residentiële voorziening niets meer bieden als een jongere eenmaal meerderjarig is. Daarom dient de GI zich in te spannen om voor deze jeugdigen één of meerdere contactpersonen te werven die in principe ook nog beschikbaar zijn als de jeugdige meerderjarig wordt (contactpersonen, zie verder de bespreking van gezag in domein 5).

Deze bezwaren tegen een residentiële plaatsing spelen minder in kleinschalige residentiële voorzieningen zoals gezinshuizen.

Ondanks deze beperkingen plaatsen voogdijwerkers jeugdigen in een residentiële voorziening, hetzij vanuit de positieve overweging, dat dit op dit moment voor deze jeugdige een goede plaats is, hetzij vanuit de negatieve overweging, dat er op dit moment geen andere plaats voor deze jeugdige voorhanden is. Hieronder bespreken we de meest voorkomende argumenten om een voogdijpupil in een residentiële voorziening te plaatsen.

Pleeggezinplaatsing niet (langer) mogelijk

Plaatsing in een residentiële voorziening wordt soms geïndiceerd wanneer een pleeggezinplaatsing wordt afgebroken. De jeugdige loopt bijvoorbeeld weg uit het pleeggezin, of de pleegouders geven aan, dat zij de opvoedingsverantwoordelijkheid voor deze jeugdige niet langer kunnen dragen. In enkele gevallen komt het initiatief van de voogdijwerker, die verblijft in dit pleeggezin niet langer verantwoord vindt vanuit het belang van de minderjarige. In alle gevallen geven een of meer van deze mensen aan: deze opgroei- en opvoedsituatie is voor mij (ons) niet goed genoeg. Het afbreken van een pleeggezinplaatsing is helaas geen incidentele gebeurtenis. Strijker & Knorth (2007) vonden in

⁷ Zie hiervoor: De veiligheidsbarometer

een onderzoek, dat 22% van de als langdurig bedoelde pleeggezinplaatsingen voortijdig werd afgebroken. Zij stellen, dat dit waarschijnlijk nog een onderschatting is, omdat hun onderzoek slechts een beperkte periode omvatte.

Het is van groot belang dat de voogdijwerker de beëindiging van een pleegzorgplaatsing zorgvuldig begeleidt, waarbij aspecten als 'afwijzing' en 'afscheid nemen' centraal moet staan. Te allen tijde moet voorkomen worden dat de jeugdige er alleen voor staat en nauwelijks mogelijkheden heeft om zijn gevoelens over een 'mislukte' plaatsing te delen. Daarbij verdient het de voorkeur dat de pleegouders een rol van betekenis blijven spelen in het leven van de jeugdige, ook als de jeugdige op een andere plek woonachtig is.

Crisisplaatsing

De voogdijwerker wordt soms geconfronteerd met een acute crisis. Het gaat vaak om een jeugdige die al in een pleeggezin woont en daar acuut weg moet, of is weggelopen. Ook komt het voor, dat een jeugdige na een crisis weg moet of wegloopt uit een residentiële voorziening.

Crisisplaatsingen zullen altijd noodzakelijk blijven. De voogdijwerker kan ernaar streven het risico op een crisis te verkleinen door in een eerder stadium actief met de jeugdige en de opvoeders te spreken over eventuele gedragsproblemen van de jeugdige en daarbij actief aanbieden op zoek te gaan naar specifieke vormen van hulpverlening (zie domein 3). De voogdijwerker is niet zelf de behandelaar, maar kan wel een belangrijke rol vervullen in het voorkómen van een crisis door indringend met de jeugdige en de opvoeders te spreken over mogelijke problemen en over strategieën om deze problemen te beheersen. Het inzetten van Families First is hierbij een goede optie.

Komt het toch tot een crisis, dan heeft een crisisopvanggezin in het algemeen de voorkeur boven een crisisgroep in een residentiële voorziening. Waar er onvoldoende of onvoldoende specifieke crisisopvanggezinnen voorhanden zijn, kunnen voogdijwerkers een belangrijke signalerende functie vervullen. Bij een opname in een crisisvoorziening is het werken met korte termijnen een kritische succesfactor. De voogdijwerker heeft hierin vanaf de dag van opname een belangrijke functie. Als de voogdijwerker afwacht tot er een bericht komt over het verloop, kunnen er weken voorbij gaan en kan het lang duren voordat duidelijk wordt naar welke vervolgplek de jeugdige kan gaan. Op zichzelf klinkt dit voor de hand liggend. Het vergt echter een zeer gerichte werkhouding om letterlijk vanaf de eerste dag actief samen met de jeugdige, betrokken opvoeders en collega hulpverleners te werken aan een nieuw perspectief. Daarvoor moet een analyse gemaakt worden van de crisis en de achtergrond van de crisis, om te weten welke stappen nodig zijn om herhaling te voorkómen.

In verreweg de meeste gevallen is een instelling voor Jeugd en Opvoedhulp verantwoordelijk voor de verblijfplaats van de jeugdige (pleegzorgorganisatie, residentiële voorziening, instelling voor kinder- en jeugdpsychiatrie). De verantwoordelijkheid van deze instellingen eindigt niet door een crisis in het verblijf, waarbij een jeugdige onmiddellijk weg moet uit het pleeggezin of uit de leefgroep. De organisatie voor Jeugd & Opvoedhulp heeft de verantwoordelijkheid om met de jeugdige, de voogdijwerker en andere belanghebbenden te onderzoeken wat er op korte en op langere termijn moet gebeuren voor de jeugdige. Tussen de GI en de organisatie voor Jeugd & Opvoedhulp zijn -als het goed is- nadere afspraken gemaakt over hoe te handelen bij een crisis. Als dergelijke afspraken niet bestaan, signaleert de voogdijwerker dit bij haar of zijn leidinggevende.

Behandelplaatsing

Kampt de voogdij-jeugdige met ernstige psychiatrische problemen respectievelijk met ernstige gedragsproblemen, dan kan specifieke residentiële of klinische behandeling noodzakelijk zijn. Dit kan zijn in de kinder- en jeugdpsychiatrie, of in een andere specialistische voorziening in de jeugdzorg, in sommige gevallen in de gesloten jeugdzorg.

Behandeling vindt plaats op basis van een diagnose en een behandelplan. Verwacht mag worden, dat dit tevens een prognose omvat voor de duur van de behandeling. Vermeden moet worden, dat plaatsing in een behandelinstelling automatisch betekent, dat de tot aan de opname bestaande opvoedingssituatie buiten beeld raakt en de plaatsing op enig moment overgaat van behandeling naar verblijf en opvoeding. Dit is geen denkbeeldig risico. In alle behandelinstellingen verblijven jeugdigen die niet meer specifiek behandeld worden, maar die wachten op een vervolgplaats.

Vanuit de methode voogdij staat de opvoeding van de jeugdige voorop. Als een jeugdige in een pleeggezin woont en tijdelijk naar een residentiële behandelinstelling gaat, moet in beginsel het pleeggezin de basis voor de jeugdige blijven.

Tot plaatsing in een leefgroep, langer dan een crisisopname, wordt na een afgebroken pleeggezinplaatsing soms besloten op basis van het argument, dat de jeugdige 'niet geschikt is om in een pleeggezin te wonen'. Of: 'er zijn geen pleeggezinnen voor deze jeugdige te vinden'. Of: 'Het risico op een nieuwe breuk en dan dus weer een teleurstelling is te groot'. En: 'Doordat de ouders blijven trekken, krijgen de pleegouders een onmogelijke opdracht'. En vele varianten op deze argumenten. De methodisch werkende jeugdbeschermer analyseert deze argumenten. Wanneer een jeugdige op basis van deze argumenten geplaatst wordt in een residentie, geven we daarmee feitelijk de mogelijkheid om ooit nog in een gezin te komen, op. Afhankelijk van de leeftijd van de jeugdige is het gevolg daarvan, dat de jeugdige enkele tot vele jaren in een residentiële voorziening woont.

De conclusie, dat een jeugdige niet geplaatst kan worden in een 'gewoon' pleeggezin, hoeft niet zonder meer te leiden tot plaatsing in een leefgroep. De jeugdbeschermer zoekt in dat geval naar specifieke, intensieve vormen van pleegzorg, specifieke hulpvormen zoals MTF (Multi Treatment Foster Care), of opname in een gezinshuis.

Is plaatsing in een leefgroep onvermijdelijk, dan gaat de voogdijwerker actief op zoek naar het perspectief ná de leefgroep. Het klinkt voor de hand liggend om te pleiten voor korte termijnen, maar in de praktijk is dat niet vanzelfsprekend. Wanneer een jeugdige wordt geplaatst in een leefgroep, waar hij in beginsel een jaar kan blijven, zakt de energie van de jeugdbeschermers en andere betrokken beroepskrachten al snel na de plaatsing weg. De crisis die tot de plaatsing geleid heeft, heeft veel van iedereen gevraagd. Andere zaken in de caseload van de jeugdbeschermer vragen nu weer de aandacht. De residentiële voorziening werkt met een periode van 'kennismaking' – uiteraard noodzakelijk bij plaatsing - maar deze kennismaking is veelal naar binnen gericht. De energie richt zich niet op: hoe komt de jeugdige hier weer uit, maar juist op de vraag: hoe kan de jeugdige echt worden opgenomen in de groep? De periode van 'inburgering' in de residentiële voorziening staat als het ware van nature haaks op de gerichtheid op een toekomst elders. Na de periode van 'kennismaking' gaat de residentiële voorziening met de jeugdige werken aan bepaalde doelen. Hiervoor worden termijnen afgesproken waarbij in beginsel het opname-jaar wordt ingevuld. Er is dan feitelijk een – vaak stilzwijgende – combinatie van verblijf, opvoeden en behandelen (op grond van te bereiken doelen) ontstaan. Pas tegen het einde van het jaar wordt vanuit de dynamiek van de residentie de vraag actueel wat er voor de jeugdige na dit jaar moet gebeuren. Als de

jeugdbeschermer de jeugdige ondertussen slechts op grote afstand heeft gevolgd, moet de draad weer opgepikt worden. Niet zelden is dan de uitkomst: een verlenging of een plaatsing in een andere voorziening.

Om langdurige onzekerheid over het perspectief te voorkomen, werkt de jeugdbeschermer direct aan een perspectief voor de lange termijn. Dit doet hij door vanaf de dag van de opname zowel met de jeugdige als met de vertegenwoordigers van de residentie een dialoog te voeren over de doelen van het verblijf, de duur van het verblijf en het gewenste perspectief na het verblijf. De jeugdbeschermer denkt samen met de jeugdige en andere betrokkenen na over het lange termijn perspectief. Het helpt wanneer de jeugdbeschermer een minderjarige gedurende lange tijd blijft volgen. De ervaring met de eerdere ontwikkelingen rond de jeugdige en het gezin helpen een 'herhaling van zetten' te voorkómen. Wanneer zich wisselingen voordoen en de jeugdbeschermer nieuw in de zaak komt, verdiept de jeugdbeschermer zich in de eerdere ontwikkelingen en werkt de jeugdbeschermer vanuit de vraag wat er geleerd is en geleerd kan worden van de gebeurtenissen in het verleden.

Een deel van de voogdijpupillen heeft een (lichte) verstandelijke beperking. Veel van hen zijn pupil van de GI William Schrikker Groep (WSG). Verhoudingsgewijs zijn meer pupillen in deze doelgroep aangewezen op wonen in een instelling, dan bij andere GI'en.

Alternatieven buiten de residentiële voorziening

Als het niet lukt een alternatief voor opgroeien in een leefgroep te vinden, stelt de jeugdbeschermer de vraag hoe de jeugdige toch nog kan profiteren van een gezinssituatie. Juist bij residentiële plaatsing blijft de voogdijwerker alert op mogelijkheden om ook bij 'gewone' opvoeders te wonen. Denk aan weekendpleegouders of logeerhuisouders e.d. Voor een voogdijpupil die in een residentiële voorziening verblijft kan een degelijke setting veel betekenis hebben. Ook hier is, zoals wanneer de jeugdige in een pleeggezin verblijft, afstemming noodzakelijk, nu met de residentiële opvoeders, de weekendpleegouders, dan wel de opvoeders op het logeeradres.

5.5 Jeugdigen die elders verblijven

Taken voogdijwerker bij opvoeding en verzorging elders (bijvoorbeeld op kamers)

- De voogdijwerker taxeert de opvoedingssituatie van jeugdigen, die noch in een pleeggezin, noch in een residentie verblijven. Is die niet goed genoeg, dan zoekt de voogdijwerker naar een nieuw arrangement.

Dit is van toepassing op circa 15% van de voogdij-jeugdigen. Gezien het uitgangspunt, dat er pas een voogdijmaatregel komt als duidelijk is, dat het kind niet meer terug kan gaan naar de ouder(s), is het opmerkelijk, dat er toch voogdijpupillen zijn die weer bij een ouder of de ouders wonen. Van alle voogdijpupillen van de WSG verbleef eind 2008 4% bij de ouder(s). Als een jeugdige terug gegaan is naar zijn ouder(s), onderzoekt de jeugdbeschermer de mate waarin dit een stabiele en voor de jeugdige positieve oplossing is. Indien dat het geval is, kan een procedure van herstel⁸ van het ouderlijk gezag worden overwogen.

⁸ Zie hoofdstuk 15.1.

Een jeugdige die al dan niet met begeleiding zelfstandig woont, heeft extra steun nodig bij de overgang naar volwassenheid. Het is immers nog altijd een minderjarige en veelal is er weinig steun vanuit familie en sociaal netwerk. Begeleiding wordt geboden door een organisatie voor Jeugd & Opvoedhulp, maar de jeugdbeschermer heeft een actieve rol in het zorgen voor stabiliteit.

6. Domein 2 Ontwikkeling en toekomst

Taken voogdijwerker op domein Ontwikkeling en toekomst

- De voogdijwerker beschrijft en analyseert de ontwikkeling van de voogdijpupil in concrete waarneembare gebeurtenissen en gedragingen.
- De voogdijwerker zet die analyse af tegen de 'gewone' ontwikkeling van jeugdigen.
- De voogdijwerker is bekend met theorieën over hechting en loyaliteit, en beperkingen/ stoornissen.
- De voogdijwerker is toekomstgericht: hij kijkt vanaf het 16^e levensjaar van de voogdijpupil vooruit naar de periode 18+ en regelt zo nodig mentorschap, onder bewindstelling en/of onder curatele stelling.
- De voogdijwerker stemt af met de pleegzorgwerker op dit domein.

6.1 Inleiding

De wettekst spreekt bij de gronden voor de voogdijmaatregel over een ernstige bedreiging van de ontwikkeling. De definitie van ontwikkeling luidt: Ontwikkeling is het veelzijdige, integrale en continue proces van verandering, waardoor jeugdigen in staat zijn tot steeds complexere niveaus van bewegen, denken, voelen, en relaties met anderen. Ontwikkeling is een basisbehoefte en basisrecht, en ontwikkeling maakt het mogelijk deel uit te maken van maatschappelijke en sociale verbanden. Sommige van deze 'steeds complexere niveaus' worden door de samenleving min of meer verwacht, zoals sociale vaardigheden, en taalvaardigheden, om er enkele te noemen. Voor veel andere niveaus geldt dat niet. Niet alleen veiligheid is een basisrecht, een gezond ontwikkelingsklimaat is dat ook. Omstandigheden buiten de jeugdige (bijvoorbeeld het gedrag van opvoeders) die het proces van een gezonde ontwikkeling tegengaan of blokkeren, of het proces tegen de wil of aard van de jeugdige een bepaalde kant op sturen, noemen we ontwikkelingsbedreigingen. Het kan ook zijn dat jeugdigen door *persoonlijke* kenmerken niet in staat zijn zich zo ver of zo goed te ontwikkelen als anderen. Dat kunnen lichamelijke kenmerken zijn, maar ook gedragskenmerken. Ook dat zijn ontwikkelingsbedreigingen. Uiteraard behouden jeugdigen ook dan het recht op de ontwikkelingsniveaus die zij (mogelijk, waarschijnlijk) wel kunnen bereiken.

In domein 2 wordt de ontwikkeling van de voogdij-jeugdige in kaart gebracht op basis van ontwikkelingstaken:

- Elke leeftijdsperiode brengt specifieke ontwikkelingsaspecten met zich mee. Deze aspecten kunnen we ook opgaven noemen waar een baby en peuter, het jonge kind, de adolescent, jongvolwassene en volwassene voor staat. Het zijn opgaven, omdat ouders, de school, en de samenleving *verwachten* dat jeugdigen en volwassenen praktische, sociale en cognitieve vaardigheden leren. Deze eisen en verwachtingen worden in de loop van de ontwikkeling complexer en jeugdigen moeten hier steeds meer zelf aan doen. Hoe meer vaardigheden (competentie) de jeugdige heeft om die opgaven aan te pakken, des te beter zal hij in het

dagelijks leven functioneren. In de volwassenheid houdt dat niet op: ook als partner, opvoeder en werknemer zijn er ontwikkelingsopgaven⁹.

- Door Slot (1988) zijn deze opgaven *ontwikkelingstaken* genoemd. Dit zijn prikkels die iedereen stimuleren om zich nieuwe vaardigheden eigen te maken. Ze worden bepaald door de lichamelijke ontwikkeling ('ergens lichamelijk aan toe zijn', zoals de geslachtsrijpheid) en ook de cultuur om ons heen. Slot benadrukt dat het hierbij niet altijd gaat om een 'moeten': ontwikkelingstaken kunnen ook kansen zijn. Dit maakt verbinding mogelijk met oplossingsgericht werken en het nastreven van zelfverkozen positieve levensdoelen.
- Bij de ontwikkelingstaken kunnen we mijlpalen voor de jeugdige zelf formuleren, en opvoedingsopgaven voor de ouders/opvoeders, die het beste antwoord geven op wat een jeugdige rond een bepaalde leeftijd nodig heeft.

De jeugdbeschermer wil, net als bij veiligheid, herstel en voortgang van ontwikkeling *aangehouden* zien. Ook uitspraken over ontwikkeling staan of vallen met concrete, aantoonbare informatie. Daarom worden de manier waarop de jeugdige ontwikkelingstaken krijgt aangereikt en aanpakt, bereikte mijlpalen in de ontwikkeling, en de manier waarop de ouders/opvoeders de daarbij horende opvoedingsopgaven aankunnen en uitvoeren, nauwkeurig in kaart gebracht.

6.2 Zorgen en krachten

Wij spreken over zorgen en krachten met betrekking tot de ontwikkeling:

- De zorgen betreffen *zorgpunten* in het gedrag van ouders/opvoeders en van de jeugdige zelf of anderen en *belemmerende omstandigheden* die het (samen) werken aan het realiseren van de voogdij-doelstellingen belemmeren.
- De krachten bestaan uit *bescherm punten* in het gedrag van ouders/opvoeders en van de jeugdige zelf of anderen en *helpende omstandigheden* die het realiseren van de voogdij-doelstellingen bevorderen.

(Voor een nadere uitwerking: zie hoofdstuk 5, het **viervensterschema**).

De 'gewone' ontwikkeling van kinderen en jongeren

Jeugdigen die onder voogdij staan zijn in de eerste plaats *gewoon* kind en jongere die net als alle andere kinderen en jongeren ontwikkelingstaken in een eigen tempo en op een eigen manier doorlopen. Ze hebben net als andere jeugdigen te maken met faseproblematiek zoals het testen van grenzen in de puberteit en adolescentie. De voogdijwerker moet op de hoogte zijn van de ontwikkelingsstadia van kinderen en jongeren en van de ontwikkelingstaken in de verschillende leeftijden. In bijlage 3 is een basisstuk over de ontwikkeling van kinderen en jeugdigen opgenomen (Van de Mortel/Slot, 2007). Pas tegen de achtergrond van de gewone ontwikkeling van kinderen en jeugdigen met de variatie die per individu optreedt, is het mogelijk om de zorgen en krachten voor deze jeugdigen goed te analyseren.

⁹ Zie ook venster 2 in hoofdstuk 5 en – uitgebreid- bijlage 3.

Latere gevolgen van kindermishandeling

De actuele zorgpunten kunnen samenhangen met ervaringen in het verleden, onzekerheid over het perspectief voor de jeugdige en wisselingen in de opvoedingssituatie. Veel jeugdigen in de voogdij hebben in het verleden te maken gehad met lichamelijk mishandeling, verwaarlozing of seksueel misbruik. Kinderen die in hun vroege jeugd fysiek zijn mishandeld of ernstig verwaarloosd zijn, zijn vaker hypergevoelig en hyperactief dan andere kinderen. Fysieke mishandeling, verwaarlozing en seksueel misbruik in de jeugd zijn een belangrijke factor bij latere problemen, zoals schooluitval, criminaliteit, verslaving, geweld, zwerfgedrag en psychiatrische problemen. Ook het risico op lichamelijke ziekten is voor deze jeugdigen groter dan gemiddeld (Hermanns, 2008, pag. 26).

Onzekerheid over de opvoedingssituatie

Het ontbreken van een vaste opvoedingssituatie voor jeugdigen in een residentiële voorziening en voor jeugdigen in een onzekere pleegzorgsituatie is een risicofactor op zichzelf. Dit kan leiden tot versterkte faseproblematiek, zoals extreem experimenteren met seksualiteit of met alcohol en drugs, maar ook tot schooluitval of tot initiatiefloosheid.

Het begrip hechting

In de praktijk van het voogdijwerk en de pleegzorg wordt veel gebruik gemaakt van de – overigens sterk verschillende – begrippen hechting en loyaliteit. In deze methodebeschrijving zijn we terughoudend met het gebruik van het begrip hechting, omdat het te gemakkelijk gebruikt kan worden als containerbegrip.

Een problematisch verloop van de *hechting* van het kind aan de primaire opvoeders in de vroege jeugd kan er volgens de hechtingstheorie toe leiden, dat de jeugdige later problemen heeft met hechting aan andere opvoeders, zoals pleegouders en met de vorming van hechte relaties in bredere zin. Over hechting en problemen met hechting is een grote hoeveelheid theoretische literatuur en eveneens een grote hoeveelheid wetenschappelijk onderzoek beschikbaar (Van IJzendoorn, 2008). De toepassing van het begrip hechting in de jeugdbescherming is eveneens beschreven in de bundel *Gehechtheid in de Kinderbescherming* (Schuengel, Slot, en Bullens, 2003). Het belang van een goede hechting van kinderen in een pleeggezin staat buiten kijf.

Het risico bestaat dat de jeugdbeschermer constateert, dat het kind ‘onveilig gehecht is’, ‘hechtingsproblemen heeft’ of een ‘hechtingsstoornis heeft’, zonder dat dit empirisch is onderbouwd en zonder dat helder is welke praktische consequenties hieruit volgen voor de methodisch werkende jeugdbeschermer. Beter is het daarom om dit thema te vertalen naar concreet waarneembare gebeurtenissen of waarneembaar gedrag. Bijvoorbeeld: de pleegouders ervaren het gedrag van de jeugdige als het uittesten van de relatie die zij met de jeugdige hebben. Zij kunnen concreet beschrijven hoe dit gaat, bijvoorbeeld verbaal uitdagend gedrag, dreigen met weglopen, zeggen dat de pleegouders dan wel opgelucht zullen zijn en regels overtreden. Methodisch gaat de jeugdbeschermer dan met deze informatie aan de slag door na te gaan hoe het gedrag van de jeugdige kan worden beïnvloed en hoe in het dagelijks leven van het pleeggezin escalaties kunnen worden voorkomen. In ernstige gevallen legt de jeugdbeschermer de kwestie voor aan de gedragsdeskundige. Een eventueel nader psychologisch of orthopedagogisch onderzoek door een gedragsdeskundige kan desgewenst ingaan op onderliggende problemen van de jeugdige op het gebied van hechting.

Het begrip loyaliteit

Het begrip *loyaliteit* heeft een gemakkelijk te begrijpen betekenis in het gewone spraakgebruik. 'Een kind is loyaal naar beide ouders.' Een echtscheiding van de ouders is daarom per definitie moeilijk voor een kind. Een kind kan met dat probleem proberen om te gaan door bij voorbeeld het contact met een van de ouders volledig af te houden en alle aandacht te richten op de andere ouder of door te proberen beide ouders gunstig te stemmen. Een vergelijkbaar probleem kan voor een jeugdige ontstaan bij spanningen tussen de eigen ouders en de pleegouders. De reactie van de jeugdige kan zijn: het weigeren van ieder contact met de eigen ouders. Of: tegen de pleegouders zeggen, dat het bezoekcontact vervelend is en tegen de eigen ouders zeggen, dat je het liefst morgen weer thuis wilt wonen. Ook kan deze spanning zich uiten in lastig of moeilijk gedrag, een terugval in ontwikkeling of psychische klachten van het kind.

Het begrip loyaliteit heeft een zwaardere betekenis gekregen door het werk van de Amerikaans-Hongaarse psychiater Boszormenyi-Nagy (*Invisible loyalties*, 1973). Nagy vat de band tussen de kinderen en hun eigen ouders op als de meest fundamentele band die er tussen mensen bestaat. De loyaliteit van het kind aan de ouders speelt volgens hem levenslang door, in zichtbaar gedrag, maar ook anderszins. Hij vindt dit zo essentieel dat hij sceptisch tegenover adoptie staat. Nagy adviseert professionals te werken met de termen *verdiensite*, verdienstelijk kunnen zijn, en *recht*, rechten hebben en rechten kunnen opeisen, omdat dat veel handelingsgerichtere termen zijn dan loyaliteit. De theorie van Nagy heeft in ons land navolging gekregen in literatuur over gezinsbehandeling (Onderwaater 1998; Van den Eerenbeemt & Van Heusden 1990). Er is echter geen empirisch onderzoek beschikbaar waarin het begrip loyaliteit wordt geoperationaliseerd en wordt onderzocht op de consequenties van 'loyaliteit' voor het praktisch handelen van gezinstherapeuten en beroepskrachten in jeugdzorg en jeugdbescherming. Wanneer een kind in het pleeggezin twee dagen 'van slag is' na ieder bezoek aan de eigen ouders, dan lost het label 'loyaliteitsprobleem' niet veel op. Ook hier – net als bij hechting- pleiten wij voor bespreking in termen van concrete, zichtbare gedragingen. Het is in dat licht goed om met de pleegouders, de pleegzorgorganisatie, het kind en de eigen ouders (niet per definitie allemaal samen) na te gaan wat er precies gebeurt. Wanneer was de laatste keer dat zich dit voordeed? Wat gebeurde er precies? Zijn er ook uitzonderingen op het probleem? Dat wil zeggen: wanneer ging het goed, of tenminste beter, hoe kon de jeugdige zich toen wel verdienstelijk maken? Wat was er toen anders dan de laatste keer dat het niet goed ging? Heeft het kind een idee wat er beter zou kunnen? De eigen ouders? De pleegouders?

Blijvende beperking of stoornis

Een deel van de jeugdigen met voogdij kampt met een blijvende beperking of stoornis. Jeugdigen met een (lichte) verstandelijke beperking die tevens op voogdij zijn aangewezen, zijn een specifieke groep die blijvend aangepaste zorg nodig heeft. De William Schrikker Groep is gespecialiseerd in jeugdzorg en jeugdbescherming voor deze groep jeugdigen, maar ook de andere GI'en krijgen met jeugdigen uit deze groep te maken. Op hoofdlijnen is het beleid niet anders dan voor andere jeugdigen. Plaatsing in een pleeggezin is ook voor deze jeugdigen de meest gewenste optie. Wel vraagt het extra aandacht bij de selectie, voorbereiding en begeleiding van het pleeggezin.

Er zijn ook jeugdigen met een permanente (ontwikkelings)stoornis, bij voorbeeld in het autistische spectrum. Afhankelijk van de ernst en aard van het probleem, kan het opnemen van deze jeugdigen in een pleeggezin een grote belasting zijn voor de pleegouders. Dat neemt niet weg, dat ook voor deze kinderen dit de eerste optie is. Als de jeugdige regelmatig of permanent behandeling door de

psychiatrie nodig heeft en dit ambulant kan geschieden, hoeft dit een pleeggezinplaatsing niet in de weg te staan.

Risicofactoren en belemmerende omstandigheden

Jeugdigen die onder voogdij staan hebben te maken met veel risicofactoren die hun ontwikkeling bedreigen. Relatief vaak kampen zij met:

- gedragsproblemen;
- problemen met relatievorming met volwassenen en leeftijdsgenoten;
- psychische problemen;
- schooluitval;
- problemen met de eigen identiteit;
- problemen met de verhouding met de eigen ouders, pleegouders en andere opvoeders.

Gedragsproblemen en psychische problemen van deze jeugdigen beïnvloeden de mogelijkheid van een stabiele opvoedingssituatie. Gedragsproblemen van de jeugdige zijn de belangrijkste oorzaak van het afbreken van pleeggezinplaatsingen. Vóór de plaatsing analyseren de jeugdbeschermer en de pleegzorgorganisatie dan ook de risico's, zodat hiermee rekening gehouden kan worden bij de matching tussen de jeugdige en het pleeggezin. Bij de voorbereiding van de plaatsing bespreekt de jeugdbeschermer dit met de jeugdige, de pleegouders en de pleegzorgorganisatie en worden afspraken gemaakt over het voorkómen van problemen in het pleeggezin. Vanaf de voorbereiding wordt tevens bezien of gerichte opvoedingsondersteuning, al dan niet preventief, kan worden ingezet. Zie hierover verder het volgende hoofdstuk.

Gedragsproblemen van de jeugdige zijn in veel gevallen een belangrijke overweging van de jeugdbeschermer en anderen om een jeugdige niet (opnieuw) een indicatie voor een pleeggezin te geven. Plaatsing in een residentiële leefomgeving levert echter nieuwe risicofactoren op, zoals het ontbreken van een vaste opvoeder en negatieve invloeden vanuit de groep. Om dit te voorkomen zoekt de jeugdbeschermer naar mogelijkheden om de gedragsproblemen te behandelen en naar geschikte (tussen)vormen van intensieve pleegzorg, MTFC en gezinshuis.

Een veel voorkomend zorgpunt van een andere aard is het ontbreken van steun vanuit familie en sociaal netwerk. De actuele steun van familie en het overige sociale netwerk is door de gebeurtenissen in het verleden, problemen van de ouders, eerdere uithuisplaatsingen en verstoorde verhoudingen vaak minder dan gewenst. Daardoor kan het actief meedoen in de samenleving, op een bij de leeftijd van de jeugdige passende wijze, in het gedrang komen. Er is dan extra aandacht nodig voor het verkrijgen en behouden van vrienden en vriendinnen, deelname aan verenigingen, sport etc.

Krachten

Het blijft, evenals in de fase van de ondertoezichtstelling essentieel, dat de medewerker SAVE aandacht heeft voor de krachten (bescherm punten en helpende omstandigheden) in de ontwikkeling van deze jeugdige. Een bepaald talent kan in deze fase helpen de gewenste toekomst dichterbij te brengen. Bescherm punten en helpende omstandigheden kunnen een tegenwicht bieden tegen de blijvende problemen na negatieve jeugdervaringen. Bepaalde contacten, al is het maar een enkele oom, tante of ander familielid, kunnen een belangrijke steun zijn om zich niet alleen en verlaten te voelen. Deze personen kunnen tevens een aanknopingspunt zijn bij het realiseren van een duurzame

opvoedingssituatie en wellicht op een of meer gebieden mede verantwoordelijkheid voor de jeugdige gaan dragen.

6.3 De toekomst

De activiteiten in het kader van alle voogdij domeinen hebben tot doel een optimale ontwikkeling van de jeugdige, passend bij zijn unieke mogelijkheden. Naast veiligheid en basiszorg gaat het daarom ook om het ontwikkelen van talenten en het bieden van mogelijkheden om ambities waar te maken. Onder de ontwikkeling wordt ook de toekomst begrepen. Het gaat niet alleen om de vraag hoe de ontwikkeling er op een bepaald moment voorstaat, maar nog meer om de vraag waar de jeugdige naar toe wil/gaat. Bij de invulling van de gewenste toekomst speelt de leeftijd van de jeugdige een grote rol. Voor jonge kinderen is het in kunnen groeien in een gezin een belangrijke doelstelling. Voor jongeren van 16 en 17 jaar is de overgang naar een zelfstandig leven de grootste opgave. Over anticiperen op de meerderjarigheid gaan we nader in in het laatste hoofdstuk, waarin het einde van de voogdij door meerderjarigheid en het anticiperen daarop staat beschreven.

7. Domein 3 Hulpverlening

Taken voogdijwerker op domein Hulpverlening

- De voogdijwerker gaat na of hulpverlening voor de jeugdige nodig is en schakelt die hulp zo nodig in.
- De voogdijwerker zorgt voor een bepaling Jeugdhulp en volgt de zorg uit die bepaling als casemanager.
- De voogdijwerker zorgt dat er aandacht is voor opvoedingsondersteuning voor de pleegouders.
- De voogdijwerker is alert op de behoefte aan systeembehandeling in complexe voogdij-pleegzorgsituaties.
- De voogdijwerker adviseert ouders over hulpverlening aan hen.
- De voogdijwerker leert de ouders omgaan met de rol van 'ouder-op-afstand' en schakelt zo nodig een ouderbegeleider in.
- De voogdijwerker werkt samen met en stemt af met de pleegzorgwerker.

7.1 Inleiding

De jeugdbeschermer heeft zelf niet de tijd, deskundigheid en positie om alle benodigde hulp uit te voeren. De jeugdbeschermer is geen therapeut en geen behandelaar. De contacten van de voogdijwerker met de jeugdige, de ouders en andere opvoeders van de jeugdige zijn gericht op het creëren, garanderen en zo nodig verbeteren van een duurzame opvoedingssituatie. In dat kader zijn de activiteiten van de voogdijwerker gericht op verandering wanneer verandering nodig is in de opvoedingssituatie van de jeugdige. Het werk van de jeugdbeschermer is een specifieke vorm van begeleiding en ondersteuning van jeugdigen en ouders.

Voor andere, intensievere, vormen van hulp schakelt de voogdijwerker de geëigende deskundigen en instanties in. In dit hoofdstuk wordt deze hulpverlening besproken, de hulp die de voogdijwerker niet zelf uitvoert, maar waarvoor een beroep op anderen gedaan wordt. Dit betreft hulpverlening waar het de gemeente een verleningsbeslissing voor afgeeft voor geeft, maar is breder dan dat en omvat bijvoorbeeld ook de medische zorg voor de jeugdige.

Als een jeugdige voor hulpverlening moet worden opgenomen in een behandelingsresidentiële voorziening of een kinder- en jeugdpsychiatrische kliniek, doet zich een spanning voor tussen opvoeden en behandelen. Immers, voor de opvoeding is het nodig, dat de jeugdige blijft wonen in het pleeggezin of zo spoedig mogelijk in een niet-klinische opvoedingssituatie komt. Voor de behandeling is in sommige gevallen echter een tijdelijk verblijf elders nodig. Hermanns (2008) bepleit de regel, dat opvoeding vóór behandeling gaat. Dat wil zeggen, dat als een jeugdige in een pleeggezin woont, een opname moet worden uitgesteld totdat de jeugdige goed is ingegroeid in het pleeggezin en dat er tevens zoveel mogelijk moet worden gezocht naar ambulante behandeling of deeltijdbehandeling. Moet een jeugdige toch worden opgenomen, dan is het belangrijk dat de contacten met het pleeggezin onderhouden worden en dat alles blijft ingesteld op terugkeer, zodat het pleeggezin voor de jeugdige de thuishaven blijft.

7.2 Hulp voor de jeugdige

7.2.1 Verblijf

De jeugdigen die in een pleeggezin wonen hebben een toewijzing voor pleegzorg. Jeugdigen die in een residentiële voorziening wonen hebben een toewijzing voor verblijf en begeleiding of behandeling. Voor dit soort 'geïndiceerde zorg' in vrijwillige setting geeft de gemeente nu een verleningsbeschikking af. Bij (gedwongen) jeugdbescherming is er sprake van een bepaling van Jeugdhulp. De voogdijwerker noteert de hulp die zijn voogdijcliënt nodig heeft in een bepaling van Jeugdhulp. De GI heeft afspraken gemaakt met de gemeente over financiering van dit soort hulp. De voogdijwerker volgt de uitvoering van deze hulp als een casemanager. De voogdijwerker werkt hierbij samen met de organisatie voor Jeugd & Opvoedhulp om voor de jeugdige, ouders en pleegouders te komen tot een gezamenlijke aanpak.

Voogdijpupillen met een verstandelijke beperking zijn in sommige gevallen aangewezen op een verblijf in een voorziening. Dit kan zijn voor een tijdelijke behandeling van (gedrags)problemen. Het kan ook een langdurig verblijf in een gezinsvervangend tehuis betreffen. Het perspectief is voor een aantal van deze jeugdigen een verblijf in een vorm van beschermd wonen. Deze vorm van geïndiceerde jeugdzorg wordt meestal geleverd door een GGZ-instelling of een instelling voor jeugdigen met een verstandelijke beperking.

7.2.2 Behandeling van gedragsproblemen en psychische problemen

Veel voogdijpupillen kampen met gedragsproblemen en met psychische problemen.

Voor sommige jeugdigen is klinische behandeling in de GGZ noodzakelijk. Er zijn ook diverse ambulante programma's ontwikkeld voor de behandeling van gedragsproblemen. Sommige van deze programma's voldoen aan de criteria van effectieve jeugdzorg en zijn goed onderzocht en onderbouwd (zoals bijvoorbeeld het programma *Minder Boos en Opstandig*).

Deze en andere werkzame programma's worden uitgevoerd door aanbieders van Jeugdhulp in de jeugdzorg en de GGZ-jeugd. De voogdijwerker onderzoekt in samenwerking met de andere betrokkenen welk programma het best zou passen en welk programma in de regio wordt aangeboden. Hij zorgt dan voor de afgifte van een verleningsbeslissing die deelname aan het programma mogelijk maakt.

De voogdijwerker zorgt ervoor, dat er expliciet aandacht is voor het voorkómen van en het adequaat omgaan met gedragsproblemen van de jeugdige in het pleeggezin. Dit is een cruciaal onderwerp, aangezien gedragsproblemen vaak de achtergrond vormen van het afbreken van een plaatsing in een pleeggezin.

7.3 Opvoedingsondersteuning voor pleegouders

De pleegzorgwerker ondersteunt de pleegouders. Naast deze reguliere begeleiding kan het nodig zijn een vorm van opvoedingsondersteuning in te schakelen, specifiek gericht op het omgaan met gedragsproblemen van het kind. Er zijn de afgelopen jaren diverse programma's voor opvoedingsondersteuning ontwikkeld of in ons land geïntroduceerd, die methodisch goed onderbouwd

en wetenschappelijk op werkzaamheid onderzocht zijn. Bekende programma's zijn TripleP, Parent Management Training Oregon (PMTO), Parent Child Interaction Therapy (PCIT) en Webster Stratton's programma Incredible Years.

7.4 Hulp en ondersteuning voor de ouders en het sociale netwerk

Een deel van de ouders kampt zelf met problemen op diverse levensgebieden. De voogdijwerker heeft niet de taak ouders te behandelen. Het is wel zijn taak om de ouder(s) te ondersteunen en hen te adviseren hulp te zoeken. Als vertegenwoordiger van de instantie die het kind uit huis heeft geplaatst, is het soms moeilijk om ouders te adviseren hulp te zoeken voor hun eigen problemen.

“Ik adviseer je je aan te melden bij de GGZ. Dat kan via je huisarts. Je zoon blijft wonen waar hij nu woont, dat verandert er niet door. Het is nodig in jouw eigen belang en in het belang van je kind(eren) -ook voor later- dat hun vader of moeder de eigen problemen heeft aangepakt.”

De voogdijwerker heeft ook als taak de ouders te leren omgaan met hun rol als ouder-op-afstand. In sommige gevallen is intensievere ouderbegeleiding mogelijk en wenselijk¹⁰. Deze intensieve vorm van ouderbegeleiding wordt niet door de voogdijwerker zelf uitgevoerd. Daarvoor schakelt de voogdijwerker een ouderbegeleider in. In praktijk zijn nog weinig vormen van systeembehandeling beschikbaar die zich specifiek richten op complexe pleegzorg- of voogdijsituaties. Behoeft aan dergelijke vormen van behandeling kan er zijn voor situaties met intensieve relaties tussen alle betrokkenen, bij voorbeeld bij een netwerkplaatsing bij grootouders of broer of zuster van de ouders. De onderlinge verhoudingen tussen alle betrokkenen kunnen dan verdergaande behandeling vragen dan een gesprek dat de voogdijwerker en de pleegzorgwerker kunnen arrangeren. Het is de taak van de voogdijwerker om de behoefte aan deze vorm van systeembehandeling te signaleren. In overleg met het middenkader (teamleiding, gedragsdeskundige) gaat de voogdijwerker na of deze vorm van systeembehandeling beschikbaar is. Als dat niet het geval is en er meer dan incidenteel behoefte aan bestaat, ligt er een taak voor de GI en organisaties voor Jeugd & Opvoedhulp en de GGZ-jeugd om deze behandelvorm te ontwikkelen.

¹⁰ Zie bijvoorbeeld: Haans (Haans, c.s. 2010) 'Ouderbegeleiding bij roldifferentiatie'.

8. Domein 4 Toezicht en veiligheid

Taken voogdijwerker bij domein Toezicht en veiligheid

- De voogdijwerker bespreekt veiligheid met jeugdige en ouders.
- De voogdijwerker en pleegzorgwerker hebben beiden een rol bij de selectie en voorbereiding van pleegouders en bij de matching van kind en pleegouders.
- De pleegzorgwerker informeert de jeugdbeschermer bij de start van het pleeggezin over mogelijke start risico's. De voogdijwerker neemt deze mee in het Plan van Anpak/het voogdijplan.
- De voogdijwerker is alert op signalen van onveiligheid en signaleert risico's in een vroegtijdig stadium.
- De voogdijwerker gaat bij de start van de voogdij na of de veiligheid gewaarborgd is.
- De voogdijwerker zorgt dat er afspraken zijn met het pleeggezin over het melden van incidenten en over geweld in de opvoeding.
- De voogdijwerker heeft een toezichtstaak op de veiligheid in de residentiële voorziening en vraagt hoe de residentie dit vorm geeft.
- De voogdijwerker gaat na of de veiligheid bij bezoeken aan ouders en familie is geborgd.

8.1 Toezicht en veiligheid in de voogdij

Als een voogdijmaatregel wordt uitgesproken, wordt er een nieuwe opvoedingssituatie gecreëerd. In beginsel wordt deze zodanig gekozen, dat de jeugdige veilig is en dat opvoeding en verzorging goed (genoeg) zijn, zodat de jeugdige zich verder kan ontwikkelen. Er is dan niet meer per definitie een voor de jeugdige bedreigende situatie.

Echter, ook in de nieuw gekozen opvoedingssituatie kan de jeugdige risico lopen en (opnieuw) slachtoffer worden van geweld, verwaarlozing of misbruik. Met het uitspreken van de maatregel door de rechtbank heeft de overheid de verantwoordelijkheid op zich genomen om voor deze jeugdige een goede opvoedingssituatie te garanderen en dat is inclusief het garanderen van de veiligheid van de jeugdige. Uit deze bijzondere verantwoordelijkheid volgt, dat toezicht onderdeel is van de verantwoordelijkheid van de voogdijwerker. Het is bekend, dat voogdijpupillen statistisch gezien een groter risico lopen op onveiligheid dan de gemiddelde jeugdige in Nederland. Dat rechtvaardigt het benoemen van toezicht en veiligheid als een apart domein van de voogdij.

Veiligheid kent twee dimensies: fysieke veiligheid en emotionele veiligheid. Veiligheid betreft enerzijds de afwezigheid van fysieke bedreiging en mishandeling - ook partnermishandeling in het bijzijn van een minderjarige - en anderzijds de aanwezigheid van en het kunnen rekenen op een volwassene die voorziet in de lichamelijke en emotionele basisbehoeften. De definitie van veiligheid is:

Veiligheid is een toestand van ofwel afwezigheid van ofwel effectieve bescherming tegen een bestaand risico van lichamelijke en geestelijke schade¹¹, waarbij niet alleen het objectieve risico zelf afneemt, maar ook de subjectief gevoelde dreiging. Veiligheid is een basisrecht en

¹¹ Schade door ongelukken en ziektes, fysieke en psychische kindermishandeling en verwaarlozing, delictgedrag, huiselijk geweld, en seksueel misbruik.

basisbehoefte, en is een voorwaarde om zich gezond te ontwikkelen en deel uit te kunnen maken van maatschappelijke en sociale verbanden.

Het gevoel van veiligheid van een jeugdige of volwassene is een moment in de tijd, in reactie op een persoon of gebeurtenis in de directe omgeving of op de omgeving zelf. Voor jeugdigen is 'de omgeving' veelal de opvoedsituatie. Veiligheid wordt primair geboden in en vanuit de opvoedsituatie. Maar de omgeving kan ook het tweede en derde leefmilieu betreffen¹², wat kan worden geduid als de *opgroeisituatie*. De term veiligheid is van toepassing op zowel de feitelijke aantastingen (de objectieve veiligheid) als op de subjectieve veiligheid (de beleving van onveiligheid).

Het gaat in de voogdij zowel om de veiligheid thuis bij de ouder- of familiebezoeken, als om de (fysieke en emotionele) veiligheid in het pleeggezin of in de residentiële voorziening. Ook de pleegzorgwerker heeft hier een taak. In het samenwerkingsprotocol van GI en pleegzorgorganisatie mag dit thema (afspraken over veiligheid en het toezicht op de veiligheid) dan ook niet ontbreken.

8.2 Veiligheid in pleeggezinnen

Verreweg de meeste pleeggezinnen bieden een goede opvoedingssituatie voor jeugdigen met een problematische geschiedenis. Maar ook in een pleeggezin kan voor de jeugdige een onveilige situatie ontstaan, door toedoen of nalaten van een pleegouder, door (pleeg)broers en zusters, door optreden van de eigen ouders of door derden, en door zijn of haar eigen gedrag (vechtpartijen, pesten, seksueel ondergeschikt gedrag, middelengebruik, enz.).

Uit een groot onderzoek naar het vóórkomen van kindermishandeling in ons land, bleek, dat kinderen die in een pleeggezin wonen een verhoogd risico lopen op kindermishandeling, inclusief seksueel misbruik (Van IJzendoorn c.s. 2007 en Euser c.s., 2013). Deze uitkomst verandert niet het feit, dat verreweg de meeste pleeggezinnen een veilige opvoedingsomgeving bieden. Het rechtvaardigt wel, dat er door de voogdijwerker en de pleegzorgorganisatie van meet af aan systematisch aandacht besteed wordt aan dit onderwerp: gedurende de voorbereiding en selectie van pleegouders, tijdens de matching en bij de plaatsing van het kind in een netwerk pleeggezin. Vervolgens is veiligheid een onderwerp van gesprek bij de begeleiding van het pleeggezin en tijdens de voortgangsbesprekingen in het kader van de voogdij. Naast risico's vanuit de pleegouders wordt ook aandacht besteed aan risico's vanuit andere (pleeg)kinderen in het gezin.

Onveiligheid kan ook van buiten het pleeggezin komen. Ouders of familie kunnen aangekondigd of onaangekondigd bij het pleeggezin langskomen en in sommige gevallen dreigend of openlijk agressief zijn naar de pleegouders en naar het kind. Er kan een dreiging van ontvoering zijn of van lichamelijke of verbale agressie. Dit is belastend (emotioneel onveilig) voor zowel de pleegouders als de opgenomen jeugdige en andere kinderen in het pleeggezin. Het behoort tot de taak van de voogdijwerker om dergelijk gedrag met de ouders te bespreken en middelen te zoeken om dit te voorkomen.

¹² Het eerste pedagogische milieu is het gezin, het tweede de school en het derde de voorzieningen voor opvang, jeugdwerk, sport en cultuur.

Een specifieke vorm van onveiligheid kan uitgaan van bij voorbeeld loverboys of anderen die de jeugdige willen gebruiken voor duistere doeleinden. Denk aan pogingen vanuit criminele jongeren om een in sociaal opzicht zwakke jeugdige te betrekken bij hun activiteiten. Het is voor pleegouders moeilijk dergelijke bewegingen vroegtijdig te signaleren. Bovendien beschikt een gewoon gezin slechts over beperkte middelen om zich tegen een dergelijke dreiging te verweren. De voogdijwerker heeft de belangrijke taak de veiligheid in dergelijke situaties te organiseren door in een vroeg stadium de risico's te signaleren en te benoemen om vervolgens in goed overleg met alle betrokkenen maatregelen te nemen. Daarbij is samenwerking met de politie in een aantal gevallen onmisbaar. De aanpak bestaat dan uit een combinatie van het organiseren van veiligheid door het aanpakken van risicovol of uitlokkend gedrag van de jeugdige, mobiliseren van steun in de directe omgeving van het pleeggezin en aanpakken van de agressor(en) met behulp van politie, justitie en andere instanties.

8.3 Veiligheid in een residentiële voorziening

In een leefgroep in een residentiële voorziening kan een jeugdige te maken krijgen met verschillende vormen van (dreigend) geweld, hetzij vanuit andere jongeren, hetzij vanuit volwassenen. Evenals bij jeugdigen in een pleeggezin kunnen zich hier vormen van onveiligheid voordoen van buitenaf (loverboys, criminele jeugdgroepen) en kan de situatie bij de eigen ouders tijdens bezoek nog onveilig zijn.

Er bestaan geen cijfers over het risico op geweld in residentiële voorzieningen en justitiële jeugdinrichtingen. Er zijn echter wel redenen om aan te nemen, dat jeugdigen in een groep een verhoogd risico lopen om het slachtoffer te worden van lichamelijk en seksueel geweld. Uit onderzoek en literatuur is bekend, dat groepsprocessen in de jeugdzorg sterk negatief kunnen zijn. Uit incidenten en uit rapporten van inspecties is eveneens bekend, dat geweld tussen jeugdigen en van volwassenen ten opzichte van jeugdigen in de residentiële zorg een niet verwaarloosbaar probleem is. Jeugdzorg Nederland heeft een aantal jaren geleden een veiligheidsbeleid opgesteld voor de aanbieders van Jeugdhulp (Boeser & van Montfoort, 2009). Het beleid betreft ook de veiligheid van jeugdigen in de residentiële jeugdzorg. Er is ook een veiligheidsbarometer¹³ ontwikkeld, waarmee de *veiligheidsbeleving* van de jeugdige in de instelling kan worden gepeild (Adviesbureau van Montfoort & Meyknecht, 2009). Het afnemen van de barometer is de taak van de organisatie voor Jeugd & Opvoedhulp. De voogdijwerker kan in het kader van toezicht vragen naar het gebruik van dit middel of andere instrumenten en kan aan de hand hiervan het gesprek over veiligheid in gang zetten. De voogdijwerker hoeft dus niet te doen wat anderen al doen, maar zorgt ervoor dat de veiligheid van de jeugdige een centraal aandachtspunt blijft voor de directe verzorgers en opvoeders.

8.4 Focus op veiligheid

Bij de start van de voogdij gaat de voogdijwerker na welke waarborgen er zijn in de bestaande opvoedingssituatie voor de veiligheid van de minderjarige.

Woont de jeugdige in een pleeggezin, dan gaat de voogdijwerker na of expliciet met de pleegouders gesproken is over het voorkómen van geweld in de opvoeding en over risico's voor de minderjarige op

¹³ Er is een recente versie 2015 beschikbaar waarin vragen over seksueel misbruik zijn opgenomen.

het terrein van seksualiteit; of er afspraken gemaakt zijn over het melden van incidenten en het bespreken van moeilijke situaties; en of er een vertrouwenspersoon is voor de minderjarige buiten het pleeggezin.

Woont de jeugdige in een residentiële voorziening, dan bespreekt de voogdijwerker de hiervoor genoemde onderwerpen met de leiding van de voorziening. De voogdijwerker vraagt onder meer naar het veiligheidsbeleid van de instelling. Als een jeugdige - van wie bijzondere risico's bekend zijn - geplaatst wordt, dan bespreekt de voogdijwerker deze risico's met de opnemende voorziening en zoeken zij samen naar aanvullende hulp, toezicht of andere maatregelen om de veiligheid van deze jeugdige en van andere jeugdigen te waarborgen.

Woont de jeugdige noch in een pleeggezin, noch in een residentiële voorziening, dan richt de voogdijwerker de focus op veiligheid bij het creëren van een opvoedingssituatie.

In alle gevallen waarin de jeugdige op bezoek gaat bij de ouders, gaat de voogdijwerker na in hoeverre onveiligheid in de thuissituatie destijds de aanleiding is geweest voor uithuisplaatsing. Als dat het geval was, dan stelt de voogdijwerker de vraag welke tekenen van veiligheid er nu zijn: wat is er veranderd waardoor het nu wel veilig is? Als de veiligheid nog steeds niet gegarandeerd kan worden, dan heeft dat consequenties voor het inrichten van het bezoek (bijvoorbeeld geen weekend, niet blijven slapen).

8.4.1 Praten over veiligheid¹⁴

Signaleren van mogelijk misbruik, aan de orde stellen van/praten over het thema veiligheid en jeugdigen weerbaar (proberen te) maken om nee te durven zeggen tegen dingen die zij niet willen, zijn drie centrale ingrediënten van het kwaliteitskader voorkomen van seksueel misbruik in de jeugdzorg. Het is van belang om het thema onveiligheid en seksualiteit bespreekbaar te maken. Toezicht op de veiligheid van de jeugdige begint met het bespreken van het onderwerp met de betrokkenen op een concrete en open manier. Bij de start van de voogdij na een ondertoezichtstelling is de veiligheid al besproken en gevolgd en weten alle betrokkenen hoe veilig de opvoedingssituatie voor de jeugdige is. Als een jeugdige in een pleeggezin woont, heeft de pleegzorgwerker hierover met de pleegouders gesproken en is dit onderwerp aan bod geweest tijdens de voorbereiding en screening van het pleeggezin. De voogdijwerker kan er dus vanuit gaan, dat veiligheid expliciet bespreekbaar gemaakt is door andere beroepskrachten. Vanuit die positie stelt de voogdijwerker het onderwerp aan de orde. In het geval het onderwerp veiligheid niet of slechts in beperkte mate expliciet onderwerp van gesprek blijkt te zijn geweest in de begeleiding tot nu toe, is extra alertheid van de voogdijwerker op dit punt nodig. De reden, dat veiligheid niet of slechts beperkt expliciet besproken is, kan liggen in de wijze waarop de ondertoezichtstelling en de pleegzorgbegeleiding zijn uitgevoerd. Er kunnen ook factoren in de casus zijn, die het onderwerp moeilijk bespreekbaar maken. In beide gevallen is het belangrijk, dat veiligheid alsnog expliciet en concreet wordt besproken met de jeugdige, de pleegouders of andere opvoeders en de eigen ouders.

In de deltamethode gezinsvoogdij is een hoofdstuk opgenomen 'praten over veiligheid'. Dit hoofdstuk gaat zowel in op het praten over veiligheid met kinderen als met ouders. Het is ook bruikbaar voor de jeugdbeschermer in voogdijzaken. Een hulpmiddel als de drie huizen kan hier worden ingezet om het thema veiligheid met een kind aan de orde te stellen. In bijlage 1 staan suggesties over het praten met (jonge) jeugdigen opgenomen.

¹⁴ Kwaliteitskader 'Voorkomen van seksueel misbruik in de jeugdzorg' van de commissie Rouvoet.

8.4.2 Signaleren van onveiligheid en risicotaxatie

Naast het systematisch bespreken van het onderwerp veiligheid is de voogdijwerker alert op signalen van onveiligheid in iedere fase van de voogdij. Wanneer er signalen van onveiligheid zijn, reageert de voogdijwerker hierop door direct te onderzoeken of de signalen inderdaad wijzen op een onveilige situatie. Is dat het geval, dan bespreekt de voogdijwerker met de betrokkenen de mogelijkheden om veiligheid te organiseren.

Er is geen standaard instrument om de veiligheid van kinderen en jongeren te meten. De GI gebruiken enkele instrumenten, met name de LIRIK, de CFRA, de CareNL en de veiligheidslijst uit de deltamethode. Er is tevens veel belangstelling voor het door Turnell en Edwards (1999) in Signs of Safety ontworpen formulier (één A4-tje) waarin gevaren, signalen van veiligheid en een cijfer voor veiligheid tussen 0 en 10 is opgenomen. Ook is het hulpmiddel van 'de drie huizen' ontworpen om de veiligheidsbeleving van jonge kinderen zichtbaar te maken (Weld & Greening, 2008). Het is belangrijk, dat de voogdijwerker de toepassing, mogelijkheden en beperkingen van deze instrumenten kent. Ieder instrument heeft beperkingen en geen enkel instrument vervangt de methodische gerichtheid op veiligheid. Als hulpmiddel kunnen de verschillende instrumenten worden toegepast, waarbij het uiteraard de voorkeur heeft, dat in de fase van de voogdij dezelfde instrumenten worden gebruikt die eerder zijn toegepast.

8.4.3 Reageren op incidenten

Ondanks een goed preventief veiligheidsbeleid komt het voor, dat een voogdijpupil het slachtoffer wordt van lichamelijk of seksueel geweld. Ook kan een voogdijwerker te maken krijgen met een incident, waarbij een voogdijpupil pleger is van (seksueel) geweld tegen een of meer andere jeugdigen.

De voogdijwerker zorgt ervoor, dat de pleegzorgorganisatie of de residentiële voorziening ieder incident direct melden. De voogdijwerker draagt de verantwoordelijkheid voor de plaatsing, neemt actief deel in de aanpak van het incident en overlegt met de opnemende voorziening en alle andere betrokkenen. Daarin passen geen reacties zoals het zonder overleg de jeugdige overplaatsen en verder niets meer laten horen, of zeggen: 'het ligt bij de opnemende voorziening; als zij zeggen, dat het veilig is, ga ik daar op af'. Deze reacties miskennen de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de GI en de opnemende voorziening. Beter is het samen een analyse te maken van wat er mis is gegaan en samen na te denken over wat er nodig is voor deze jeugdige en over welke verbeteringen kunnen worden ingevoerd om herhaling te voorkomen.

9. Domein 5 Gezag

Taken voogdijwerker op domein Gezag

- De voogdijwerker heeft een actieve rol in beslissingen over juridische zaken.
- De voogdijwerker zoekt actief naar de mogelijkheid van gezagsoverdracht naar pleegouders.
- De voogdijwerker zoekt voor de jeugdigen buiten een pleeggezin een contactpersoon.
- Hij gaat na of de contactpersoon burgervoogd wil en kan worden.
- De voogdijwerker is alert op het gefaseerd delegeren van verantwoordelijkheden op de verschillende domeinen aan pleegouders of contactpersoon.
- De voogdijwerker overlegt intern met collega's en gedragsdeskundigen (en eventueel teammanager) en laat zich adviseren door deze deskundigen over de te nemen kernbeslissingen.
- De voogdijwerker 'drukt' gezagsoverdracht er niet door.
- De voogdijwerker gaat na welke begeleiding mogelijk is voor het pleeggezin na voogdij-overdracht.
- De voogdijwerker bespreekt met de ouders hoe zij tegen gezagsoverdracht aankijken.
- De voogdijwerker richt zich op de mogelijkheden voor ondersteuning/begeleiding van de burgervoogd.
- De voogdijwerker werkt hierin samen en stemt af met de pleegzorgwerker

9.1 Uitoefenen van het juridisch gezag

De wet noemt het vertegenwoordigen van de minderjarige in juridische zaken als aparte taak van de voogd. Daarmee maakt de wet duidelijk wie verantwoordelijk is voor belangrijke beslissingen en wie de minderjarige vertegenwoordigt in juridische procedures. Dit betreft beslissingen zoals:

- toestemming voor medische behandeling;
- schoolkeuze;
- aanvragen van een paspoort;
- openen of sluiten van een bankrekening, aanvragen van een pasje;
- kiezen van een verblijfplaats;
- een verzoek tot naamswijziging;
- een huwelijk of geregistreerd partnerschap;
- vertegenwoordigen van de minderjarige in civiele procedures;
- optreden voor of namens de minderjarige die slachtoffer is van een misdrijf;
- optreden als wettelijk vertegenwoordiger indien de minderjarige strafbare feiten heeft gepleegd.

De voogdijwerker heeft hierin een actieve rol. Een actieve rol is nodig om te zorgen, dat belangrijke beslissingen goed voorbereid, doordacht en op formeel juiste wijze worden genomen. Tijdig een paspoort aanvragen of verlengen voorkomt stress aan het begin van een buitenlandse vakantie. Als een jeugdige in een pleeggezin woont, houden de pleegouders dit vaak in de gaten, maar in de samenwerking tussen alle betrokkenen is het beter wanneer de voogdijwerker zaken zoals verlenging van een paspoort actief volgt. Dat geldt ook voor jeugdigen die in een residentiële setting of elders verblijven.

Door pro-actief te werken op dit domein, voorkomt de voogdijwerker dat hij voor voldongen feiten geplaatst wordt. Vooraf zijn er meer mogelijkheden om te spreken over voorwaarden en grenzen, dan wanneer de jeugdige en zijn opvoeders alles reeds op een bepaalde beslissing hebben ingericht. Het juridisch gezag is tevens een middel om de belangen van de minderjarige te behartigen. De GI kan een juridische procedure voeren om de financiële belangen van de minderjarige te behartigen of om schadevergoeding te vragen. In het geval de jeugdige slachtoffer is van een misdrijf, heeft de GI een stem in de vraag of er aangifte gedaan moet worden en of er in dit verband verdere stappen gezet moeten worden. Weliswaar zijn dit uitzonderlijke situaties, maar in voorkomende gevallen kunnen ze voor de jeugdige zeer ingrijpende gevolgen hebben.

Het werken met een checklist in het overleg met de jeugdige, de pleegouders en de pleegzorgorganisatie helpt om de belangrijkste situaties vooraf te bespreken. Veel juridische kwesties kunnen niet in één gesprek worden besloten. De beslissingen waar het om gaat staan ver af van de dagelijkse belevingswereld van de meeste jeugdigen en hun opvoeders. De voogdijwerker kan daar rekening mee houden, door het vroegtijdig aan de orde te stellen en er op gepaste momenten op terug te komen, zonder drammerig te worden.

Bij moeilijke afwegingen of juridisch ingewikkelde kwesties betreft de voogdijwerker intern het middenkader en de juridische afdeling. Ook met goede voorbespreking blijven zich dilemma's voordoen. Stel, dat de voogdijwerker hoort, dat de jeugdige een misdrijf gepleegd heeft, dat nog niet bekend is bij politie en justitie. Moet de GI dan aangifte tegen de minderjarige doen? De beroepscode van de jeugdbeschermer speelt hier een rol. De GI dient een heldere procedure te hebben om in voorkomende gevallen tot een goed besluit te komen.

9.2 Overdragen van het gezag

Het beginsel dat de voogdij wordt overgedragen aan de dagelijkse opvoeders wordt breed onderschreven, met name voor de situatie waar de jeugdige al geruime tijd in het pleeggezin verblijft en het perspectief is, dat de jeugdige in dit gezin verder kan opgroeien. Een dergelijke overdracht van het gezag wordt bovendien bepleit door pedagogen en andere deskundigen.

Ondanks de steun voor dit uitgangspunt, ligt de voogdij voor de meeste jeugdigen in pleeggezinnen bij de GI en niet bij de pleegouders. Dat komt onder andere omdat er in een concrete situatie vaak bezwaren rijzen tegen een voogdijoverdracht of er aarzelingen bestaan bij de pleegouders of bij de GI. Het is de taak van de voogdijwerker om de aarzelingen en bezwaren in deze concrete situatie in kaart te brengen en deze stuk voor stuk serieus te nemen. Het is niet effectief om 'door te drukken'.

Gezagsoverdracht is een gewichtige stap en moet dan ook goed worden voorbereid. Een positief effect is er alleen van te verwachten als het voor de pleegouders en de jeugdige een positieve keuze is.

Bij de start van de implementatie van de methode voogdij (2011/2012) zijn er ijkpunten geformuleerd om de implementatie aan af te meten. In vijf jaar tijd, zo stelde een van die ijkpunten, diende er een groei te zijn tot 30% van de afgesloten cases met als reden: gezagsoverdracht.

De monitor voogdij die in het licht van de implementatie tot 2014 is bijgehouden liet voor 2013 in het eerste half jaar een percentage van 16% zien: 16% van alle afgesloten voogdijzaken had als afsluitingsreden: gezagsoverdracht (aan pleegouders). Het werkelijke aantal was waarschijnlijk hoger, omdat ook 'rechtstreekse'

overdracht van gezag aan pleegouders voorkomt, direct vanuit de OTS zonder 'tussenkomst' van de GI. Een kleinschalig, inventariserend onderzoek eind 2014 bij een van de GI'en liet zien dat in circa 25% van de cases gezagsoverdracht aan de orde was of ter bespreking voorlag.

Een verhoging van het aantal overdrachten kan het best worden bereikt door systematisch en meer dan in één gesprek in te gaan op de angsten, bezwaren en aarzelingen. Ook als dat in dit geval niet leidt tot een voogdijoverdracht, levert het verheldering op van de bestaande opvoedingssituatie en biedt het aanknopingspunten voor verbetering.

De jeugdbeschermer is in principe tijdelijk en streeft ernaar zichzelf voor deze jeugdige overbodig te maken. Daarom wordt de verantwoordelijkheid zoveel mogelijk overgedragen aan de feitelijke opvoeders of anderen in de leefwereld van de jeugdige. In feite is het dragen van het juridisch gezag een van de vele mogelijke vormen om inhoud te geven aan betrokkenheid. In de huidige praktijk is dit niet gebruikelijk en roept het vragen op over het waarmaken van deze verantwoordelijkheid over een langere periode, over de invulling ervan, de geschiktheid van de betreffende persoon, de inspraak van de jeugdige bij de start hiervan en gedurende de uitoefening. Maar deze vragen zijn geen argument tegen het uitgangspunt, dat bij voorkeur volwassen burgers verantwoordelijkheid dragen voor kinderen en jongeren. Het dragen van die verantwoordelijkheid is als algemeen principe in de samenleving geen beroep, maar onderdeel van het sociale leven. Denkbaar is, dat sommige volwassenen die bereid zijn het gezag voor een jeugdige die zij niet zelf dagelijks opvoeden op zich te nemen, behoefte hebben aan begeleiding. In dat geval ontstaat een situatie waarbij een vrijwilliger een opvoedings- of ondersteuningstaak op zich neemt en de vrijwilliger daarbij door beroepskrachten wordt voorbereid en begeleid. Een dergelijke constructie bestond bijvoorbeeld in het preventieve programma Home-Start. Het zoeken naar mogelijkheden voor overdracht van de verantwoordelijkheid is in de methode dan ook een cruciale taak van de voogdijwerker. De doelstelling van de Voogdij kan dan ook worden uitgebreid. Het doel is: het creëren van een stabiele, duurzame en voor de ontwikkeling van de jeugdige optimale opvoedingssituatie, waarbij waar mogelijk de voogdij is overgedragen.

Gezagsoverdracht aan een natuurlijk persoon kent twee vormen:

- Het gezag kan worden overgedragen aan de pleegouder(s) bij wie de jeugdige opgroeit. In dit geval spreken we over pleegoudervoogdij.
- Als een jeugdige in een residentiële setting verblijft en er geen zicht is op een pleeggezinplaatsing, onderzoekt de voogdijwerker samen met de jeugdige de mogelijkheid dat een volwassene iets voor deze jeugdige wil betekenen en de rol van contactpersoon op zich wil nemen. Deze contactpersoon kan vervolgens op termijn 'uitgroeien' tot burgervoogd door het gezag op zich te nemen.

Kortom: onder voogdij door een natuurlijk persoon vallen twee varianten: voogdij door pleegouders/pleegoudervoogdij (zie paragraaf 3) en voogdij door een burgervoogd (niet zijnde de pleegouder) ¹⁵ (paragraaf 4).

¹⁵ Pleegouders met voogdij zijn strikt genomen ook 'burgers die voogd zijn'. Wij gebruiken voor hen zoals gezegd niet de term burgervoogd, maar de term pleegoudervoogd(ij).

9.3 Pleegoudervoogdij

Voor jeugdigen die langdurig in een pleeggezin wonen, wordt in de literatuur gepleit voor voogdijoverdracht aan de pleegouders (Quick-Schuijt, 1998). Een dergelijke overdracht van het gezag wordt ook bepleit door pedagogen en andere deskundigen.

Hiervoor worden de volgende argumenten genoemd:

- De juridische regeling wordt aangepast aan de feitelijke opvoedingssituatie. Dit maakt het nemen van beslissingen over 'gezagsonderwerpen' (schoolkeuze, paspoort, etc.) eenvoudiger, omdat er geen overleg met en toestemming van de voogdijwerker meer nodig is.
- Wanneer de opvoeders (pleegouders) ook het gezag hebben is het pedagogische en juridische gezag in één hand verenigd, net zoals dat het geval is bij jeugdigen zonder maatregel die bij hun ouders wonen.
- Voor alle betrokkenen wordt duidelijk bij wie de opvoedingsverantwoordelijkheid ligt.
- Het is goed voor een minderjarige, dat een of twee volwassenen de volledige verantwoordelijkheid op zich nemen.
- De pleegouders geven een extra bevestiging, dat het kind bij hen woont en bij hen mag blijven wonen. Men verbindt zich aan elkaar.

Op basis van deze argumenten werkt de voogdijwerker methodisch met een voorkeur voor overdracht van het gezag naar de pleegouders als de jeugdige in een pleeggezin woont en daar kan blijven wonen. Of het gezag daadwerkelijk wordt overgedragen is afhankelijk van de analyse of dit ook in dit specifieke geval in het belang van de jeugdige is en of de pleegouders bereid en in staat zijn de voogdij op zich te nemen.

Een voogdijwerker licht het pleegoudervoogdij-traject toe:

"Het grootste succes voor deze jongen is de pleegoudervoogdij en het succes komt doordat we altijd in gesprek zijn gebleven en op zoek zijn gegaan naar de gezamenlijkheid. Er is sprake van een zeer positieve samenwerking tussen jeugdbescherming en pleegzorg. Twee professionals die in staat zijn in wederkerigheid samen te werken op zoek naar de consensus en met respect voor elkaars expertise. Het welbevinden van deze jongen, en zijn netwerk heeft de prioriteit.

We zijn gestart met veel rust, voet op de rem en investeren in contact en kennismaking. Er was bij pleegmoeder en het hele familienetwerk zeer veel weerstand, boosheid en angst voor de hulpverlening. Tot nu, voor hen alleen maar negatieve ervaringen. Dus eerst niets vragen/eisen/etc. alleen maar investeren, me aan gemaakte afspraken houden, frequent op begeleidingsgesprek, contact met moeder en de rest van de familie, duidelijkheid brengen over de taakafbakening tussen gezinsvoogd en pleegzorgwerker, veel afspraken gezamenlijk met gezinsvoogd en later voogd enz. In de afgelopen tien jaar hebben we bij zorgen en twijfels dit ook gecommuniceerd met pleegmoeder, soms grenzen gesteld, conflicthantering, enz. Maar altijd in gesprek blijven. Deze jongen hoort in dit netwerk, dat is altijd duidelijk geweest en er zijn nooit twijfels over zijn veiligheid geweest. Soms wel de druk van moeder, het pedagogisch handelen van oma wat tot zorgen leidde. Twee jaar geleden werd die druk zo groot dat we zijn gaan bespreken dat deze jongen niet langer bij zijn oma zou kunnen wonen. Veel verdriet en boosheid, ook bij de andere familieleden. Ik heb een "soort" familieberaad belegd en in dat gesprek bundelen zich alle krachten. De ene tante kon dit betekenen, de ander dat, oma zus, oma zo... Het draagvlak werd groter. Na veel gesprekken heeft de voogd besloten de plaatsing zo te laten en na een jaar is zelfs de stap naar pleegoudervoogdij gemaakt.

Wederkerigheid, contact en een goede samenwerking van hulpverleners(korte lijnen) is een doel waar ik altijd naar zal streven. In deze casus heb ik gezien tot hoe veel kracht en vertrouwen dit kan leiden voor de opvoeders, familie en hulpverleners van een jeugdige. Duidelijkheid van het perspectief was essentieel. Durf ook buiten de geëffende paden te bewegen, onderzoek, evalueer en bespreek mogelijkheden. Waak voor aannames zonder ze te onderzoeken, vraag de jeugdige, betrek hem erbij!"

9.3.1 Consequenties van gezagsoverdracht aan pleegouders

Voordat pleegoudervoogdij aan de orde is dient aan aantal zorgvuldige afwegingen te worden gemaakt. Het belang van het pleegkind staat altijd voorop. De rechten van het kind moeten gewaarborgd zijn, waaronder het recht op continuïteit in de verzorging en opvoeding en het recht op identiteit en afstamming. Dit betekent dat:

- de jeugdige weet wie zijn ouders zijn en wat de achtergrond van de plaatsing is.
- de omgang tussen de ouders en het pleegkind gewaarborgd dient te blijven.
- pleegouders bereid zijn tot en het belang onderschrijven van het bespreken van de achtergrond van het pleegkind.
- de pleegouders bereid zijn om afspraken met de ouders/familie te maken over de omgang en het geven van informatie over het pleegkind.

Bij de overdracht van de voogdij horen ook enkele rechten en plichten voor de pleegouders. Hieronder een korte samenvatting van de belangrijkste consequenties:

- De pleegoudervoogd kan zelf beslissingen nemen over het pleegkind, zoals schoolkeuze en medische behandeling.
- De pleegoudervoogd heeft de plicht om het contact tussen de ouders en het kind vorm te geven. Als inhoudelijke voorwaarde wordt dan ook gesteld dat het contact tussen ouder en kind zonder bemiddeling wordt geregeld.
- De pleegoudervoogd is verantwoordelijk voor het regelen van extra of gespecialiseerde hulp tot het achttiende levensjaar van het pleegkind.
- Pleegoudervoogden zijn niet onderhoudsplichtig en houden het recht op een pleegvergoeding en begeleiding. Zij moeten zelf de aanvullende zorgverzekering regelen. Bijzondere kosten kunnen worden vergoed.
- De pleegoudervoogd moet zich houden aan de regeling voor het beheer van de financiën van het pleegkind. De rechtbank heeft een controlerende taak op dit gebied. De pleegoudervoogd moet op verschillende momenten verantwoording afleggen of toestemming vragen aan de kantonrechter.

9.3.2 Bespreken van gezagsoverdracht

Het is de taak van de voogdijwerker om de pleegouders eerlijke informatie te geven over de gevolgen van het overnemen van de voogdij over hun pleegkind. De brochure 'Pleegoudervoogdij' van Jeugdzorg Nederland is hierbij zeer bruikbaar¹⁶. Tevens is het de taak van de voogdijwerker om de aarzelingen en bezwaren in kaart te brengen en deze stuk voor stuk serieus te nemen. Het is niet effectief om 'door te drukken'. Voogdijoverdracht is een gewichtige stap en moet dan ook goed

¹⁶ Pleegoudervoogdij, informatie voor pleegouders die meer willen weten over het overnemen van de voogdij voor hun pleegkind, Jeugdzorg Nederland/Pleegzorg Nederland, januari 2014
Zie ook: Pleegzorg, hoe zit dat nou met gezag en voogdij, pleegzorg advies Nederland, 2014

worden voorbereid. Een positief effect is er alleen van te verwachten als het voor de pleegouders en de jeugdige een positieve keuze is.

Het gaat er om in iedere casus nauwkeurig met betrokkenen (daartoe behoort zeer zeker ook de pleegzorgorganisatie) na te gaan of het wenselijk en mogelijk is om (op termijn) over te gaan tot gezagsoverdracht.

9.3.3 Aarzelingen en bezwaren bij gezagsoverdracht

Redenen bij pleegouders gelegen

Er zijn verschillende redenen waarom pleegouders het gezag niet willen overnemen van de GI. Het 'niet-willen' van pleegouders heeft in veel gevallen te maken met óf de huidige oudercontacten, óf de vrees voor problemen met de oudercontacten in de toekomst.

Pleegouders willen vaak dat de GI taken blijft doen, zoals het organiseren van de bezoeksregeling. De praktische ondersteuning van de GI vinden veel pleegouders belangrijk, maar vaak is doorslaggevend dat de pleegouders geen 'partij' willen zijn door zelf te moeten beslissen over aard en omvang van de omgang met de oorspronkelijke ouders. Ook zijn er pleegouders die zeggen: 'het gaat nu goed maar je weet niet wat de toekomst brengt'. Dat kan zijn met betrekking tot hun pleegkind maar ook met betrekking tot de ouder(s). Ook wil een aantal pleegouders niet zelf de voogdij omdat hun pleegkind complexe problematiek heeft en ze een klankbord of mede-organisator van hulp willen behouden. En er zijn ook pleegouders die het gezag niet willen hebben omdat ze principieel voor het opvoeden van het kind van een ander hebben gekozen.

Pleegouders kunnen opzien tegen het dragen van de voogdij, vanwege het contact met de eigen ouders van de jeugdige. Zolang het gezag bij de GI ligt, kunnen zij naar de voogdijwerker verwijzen als de ouders vragen om uitbreiding van de bezoeksregeling, willen praten over een toekomstige terugkeer van het kind naar huis of opmerkingen hebben over de verzorging en opvoeding van het kind in het pleeggezin. De spanning die kan optreden tussen pleegouders en ouders is verklaarbaar vanuit het rouwproces van de ouders en in sommige gevallen vanuit de opstelling van de pleegouders. Van jeugdbeschermers wordt een professionele houding verwacht, waarin engageren en positioneren wordt gecombineerd. Een dergelijke professionele houding kan niet verwacht worden van een pleegouder. Een mogelijkheid om dit punt op te lossen is het (tijdelijk) laten doorlopen van de begeleiding door de pleegzorgorganisatie, ook na de voogdijoverdracht naar de pleegouders, met een frequentie die hoger is dan de verplichte 1x per jaar. Vooraf gaat de voogdijwerker na welke mogelijkheden er zijn voor begeleiding van de pleegouders op dit punt. Een andere mogelijkheid is het organiseren van een begeleidingstraject, specifiek gericht op dit punt, voordat de voogdij wordt overgedragen. Een traject kan bestaan uit bemiddelende gesprekken door de voogdijwerker of door een mediator die door de voogdijwerker wordt ingeschakeld. Als hierbij het rouwproces van de ouders aan bod komt, kan dit het begrip bij de pleegouders voor de opstelling van de ouders vergroten. Om het gedragspatroon te veranderen, richt de vraagstelling van de voogdijwerker zich specifiek op de gebeurtenissen bij het afspreken en uitvoeren van bijvoorbeeld de omgangsregeling. Zoals in de hele jeugdbescherming gaat het ook hier om het evenwicht tussen aandacht voor de problemen die zich voordoen en aandacht voor wat er goed gaat. Zijn er positieve momenten in het contact tussen pleegouders en ouders? Waar worden deze momenten door gekenmerkt? Hoe kan het positieve worden uitgebreid?

Redenen bij GI of pleegzorgorganisatie

Aarzelingen ten aanzien van een voogdijoverdracht kunnen er ook zijn bij de GI of bij de pleegzorgorganisatie. Sommige pleegouders hebben moeite om de eigen ouders en de eigen geschiedenis van de jeugdige een blijvende plaats te geven. Dit mechanisme kan ertoe leiden, dat de pleegouders voogdijoverdracht gaan wensen. Hetzelfde mechanisme maakt de jeugdbeschermer terughoudend ten aanzien van voogdijoverdracht. De voogdijwerker kan het respecteren van de eigen ouders door de pleegouders zien als een voorwaarde voor voogdij. Beter is het dit punt te zien als een actiepunt in het voogdijplan. Het is een onderwerp dat actieve bespreking vergt. De samenwerking tussen de pleegzorgwerker en de voogdijwerker is (ook) hier weer essentieel.

In de voorbereiding van pleegouders en bij de start van een plaatsing van een jeugdige in een pleeggezin wordt door de jeugdbeschermers en de pleegzorgorganisatie veelal benadrukt, dat een pleegkind niet hetzelfde is als een eigen kind. De plaatsing is in beginsel tijdelijk en het zijn anderen dan de pleegouders die formeel over de plaatsing beslissen. De eigen geschiedenis van de jeugdige is belangrijk, de eigen ouders en de eigen familie. Als deze lijn in de begeleiding voortdurend gevolgd wordt, kan niet na een paar jaar 'plotseling' gevraagd worden: 'willen jullie de voogdij'? Het ingroeien in het pleeggezin en het toewerken naar een voogdijoverdracht is een proces voor alle betrokkenen. Om het aantal overdrachten te (kunnen) vergroten is het daarom nodig om vanaf de start – bij de voorbereiding van pleegouders – dit reeds te bespreken als een van de mogelijke uitkomsten van een pleeggezinplaatsing. Daarbij dient aandacht te zijn voor de mogelijke tegenstrijdigheid van genoemde twee 'boodschappen': pleegzorg betekent dat u het kind van een ander gaat opvoeden; pleegoudervoogdij betekent dat u niet alleen het pedagogische maar ook het juridische gezag krijgt.

De GI kan in sommige gevallen geen voorstander zijn van gezagsoverdracht:

- In enkele situaties is de opvoedsituatie of competentie van de pleegouders ronduit zorgelijk.
- Het kind zal niet lang meer in het pleeggezin blijven wonen.
- De situatie van kind en/of gezin is vooralsnog niet duidelijk.
- Meestal gaat het om plaatsingen die nog maar kort bestaan, kinderen die nog maar net zijn (over)geplaatst en voor wie niet duidelijk is of de plaatsing bestendig zal zijn.
- Er zijn allerlei juridische procedures waarin - bij gezagsoverdracht - pleegouders partij zouden worden. Te denken valt aan hoger beroep tegen de gezagsbeëindigende maatregel, verzoeken tot gezagswijziging (-herstel) of procedures inzake omgang door de ouders, grootouders of andere belanghebbenden.

Redenen bij jeugdige en ouders gelegen

De meest cruciale vraag is wat een voogdijoverdracht betekent voor de jeugdige. Uiteraard is er een verband tussen de mate waarin de jeugdige is ingegroeid in het pleeggezin en de frequentie en omvang van het contact met de eigen ouders. Na een langdurig verblijf in het pleeggezin kan het voor de jeugdige niet meer dan logisch zijn, dat de pleegouders de voogdij krijgen. Maar jeugdbescherming is geen wiskunde: voor de jeugdige kan 'thuis' na lange tijd nog betekenen: bij de eigen ouders; voor een andere jeugdige kan dit al heel ver weg zijn. Het verkennen van de betekenis die een voogdijoverdracht voor de jeugdige heeft, vereist een nauwe samenwerking tussen de voogdijwerker, de pleegzorgorganisatie en de pleegouders.

Het komt regelmatig voor, dat de eigen ouders grote bezwaren hebben tegen een voogdijoverdracht. Ook zij kunnen behoefte hebben aan de rol van de voogdijwerker als 'schakel' tussen hen en het

pleeggezin. Voor hen kan voogdijoverdracht een definitieve bevestiging zijn van het verlies van hun kind. De voogdijwerker heeft de taak deze en andere bezwaren met hen te bespreken en concreet met hen na te gaan hoe zij hun rol als ouder kunnen invullen met of zonder voogdijoverdracht.

Een voogdijwerker:

“ Het succes is dat pleegouders de voogdij op zich hebben genomen zonder dat de voogdij eerst bij de GI kwam. Vanuit de OTS is er dus rechtstreeks een voogdijmaatregel gekomen waarbij de voogdij direct na goed overleg naar pleegouders is gegaan.

Pleegouders kunnen prima het contact met moeder onderhouden en werken mee aan het contact tussen de brusjes.

Ik heb erkenning gegeven aan pleegouders wat zij goed kunnen en goed doen. Motiveren om de voogdij over te nemen. Ik zag hoeveel zij al zelfstandig deden. Ik had veel bewondering voor deze mensen omdat het om een behoorlijk intensief en complex kind ging”.

9.4 Gezagsoverdracht aan een contactpersoon/burgervoogd

Als een jeugdige niet in een pleeggezin verblijft en er geen zicht is op een pleeggezinplaatsing, onderzoekt de voogdijwerker de vraag of er een volwassene die iets voor deze jeugdige wil betekenen en - op termijn- eventueel de rol van voogd op zich wil nemen. De methode voogdij spreekt over een contactpersoon voor een voogdij-jeugdige die op termijn (wellicht) voogd wil zijn: de burgervoogd. Dit sluit aan op een toenemende consensus in de zorg dat een fundamentele heroriëntatie nodig is op de verhouding tussen burger, professional en overheid. Deze heroriëntatie past bij gedachtes over de eigen verantwoordelijkheid van de cliënt: eigen kracht van gezinnen en hun sociale netwerk komen op de eerste plaats. Dit past tevens bij een van de ambities van de nieuwe jeugdbescherming, te weten de totstandkoming van een grotere rol en verantwoordelijkheid van familie, andere leden van het sociale netwerk en burgers in het algemeen bij het creëren van oplossingen waarbij kinderen veilig kunnen opgroeien.

Een voorbeeld van een contactpersoon: de mentor

Twee zusjes van 14 en 16 jaar hebben sinds acht jaar een voogdijmaatregel. Toen de zusjes vier en zes jaar waren, zijn ze uit huis geplaatst naar een tijdelijke leefgroep. De mentor van de meisjes had een goede klik met hen. Toen de meisjes vervolgens in een pleeggezin werden geplaatst is de mentor van de groep als contactpersoon gaan fungeren. Er is tussen de zusjes en de mentor van de groep in de loop der jaren een onvoorwaardelijk contact ontstaan. Ze logeren er maandelijks tot eens per kwartaal en gaan er in de vakanties naartoe. Daarnaast is er telefonisch contact. Er ligt een duidelijke lijn tussen de zusjes en de voormalig mentor. Toen de mentor zelf kinderen kreeg was er in haar leven een periode minder ruimte en tijd voor de zusjes. Doordat de relatie hecht en sterk was, is het contact blijven voortbestaan.

In de Methode Voogdij is expliciet de werving van een vrijwillige contactpersoon opgenomen voor kinderen die niet in pleeggezin opgroeien, maar in een gezinshuis of een residentiële voorziening. Deze contactpersoon kan dan een duurzame band met de jeugdige onder voogdij opbouwen en op termijn wellicht ook het gezag overnemen. De contactpersoon draagt verder bij aan het netwerk van de jeugdige, is bereikbaar en beschikbaar voor de jeugdige en probeert een constante factor te zijn in het leven van de jeugdige (Van Montfoort, Van den Braak & Hordijk, 2009). Vrijwilligers zijn vaak beter

dan professionals in staat vanuit een gelijkwaardige positie nabijheid te bieden aan een jeugdige. Deze nabijheid is een voorwaarde om met de ander te kunnen meeleven, om goed te kunnen luisteren en een emotionele band te krijgen (Metz, Meijs, Roza, Van Baren & Hoogervorst, 2012). Om eerlijke voorlichting te kunnen geven aan potentiële burgervoogden dient ook hier een brochure gemaakt te worden - vergelijkbaar met die voor pleegouders die de voogdij op zich willen nemen die aan contactpersonen uitgereikt kan worden.¹⁷

Alle partijen die betrokken zijn (cliënt, gezin, familie, netwerk, pleegzorgorganisatie) hebben een taak om alert te zijn op de mogelijkheid van een burgervoogd voor de betreffende voogdijpupil. Overdracht van de voogdij naar een burgervoogd (niet zijnde de pleegouders) is op dit moment in de praktijk nog een tamelijk onontgonnen terrein. Vanuit een pedagogische visie pleit Hermans (2008) er voor deze mogelijkheid veel meer en veel intensiever dan tot nu toe gebruikelijk is te onderzoeken. De gedachte hierbij is, dat het voor iedere minderjarige belangrijk is, dat er een volwassene is die verantwoordelijkheid draagt en die zich daarmee committeert aan de ontwikkeling en het belang van dit kind. De verwachting is, dat een burger die dit als vrijwilliger doet meer continuïteit in persoon kan bieden dan een GI, waar regelmatig wisselingen van jeugdbeschermer plaatsvinden. Voor jeugdigen die niet in een pleeggezin wonen, moet daarom in het sociale netwerk van de jeugdige gezocht worden naar iemand die deze verantwoordelijkheid op zich wil nemen. Deze persoon hoeft niet zelf de jeugdige te gaan opvoeden en verzorgen. Het kan al een belangrijke betekenis hebben voor de jeugdige als iemand niet als beroepskracht, maar als burger de verantwoordelijkheid neemt.

Werving van kandidaten

De eerste vraag is hoe kandidaten hiervoor gevonden kunnen worden. Dit begint al bij de start van de voogdij en is een onderwerp in de perspectiefbijeenkomst. Is er iemand in het sociale netwerk die dit wellicht wil overwegen, ook als overdracht op dat moment nog in het geheel niet aan de orde is? De voogdijwerker blijft gedurende de uitvoering van de voogdij voortdurend alert op mogelijkheden om volwassenen bij de toekomst van de jeugdige te betrekken. Dat vraagt hij ook van de andere betrokkenen. Dit alles vergt inventief denken en werken. Het gaat om familieleden, maar ook om bij voorbeeld vroegere burens, een oud-onderwijzer, etc. Belangrijk is om hierbij oog te hebben voor de natuurlijke, spontane relaties die er al bestaan van een jeugdige met een volwassene. Ook kan gezocht worden naar vrijwilligers. Ervaring met het zoeken van burgers die iets willen betekenen voor een jeugdige of een gezin zijn regelmatig opgedaan met programma's zoals o.a. Home-Start.

Het werven en voorbereiden van contactpersonen heeft specifieke aandacht nodig. In werkbijeenkomsten zal daarnaast voortdurend de vraag naar werving en selectie van een contactpersoon in de concrete casussen centraal moeten staan. De voogdijwerker kan per casus werven vanuit het netwerk van een jeugdige. Daarnaast is het gewenst, dat deze rol in breder verband invulling krijgt. Wellicht kunnen de voorzieningen voor pleegzorg een rol spelen bij de werving. De GI en de voorziening kunnen dit gezamenlijk in gang zetten. Tevens valt hierbij te denken aan het privénetwerk van de voogdijwerker/groepsleiders of andere professionals waarin zich wellicht contactpersonen en potentiële burgervoogden bevinden.

¹⁷ De WSG heeft een instrument ' juridische en financiële consequenties.

Een voorbeeld

Een jongen van 10 jaar, met ernstige en complexe hechtingsproblematiek heeft na een crisispleeggezin zeven jaar in een gezinshuis gewoond. De jongen is daarna overgeplaatst naar een leefgroep. Voor de gezinshuisouders blijft hun huis het thuis van deze jongen. Hij houdt zijn eigen kamer en komt zo vaak als het kan.

Dit levert een spanningsveld op voor wat betreft de opvatting dat werk en privé strikt gescheiden moeten worden. Dat verhoudt zich niet direct spanningsloos met opvattingen over de participatiesamenleving e.d. Hierbij spelen ook andere dilemma's een rol: garanties versus vertrouwen, tijdelijkheid versus duurzaamheid, angst versus betrokkenheid, etc. Dit geeft aan dat werving en selectie van een contactpersoon geen sinecure is.

Taken van de contactpersoon/burgervoogd

De tweede vraag is wat de contactpersoon/burgervoogd moet doen. Van een burgervoogd mag niet verwacht worden, dat hij alle taken van de voogdijwerker op zich kan nemen. De voogdijwerker is een beroepskracht, gesteund door een professionele organisatie. Daarom bespreekt de voogdijwerker met een kandidaat welke taken hij op zich kan en wil nemen en in welk tempo. Taken die een te zware belasting vormen voor de 'vrijwilliger' worden elders ondergebracht. Dat kan betekenen, dat de voogdij in eerste instantie niet overgaat en de contactpersoon een beperkt aantal taken uitvoert. Op basis van de ervaringen en van de mate waarin het lukt om een lange termijn betrokkenheid tussen de vrijwilliger en de jeugdige op te bouwen, kunnen verdere taken worden toegevoegd en kan uiteindelijk de voogdij wellicht worden overgedragen.

Begeleiding van contactpersonen

De derde vraag is of de contactpersoon begeleiding en ondersteuning door een professionele organisatie behoeft. Wij gaan ervan uit, dat het aanbieden van een professionele begeleiding de kans op succes van het idee van contactpersonen sterk zal vergroten. Voordat voogdijoverdracht plaatsvindt kan de begeleiding geboden worden door de voogdijwerker. Na voogdijoverdracht moet hiervoor een aparte modus gecreëerd worden. Hoewel het dan gaat om ondersteuning in een vrijwillig kader is er veel voor te zeggen om deze begeleiding onder te brengen bij de jeugdbescherming. Een andere optie is het zoeken van aansluiting bij een organisatie die professionele ondersteuning biedt aan vrijwilligers op het terrein van opvoeden en opgroeien.

Verdere ontwikkeling van deze gedachte moet plaatsvinden aan de hand van praktijkvoorbeelden. Voor de doorontwikkeling van de methode is het wenselijk dat de GI'en een (eenvoudige) vorm vinden om praktijkervaringen op dit gebied te bundelen en van deze voorbeelden te leren.

9.5 Delegeren van verantwoordelijkheden op deelgebieden

Zowel pleegouders als derden die bereid zijn enige verantwoordelijkheid voor de jeugdige te dragen, kunnen aarzelen om het gehele gezag op zich te nemen. Een optie is dan om voor deelgebieden de verantwoordelijkheid over te dragen. De voogdij blijft dan bestaan.

Vooral jeugdigen van 12 jaar en ouder krijgen in toenemende mate te maken met praktische en formele vragen, variërend van schoolkeuze en keuzen in de medische zorg tot het beheren van eigen geld en het aanvragen van een paspoort.

Formeel kan de verantwoordelijkheid voor de juridische zaken niet per onderdeel worden overgedragen. De handtekening van de voogd blijft nodig. De pleegouders of andere opvoeders kunnen een onderwerp voorbespreken met de jeugdige en alle administratieve zaken voorbereiden en feitelijk samen met de minderjarige bepalen wat te doen (dus welke school, welke bank, etc.). De handtekening van de jeugdbeschermer is dan een formele stap.

10. Domein 6 Financiën

Taken voogdijwerker op domein Financiën

- De voogdijwerker maakt een inventarisatie van het vermogen van de minderjarige.
- De voogdijwerker bespreekt de financiële en daaruit voortvloeiende opvoedkundige aspecten met de pleegouders en de pleegzorgorganisatie.
- De voogdijwerker anticipeert op de leeftijdsfase na het 18^e jaar en bespreekt tijdig de financiële zelfstandigheid van de jeugdige en eventueel diens onder bewindstelling, mentorschap of onder curatele stelling.

10.1 Protocol vermogensbeheer

De wet geeft een uitgebreide regeling voor het beheer van de financiën van de minderjarige door de voogd. Dit heeft zowel betrekking op het vermogen van de minderjarige als op inkomsten en uitgaven. De kantonrechter¹⁸ heeft een controlerende taak op dit gebied en de voogd moet op verschillende momenten verantwoording afleggen of toestemming vragen aan de kantonrechter. Het beheer van de financiën en de formaliteiten die daarbij horen, worden niet of niet alleen door de voogdijwerker gedaan. Binnen de GI bestaan hiervoor uitgewerkte procedures, waar de voogdijwerker bij aan kan sluiten. Door juristen van de GI'en is het *Protocol vermogensbeheer van onder voogdij staande minderjarigen van Bureau Jeugdzorg*¹⁹ opgesteld. In onderhavige methode wordt dit domein daarom slechts kort besproken. Voor de uitwerking wordt verwezen naar het Protocol.

De voogdijwerker heeft taken op het domein van de financiën van de minderjarige. De voogdijwerker moet goed op de hoogte zijn van de regelingen binnen de GI, om alle betrokkenen goed te kunnen informeren en om zelf de juiste stappen te kunnen nemen.

Aan beslissingen over geld zitten naast financiële ook opvoedkundige aspecten. Alle ouders en andere opvoeders hebben te maken met beslissingen over zakgeld, spaarvormen voor het kind, dure wensen van het kind, omgaan met geld dat opgroeiende kinderen zelf verdienen, openen van een bankrekening, voorbereiden op financiële zelfstandigheid na het 18^e levensjaar. Een deel van het beleid op dit gebied ligt bij de dagelijkse opvoeders van het kind, met name wanneer het kind in een pleeggezin woont. De voogdijwerker bespreekt dit met de pleegouders, in samenwerking met de pleegzorgorganisatie.

10.1.1 Inventarisatie van het vermogen

Bij de start van de voogdij moet er een inventarisatie gemaakt worden van het vermogen van de minderjarige. Volgens het Protocol maakt de voogdijwerker een eerste inventarisatie door navraag bij de ouders, eerdere voogden en bij de minderjarige vanaf ongeveer 12 jaar.

Als het totale vermogen van de minderjarige lager is dan een bepaald bedrag,²⁰ kan volstaan worden met een eenvoudige procedure. Er moet dan een boedelverklaring worden ingevuld. Is er meer vermogen, dan moet er een boedelbeschrijving gemaakt worden.

¹⁸ Tegenwoordig is het officieel de rechtbank sectie kanton.

¹⁹ Protocol Vermogensbeheer van onder voogdij staande kinderen, versie 26 januari 2009. Utrecht: MOgroep
Er is nog geen update van het protocol gepland.

²⁰ Dit is €11.250,- voor één minderjarige; €22.500,- voor 2 of meer minderjarigen.

De voogdijwerker meldt aan de financiële administratie, dat er een nieuwe voogdijzaak is en zorgt in de eerste weken van de voogdij voor een inventarisatie van het vermogen. Hiervoor zijn standaard formulieren beschikbaar.

De GI opent een spaarrekening voor de minderjarige, ook als het om kleine bedragen gaat. Van bestaande spaarrekeningen op naam van de minderjarige wordt de adressering gewijzigd in die van de GI.

10.1.2 Beheer financiën tijdens de voogdij

Het spaargeld van de minderjarige wordt niet gebruikt voor de kosten van verzorging en opvoeding. Daarentegen kunnen de inkomsten die de minderjarige tijdens de voogdij heeft vergaard, wel gebruikt worden voor de kosten van verzorging en opvoeding. De minderjarige kan inkomsten hebben uit werk, een wezenuitkering of een andere uitkering of inkomsten uit een erfenis. Vanuit deze inkomsten kan een eigen bijdrage van de minderjarige worden betaald bij residentiële plaatsing of bij plaatsing in de pleegzorg. Het Protocol (hoofdstuk 3) geeft hiervoor de procedures binnen de GI.

De GI ontvangt van de overheid een budget voor bijzondere kosten voor zaken zoals een fiets, een bril en verzekeringen. Voor zover een uitgave hoger is dan de regeling bijzondere kosten aangeeft, kan het meerdere ten laste gebracht worden van het vermogen van de minderjarige.

De aanschaf van een fiets voor een 14-jarige vermogende minderjarige bedraagt € 400,-. Volgens de regeling bijzondere kosten heeft deze minderjarige recht op een vergoeding van €113,45. Dit deel komt ten laste van het budget bijzondere kosten. Het overige deel (€ 286,55) wordt ten laste van het vermogen van de minderjarige gebracht. (Protocol, pag. 30).

10.1.3 Beheer financiën bij het einde van de voogdij

Als de voogdij wordt overgedragen aan een andere voogd, dan meldt de voogdijwerker dit aan de financiële administratie en bespreekt met de nieuwe voogd de overdracht van het financiële beheer. De GI legt verantwoording af aan de kantonrechter.

In grote lijnen geldt dezelfde procedure wanneer ouders worden hersteld in het ouderlijk gezag. De financiële zelfstandigheid van de jeugdige na de meerderjarigheid is een belangrijk aandachtspunt voor de voogdijwerker, met name als de jeugdige 17 is. De voogdijwerker bespreekt met zijn leidinggevende of op dit gebied beschermingsmaatregelen gevraagd moeten worden. Als de verwachting is, dat de jeugdige als jong meerderjarige niet in staat is zijn belangen te behartigen, bestaat de mogelijkheid een maatregel te vragen. De maatregelen zijn een onder bewindstelling (voor de financiën), een mentorschap (voor de andere zaken die de persoon betreffen) of een onder curatele stelling (voor alle rechtshandelingen). Omdat de juridische procedures hiervoor tijd kosten en omdat de noodzaak van een maatregel moet worden onderzocht, bespreekt de voogdijwerker dit tenminste 6 maanden voordat de jeugdige meerderjarig wordt.

Met de jeugdige bespreekt de voogdijwerker:

- Op welke rekening het geld van de jeugdige gestort moet worden, dan wel waar hiervoor een rekening moet worden geopend;
- Welke mogelijkheden er zijn voor studiefinanciering;
- Mogelijkheden voor werk of uitkering;
- Noodzaak van ziektekostenverzekering en verzekering voor wettelijke aansprakelijkheid en de wenselijkheid van andere verzekeringen.

11. Analysemodel de viervensters

11.1 Inleiding

In de jeugdbescherming moeten regelmatig beslissingen worden genomen, waarvan sommige ingrijpend kunnen zijn. Dat zijn met name de kernbeslissingen. De gecertificeerde instelling onderscheidt de volgende 8 kernbeslissingen in de jeugdbescherming²¹:

- 1) *Melding*: beslissing over de actie naar aanleiding van een melding of signaal over een jeugdige.
- 2) *Onderzoek*: beslissing over de actie op basis van onderzoek.
- 3) *Professionele zorg*: al dan niet inzetten.
- 4) *Maatregel*: beslissing om een maatregel van kinderscherming inclusief voorziening in voogdij te vragen.
- 5) *Plaatsing*: beslissing om de jeugdige uit huis plaatsen en iedere beslissing om de jeugdige over te plaatsen.
- 6) *Terugkeer*: beslissing om de jeugdige terug thuis plaatsen.
- 7) *Afsluiten maatregel*: beslissing om de maatregel te beëindigen c.q. wel of geen verlenging te vragen, dan wel een gezagsbeëindigende maatregel te vragen, of een terugmelding bij de Officier van Justitie dat de jeugdige niet voldaan heeft aan een bijzondere voorwaarde.
- 8) *Afsluiten* van de bemoeienis met een jeugdige.

Kernbeslissingen bij de voogdij zijn: de aanvraag bij de Raad tot een onderzoek inzake een voogdijmaatregel, het afsluiten of de overdracht van de maatregel en de eventuele terugkeer naar huis.

Voorbeelden van andere beslissingen in de voogdij zijn:

- wijziging in plan van aanpak naar aanleiding van een tussentijdse evaluatie;
- de wijziging van een bezoekenregeling van het pleegkind met zijn ouders;
- de voortijdige beëindiging van een plaatsing in een pleeggezin en overplaatsing naar een ander pleeggezin;
- de voortijdige beëindiging van een plaatsing in een residentiele voorziening, gevolgd door overplaatsing in een andere (gesloten jeugdzorg) voorziening;
- de overdracht van het gezag aan pleegouders;
- de reactie op een signaal van onveiligheid in de pleegzorgsituatie;
- inschakelen van hulp voor het pleegkind.

Ieder instrument of kader om dit soort beslissingen goed te (kunnen) onderbouwen en op basis daarvan adequaat te kunnen handelen hanteert als basisvragen: om wie gaat het?, wat is er aan de hand?, is het ernstig? En zo ja, wat moeten we doen?

VanMontfoort heeft een eenvoudig model ontworpen dat als analysekader bij casussen in de jeugdbescherming dienst kan doen, dus ook bij voogdijcasussen. Het model kan worden aangevuld met vragenlijsten en hulpmiddelen als daar behoefte aan bestaat.

²¹ In grote lijnen geldt deze indeling in kernbeslissingen voor ieder stelsel van jeugdbescherming. Zie bij voorbeeld Wald & Woolverton (1990) en voor de gezinsvoogdij Van Montfoort & Slot, 2009.

Het analysemodel van de **viervensters** biedt de basis om op een gestructureerde wijze in kaart te brengen (1) wie de mensen zijn, (2) welke feiten er spelen, (3) hoe we die feiten wegen in het licht van het doel/de opdracht van de voogdij (te weten: realiseren van een stabiele, continue opvoed- en opgroeisituatie waaronder zo mogelijk gezagsoverdracht aan pleegouders of aan een contactpersoon/burgervoogd) en (4) welke volgende stappen (beslissingen, acties) genomen gaan worden.

De eerste twee vensters brengen de opgroei- en opvoedsituatie in kaart. Dit mondt uit in de weging en oordeelsvorming. Het vierde venster is de planvorming. Deze vragen worden in het **viervenster**model als volgt weergegeven:

De ronde pijl in het midden geeft de logische volgorde aan en laat zien, dat het schema cyclisch is. De jeugdige staat centraal.

Dit **viervenstermodel** is een doorontwikkeling van elementen uit oplossingsgericht werken, de Deltamethode, Signs of Safety en werkvormen uit Eigen Kracht.

In dit hoofdstuk werken we het **viervensterschema** verder uit voor de voogdij.

- Venster 1 betreft de mensen die het van belang vinden dat het goed met de jeugdige gaat/blijft gaan.
Specifieke voogdijaspecten zijn: ouders, de pleegouders, de contactpersoon en burgervoogd, de groepsopvoeders in de residentie, triades van kind, ouder en pleegouder.
- Venster 2 betreft de tijdlijn en de krachten en zorgen.
Specifiek voor de voogdij zijn de zes domeinen waarop de voogdijwerker werkzaam is. De zorgen en krachten worden dan ook per domein geïnventariseerd.
- Venster 3 betreft de weging, de gronden voor de maatregel en de vraag of de nieuwe opvoed- en opgroeisituatie goed genoeg is.
Voor de voogdij gaat het specifiek om weging en besluitvorming in het licht van de opdracht van de voogdij: een stabiele en continue opvoed- en opgroeisituatie voor de jeugdige nu en in de toekomst, met waar mogelijk overdracht van het gezag aan pleegouders of een contactpersoon/burgervoogd.
- Venster 4 betref de concrete acties die ondernomen (zullen) worden.
Voor de voogdij wordt een eerste voogdijplan opgesteld als resultante van de perspectiefbijeenkoms die rond de start van de maatregel is gehouden. Jaarlijks of indien nodig wordt het plan aangepast aan de actuele situatie.

Het **viervenstermodel** kan op alle zes de domeinen worden ingezet. Venster 2 vraagt immers naar de feiten en die spelen zich op alle zes de domeinen af.

11.2 Venster 1. De mensen

Het eerste venster van het analysemodel heeft als hoofdvraag: 'wie zijn de mensen?'

De mensen

De analyse van de opvoed - en opgroeisituatie begint met het in kaart brengen van de mensen over wie het gaat en van alle mensen die wellicht kunnen meedenken over oplossingen. De ervaring leert, dat veel mensen bereid zijn mee te denken over wat er nodig is voor een jeugdige. De meeste mensen vinden het vanzelfsprekend om daartoe uitgenodigd te worden. Dit geldt voor zowel familieleden als breder: vrienden en kennissen, burens en buurtgenoten, mensen via de school, mensen via het werk, ex-pleegouders, etc.

'De mensen' begint met de jeugdige: naam, leeftijd en geslacht. Vervolgens zijn 'de mensen' de ouders en daarna de broertjes en zusjes, de pleegouders en hun familie. De voogdijwerker richt zich op de bredere kring van mensen rond de jeugdige. Dit gaat uit van de gedachte, dat meer mensen de opgroei- en opvoedsituatie veiliger en voor de jeugdige rijker maken. Typisch voor voogdijzaken is dat het mensen rondom de ouders en het kind en mensen rondom de pleegouders betreft. Ook komt in dit venster kort en feitelijk de opvoedsituatie aan bod (woonsituatie, gezagssituatie, omgangsregeling, culturele achtergrond e.d.).

Regie gaat vóór steun

Belangrijk punt is het voorop stellen van de regie bij het activeren van de kring rond de jeugdige. De eerste vraag aan de kring rond de jeugdige is: *“wat is er nodig om te zorgen, dat het goed gaat en blijft gaan met de jeugdige in pleeggezin of residentie?”* Deze vraag zet de jeugdige centraal. Het is een vraag naar de visie van de mensen op wat er aan de hand is en hoe zij de opgroei- en opvoedsituatie van de jeugdige zien. Vervolgvraag is *“Wat is er nodig om te zorgen dat de jeugdige op een veilige en positieve manier kan meedoen in de samenleving?”* Het is een vraag om mee te denken over oplossingen voor problemen, als er problemen zijn. Dat is iets anders dan de vraag wie activiteiten gaat uitvoeren, mee gaat doen in de opgroei- en opvoedsituatie, etc.

De voogdijwerker zal in veel gevallen het gezin en het netwerk al kennen. De voogdij schept echter een nieuw kader. Daarom zal de voogdijwerker beginnen met het organiseren van regie: hij nodigt de mensen rond de jeugdige uit, of liever nog - laat ouders en jeugdigen hen uitnodigen - om gezamenlijk regie te voeren en tot besluitvorming aangaande het plan te komen, in het licht van een stabiele en continue opvoed- en opgroeisituatie, inclusief zo mogelijk gezagsoverdracht. Uitdaging is om die regie vorm te geven binnen de wettelijke kaders van de voogdij (de ouder heeft immers geen gezag). Pas in *tweede* instantie wordt bekeken wie vanuit het netwerk een rol bij de uitvoering kan en wil spelen. Door hen eerst te betrekken ten behoeve van regie en besluitvorming is de stap naar betrokkenheid bij uitvoering meestal logisch en ongedwongen.

Als in Venster 1 met het gezin wordt geconstateerd dat er te weinig mensen om het gezin heen zijn die mede tot regie en besluitvorming kunnen komen en hen kunnen ondersteunen, gaat de medewerker SAVE samen met jeugdige en (pleeg)gezin kijken hoe dit netwerk uitgebreid en/of gecreëerd kan worden. Hierbij is het van belang om eerst met de jeugdige en (pleeg)ouders te kijken wat voor type contact ze nodig hebben en waar ze dat zouden kunnen krijgen. Als hier duidelijkheid over is, kan de medewerker SAVE samen met de jeugdige of (pleeg)ouders kijken hoe men met de juiste personen in contact kan komen. Indien nodig kan hij dit vooraf ‘oefenen’ met de jeugdige/ouder(s).

Een dubbel netwerk

Typend voor de voogdij is dat er sprake is van een netwerk rondom het kind en zijn ouders en een netwerk rondom het pleeggezin. Beide netwerken kunnen met elkaar in conflict komen. De voogdijwerker zal bij alle partijen moeten blijven benadrukken dat de toekomst van de jeugdige voorop staat.

Het professionele netwerk

In de praktijk is de scheidslijn tussen mensen in de leefwereld en professionele instanties niet altijd scherp. Leerkrachten en ex-leerkrachten zijn professionals, maar kunnen zodanig betrokken zijn bij een jeugdige, dat ze deel gaan uitmaken van het netwerk in de leefwereld.

Pleegouders zijn in de eerste plaats dagelijkse opvoeders en behoren daarmee tot de leefwereld.

Gezinshuisouders zijn in beginsel professionals, maar kunnen zodanig betrokken zijn bij de jeugdige dat ze behoren tot de leefwereld. Per situatie moet worden bezien welke betekenis pleegouders, ex-pleegouders en gezinshuisouders hebben voor de jeugdige en het gezin.

Netwerk met een negatieve invloed

Een sociaal netwerk (zowel van de jeugdige als van het gezin en het pleeggezin) kan ook een negatieve invloed hebben. Een gezinsnetwerk waarin criminaliteit de bindende factor is, levert risico's op voor de veiligheid en stabiliteit van de opgroei- en opvoedsituatie. Voor de voogdijwerker is hierbij de centrale vraag wat de impact is van een dergelijk sociaal netwerk op de jeugdige en of die impact een ontwikkelingsbedreiging impliceert.

Een ander voorbeeld: als ouders geen 'anderen' hebben die hen kunnen adviseren hoe om te gaan met de driftbuien van hun peuter kiezen zij wellicht voortdurend uit onmacht voor een 'oplossing' als het opsluiten van de jeugdige op zijn kamer. Of: Als een alleenstaande ouder geen aansluiting heeft in de buurt is de kans groot dat een klein kind alleen wordt thuisgelaten als de ouder even weg moet. Jeugdigen kunnen ook vrienden en bekenden in hun sociaal netwerk hebben met een negatieve invloed. Het is bekend dat jeugdigen die worden afgewezen vanwege hun problematische gedrag, hun instabiele opgroei- en opvoedsituatie, contact zoeken met andere jeugdigen die in een vergelijkbare situatie verkeren. Met name ontwikkelingstaken als de identiteitsontwikkeling, de autonomie ten opzichte van de ouders en een 'peer group education' worden hierdoor bedreigd.

Als de voogdijwerker tot de conclusie komt, dat het netwerk van de jeugdige een negatieve invloed heeft, is het nog steeds belangrijk om dit netwerk in kaart te brengen. Ten eerste omdat het de bedreiging voor de ontwikkeling van de jeugdige duidelijker maakt en ten tweede omdat er ook in een overwegend negatief netwerk positieve krachten kunnen zijn. De voogdijwerker dient oog te blijven houden voor dat deel van het netwerk dat mogelijk wel ondersteunend is en voor het feit dat anderen uit het netwerk bepaalde taken wellicht beter niet voor kun rekening moeten nemen

Terughoudendheid bij ouders en jeugdigen

De gezinnen die met de jeugdbescherming te maken krijgen, hebben vaak belaste of slecht onderhouden relaties met familieleden en andere mensen rond de jeugdige. De verhoudingen zijn gespannen na echtscheiding, ouders hebben al sinds hun jeugd geen of weinig steun ervaren van hun eigen ouders, er zijn in het verleden gewelddadige conflicten geweest, een moeder beschuldigt haar broer van seksueel misbruik in haar jeugd, etc. Er zijn talloze redenen waarom leden van het gezin nog maar van weinig mensen steun ervaren. Op de vraag: "van wie ervaar jij steun" noemt een vrouw misschien niet haar ex-man of haar ex-schoonouders, omdat zij van hen slechts negatieve druk ervaart. Desondanks is het waarschijnlijk, dat haar ex-man en haar ex-schoonouders het nog steeds belangrijk vinden, dat het goed blijft gaan met hun kind respectievelijk kleinkind.

Ook schaamte of angst voor de reactie van de familie kan ertoe leiden, dat de ouders er moeite mee hebben, dat de familie of de burens, etc. te weten komen welke problemen zich in het gezin voordoen. De familiegeschiedenis en de familiecultuur kunnen hierbij een rol spelen. De ervaringen van de leden van het gezin met instanties en hun ideeën over wat die instanties kunnen gaan doen, kunnen ertoe leiden, dat zij niet alles vertellen tegen een voogdijwerker. Een jeugdige die steun ervaart van een vriend en denkt, dat het noemen van de naam van die vriend ongunstige gevolgen kan hebben voor de jeugdige zelf of voor de vriend, zal er misschien niets over zeggen. Ouders die negatieve ervaringen hebben met instanties, zullen wellicht niet alle informatie over hun netwerk aan de voogdijwerker geven.

11.3 Venster 2: Tijdlijn en feiten per domein

Tijdlijn

Het in praktijk brengen van het uitgangspunt ' één gezin, één gezicht' zal er toe leiden dat de voogdijwerker vaak al veel eerder (hulpverlenings)contact met het gezin heeft en dientengevolge al op de hoogte is van de voorgeschiedenis.

De voogdijwerker start in dit venster zo nodig met het opstellen van een tijdlijn. Dit betreft de relevante hulpverleningsgeschiedenis en - als er sprake is (geweest) van een maatregel - de maatregelgeschiedenis. De tijdlijn maakt onder andere duidelijk welk instellingsnetwerk rond het gezin aanwezig was en is. Het onderdeel Tijdlijn is niet bedoeld voor een complete beschrijving van de geschiedenis. Een uitgebreide behandeling en beschrijving van het verleden trekt tijd en energie weg van de oplossingen voor nu en voor de toekomst.

De jeugdbeschermer schrijft de data in chronologische volgorde puntsgewijs op. Daardoor wordt in één oogopslag duidelijk of het gaat om een voor de jeugdbescherming nieuw gezin en er gewerkt wordt met korte termijnen, of dat het gaat om een langdurig proces van bemoeienis door de jeugdbescherming.

Tijdens het maken van de Tijdlijn zullen de leden van het gezin ook belangrijke levensgebeurtenissen van de jeugdige naar voren brengen, die samenhangen met de hulp- en maatregelgeschiedenis. Deze gebeurtenissen kunnen in de Tijdlijn worden geplaatst, maar alleen als zij (ook) voor de jeugdige zelf belangrijk zijn geweest, en samenhangen met de hulp- en maatregelgeschiedenis.

De standaard tijdlijn ziet er als volgt uit:

- Welke hulp of juridische interventie is in het verleden ingezet?
- Datum start en datum eind
- Soort hulp of interventie
- Instantie
- Gevolg (beslissing, resultaat)
- Belangrijke levensgebeurtenissen voor de jeugdige

Inzoomen op de tijdlijn

Er kan een reden zijn om in te zoomen op een onderdeel van de tijdlijn. Bij voorbeeld:

Het was al bekend, dat een jeugdige veel hulpverlening had gehad en op verschillende plaatsen had gewoond, maar bij het maken van de tijdlijn wordt zichtbaar, dat over een periode van meer dan acht jaar een reeks van behandelingen zijn opgelegd met nauwelijks zichtbaar resultaat en dat de jongen een paar keer uit huis geplaatst is en weer terug naar huis is gegaan.. Door in te zoomen op de verblijfplaatsen van de jongen werd duidelijk, dat hij in deze periode op tien of meer plaatsen heeft gewoond, zowel in residentiële voorzieningen als in pleeggezinnen. Voor de jeugdbeschermer is dit aanleiding om nog meer dan voorheen te gaan denken over oplossingen van de jeugdige zelf, van zijn ouders en van mensen rond de jeugdige

Zorgen en krachten

Na de tijdlijn komen de feiten aan de orde. Wij introduceren hier het begrippenpaar 'zorgen en krachten'. De zorgen betreffen zorgpunten in het gedrag van ouders/opvoeders en van de jeugdige zelf of anderen en omstandigheden die het (samen) werken aan het realiseren van de voogdijdoelstellingen belemmeren.

De krachten betreffen bescherm punten in het gedrag van ouders/opvoeders en soms van de jeugdige zelf of anderen en helpende omstandigheden die kunnen helpen bij het (samen) werken aan het verbeteren van de veiligheid en ontwikkeling van de jeugdigen.

Zorgen

Zorgen bestaan uit zorgpunten en belemmerende omstandigheden.

De vraag bij zorgpunten is: wat is er aan de hand en wat is bedreigend? en

De vraag bij belemmerende omstandigheden is : wat maakt het moeilijk en maakt verbetering lastig?

Krachten

Krachten bestaan uit bescherm punten en helpende omstandigheden

Bescherm punten: wat zorgt voor bescherming en wat geeft veiligheid?

Helpende omstandigheden: wat is helpend en wat maakt verbetering mogelijk per domein?

Risicotaxatie

In dit Venster 2 worden tevens een veiligheidstaxatie en een risicotaxatie ingezet om de huidige veiligheid van de voogdij-jeugdige in kaart te brengen.

De voogdijwerker inventariseert de zorgen en krachten op alle zes genoemde domeinen. Het onderzoeksrapport van de Raad en de beschikking van de rechter over de gezagsbeëindigende maatregel maken daarbij duidelijk wat (de zorgen over) de ernstige bedreigingen van de ontwikkeling zijn geweest die aanleiding waren tot de voogdijmaatregel.

De jeugdbeschermer ordent en clustert de zorgpunten (inclusief die vanuit de gronden) aan de hand van de ontwikkelingstaken van de jeugdige.

11.4 Venster 3. De weging

In venster 2 is de voogdijwerker vooral bezig is met het *verzamelen en ordenen* van veelsoortige informatie over de jeugdige, de ouders en de omgeving. In venster 3 trekt hij een *conclusie* op basis van een weging. IJkpunten bij deze weging, afgeleid van doel en opdracht van de voogdijmaatregel:

- 1 de veiligheid en ontwikkeling van de jeugdige;
- 2 de stabiele en continue opvoed- en opgroeisituatie;
- 3 de mogelijkheid tot gezagsoverdracht aan pleegouders of contactpersoon/burgervoogd.

Hierbij wordt ook de toekomst van de jeugdige betrokken: wat gebeurt er nu en in de toekomst op deze ijkpunten als er nu niets gebeurt? De ideale opvoed- en opgroeisituatie is niet het einddoel van de voogdijwerker. De bemoeienis van de GI kan eindigen als er sprake is van 1) een goed genoeg opvoed- en opgroeisituatie waarbij (2) gezagsoverdracht gerealiseerd is, of (3)) herstel van gezag.

Vragen zijn dan ook hoe de toekomst voor deze jeugdige eruit ziet als de opvoed- en opgroeisituatie 'goed genoeg' is, hoe de jeugdige dit ziet en hoe de ouders, pleegouders en andere betrokkenen dit zien.

De voogdijwerker schetst op grond van de inventarisatie en clustering van de zorgen op de zes domeinen een totaalbeeld van de situatie van de jeugdige in het licht van de doelstelling en opdracht van de voogdij. Hij vraagt daarbij naar de mening van de jeugdige, ouders en pleegouders over wat er aan de hand is. Tevens schetst hij de verbeterpunten om de gewenste stabiele, duurzame en voor de ontwikkeling van de jeugdige goed genoeg opvoedingssituatie dichterbij te brengen.

De voogdijwerker doet dit samen met de betrokkenen en in afstemming met de pleegzorgwerker. De voogdijwerker kan hier samen met de betrokkenen schaalvragen introduceren om een beoordeling te geven over de situatie van de voogdij-jeugdige en hierover met de betrokkenen in gesprek te komen. De voogdijwerker noteert zijn eigen cijfer, inclusief de onderbouwing van het cijfer, bij de schaalvraag in Venster 3 (een cijfer zonder deugdelijke onderbouwing zegt niets!). Bij zijn onderbouwing maakt hij gebruik van de clustering in Venster 2. Naast zijn eigen weging vraagt de voogdijwerker de leden van het gezin, en zo mogelijk de belangrijkste netwerkleden en betrokken professionals, dezelfde weging te maken door de schaalvraag te stellen. Hij vraagt daarbij ook hun onderbouwing uit en noteert deze in Venster 3.

De weging heeft dus twee aspecten:

- een vergelijking (confrontatie) van de *beoordeling* van de opvoed- en opgroeisituatie door alle betrokkenen (en het daaruit voortvloeiend gesprek met elkaar over wat goed genoeg is voor deze jeugdige en wat er daartoe moet gebeuren);
- de weging leidt tot een *beslissing* van de bevoegde instantie als de opvoed- en opgroeisituatie niet goed genoeg is.

In het contact met de leden van het pleegezin komt nadrukkelijk ook ter sprake wat zij zelf willen bereiken ten aanzien van veiligheid en ontwikkeling van de jeugdige(n). Dit zijn de doelen van de cliënt.

11.5 Venster 4. De volgende stappen

Het vierde venster van het analysemodel gaat over 'de volgende stappen'. Uit de analyse van de eerste drie vensters volgt welke beslissingen genomen moeten worden en welke acties moeten worden uitgevoerd. Het vierde venster maakt de analyse concreet in zijn consequenties. Juist hier komt het cyclische karakter van het model naar voren. Wanneer de jeugdbeschermer en de leden van het gezin aankomen bij de consequenties, kan voor hen duidelijk worden, dat er nog cruciale informatie ontbreekt over wat er aan de hand is. De volgende stap houdt dan in: nader onderzoek, met mogelijk nieuwe informatie in de vensters Mensen en Feiten.

Venster 4: Wat zijn de volgende stappen:

Welke besluit heeft de jeugdbeschermer genomen?

- Wat zijn de definitieve doelen?
- Wie gaat in de komende tijd per domein wat doen om te zorgen dat het voor de jeugdige beter gaat, als dat nodig is?
- Hoe zien we of dit is gerealiseerd ? Hoe is het toezicht op het nakomen van de afspraken?
- Planning en uitvoering van een evaluatie.

Dit venster betreft het uiteindelijke plan. Cruciaal is dat de geformuleerde doelen van het plan zo SMART mogelijk zijn en worden gedragen door zowel ouders, jeugdige als de pleegouders en de voogdijwerker.

Een voogdijplan heeft de volgende onderdelen:

- De mensen: Wie maken het en wie voeren het uit?
- De aanleiding: Welke specifieke zorg was de aanleiding voor het plan?
- De inhoud van het plan: de afspraken met betrokkenen.
- De tijd: Wanneer wordt het uitgevoerd?
- Het toezicht (als dat nodig is) : Hoe is het toezicht op het plan geregeld?
- De bijstelling: Wat te doen als het plan niet werkt of de situatie verandert?
- Afsluiting: wanneer kan de voogdij worden afgesloten?

Totstandkoming van het plan

De voogdijwerker neemt de regie op zich voor wat betreft het voogdijplan. Hij zal de ouders en jeugdige ondersteunen bij het maken van het (voogdij)plan. De pleegouder wordt ook betrokken bij de totstandkoming van voogdijplan. Hierbij kan een netwerkbijeenkomst als de perspectiefbijeenkomst worden ingezet. Het maken van het plan start met de vraag welke besluit in Venster 3 is genomen. Vervolgens worden de doelen die voogdijwerker en betrokkenen hebben gesteld expliciet benoemd. Per doel worden er afspraken gemaakt wie wat zal gaan doen en wanneer dat zal gebeuren. Tot slot wordt een evaluatie gepland waarbij het gehele **viervensterschema** zal worden 'nagelopen'.

Afstemming

Over de gemaakte afspraken stemt de voogdijwerker af met de pleegzorgwerker, groepsofvoeder en eventuele andere hulpverleners.

Termijn

De termijn voor vaststelling van een voogdijplan is uiterlijk binnen zes weken na de start van de voogdijmaatregel.

Netwerk

Het informele netwerk kan hier op verschillende manieren steun verlenen: informatie en advies ten aanzien van besluitvorming, betrokkenheid en emotionele ondersteuning en praktische hulp of steun aan de jeugdige en het gezin. Praktische handelingen kunnen vaak worden overgedragen aan mensen in het netwerk. Voortdurend moet daarom tijdens de voogdij de vraag gesteld worden: 'kan

deze taak worden uitgevoerd door iemand uit het netwerk en/of iemand in het lokale team?’

11.6 Schematisch weergave van de viervensters

1 DE MENSEN	2 DE FEITEN
<p>1.1 Jeugdige, leden van het gezin, familie, leden en familie pleeggezin en beide netwerken, groepsopvoeders.</p> <p>1.2 Kort benoemen van de opvoed- en opgroeisituatie (o.a. woonsituatie, omgangsregeling, culturele achtergrond).</p> <p>1.3 Vraag: Wie vinden het belangrijk dat het goed gaat en blijft gaan met de jeugdige(n)?</p>	<p>2.1 Tijdlijn De hulpverleningsgeschiedenis (zicht op instellingsnetwerk rond jeugdige). De maatregel-geschiedenis (indien van toepassing). Belangrijkste <i>life-events</i> voor de jeugdige zelf.</p> <p>2.3 Zorgen op zes domeinen</p> <p>Zorgpunten die in het recente en verdere verleden negatieve invloed hebben gehad op (in elk geval) de veiligheid en (daarnaast) de ontwikkeling van de jeugdige. <i>Vraag: → Wat is er aan de hand? Wat is bedreigend?</i></p> <p>Belemmerende omstandigheden die het aanpakken van de zorgpunten mogelijk/vermoedelijk zullen belemmeren. <i>Vraag: → Wat maakt het moeilijk? Wat maakt verbetering lastig?</i></p> <p>Gronden Gronden in het Raadsrapport en in de beschikking</p> <p>Risicotaxatie De uitkomst van de Veiligheidschecklist of een ander aanvullende instrument.</p> <p>2.4 Krachten</p> <p>Bescherm punten die daadwerkelijk de veiligheid en/of ontwikkeling in relatie tot een of meerdere zorgpunten hebben bevorderd. <i>Vraag: → Wat zorgt voor bescherming? Wat geeft veiligheid?</i></p> <p>Helpende omstandigheden: Algemeen sterke punten, inclusief hulpbronnen, die mogelijk / vermoedelijk zullen bijdragen aan daadwerkelijke bescherming tegen de zorgpunten. <i>Vraag: → Wat is helpend?</i></p> <p>De voogdijwerker ordent de krachten en zorgen (inclusief die vanuit de gronden) aan de hand van de ontwikkelingstaken.</p>

4 DE VOLGENDE STAPPEN	3 DE WEGING
<p>4.1 Afspraken Worden per doel gemaakt, inclusief toezicht en consequenties als afspraken niet worden nagekomen.</p> <p>4.2. Afstemming met pleegzorgorganisatie, residentiële voorziening en of andere hulpverleners.</p> <p>4.3 Evaluatie Planning van een evaluatie van de voortgang, aan de hand van het doorlopen van de zes domeinen en de viervensters.</p>	<p>3.1 Weging De weging kan van toepassing zijn op:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 de veiligheid en ontwikkeling van de jeugdige nu en in de toekomst 2 de stabiele en continue opvoed- en opgroeisituatie nu en in de toekomst 3 de mogelijkheid tot gezagsoverdracht aan pleegouders of contactpersoon/burgervoogd <p>De voogdijwerker weegt zelf met de schaalvraag en vraagt ook leden van het gezin en betrokkenen te wegen.</p> <p>3.2. Doelen van de jeugdige en de leden van het (pleeg)gezin In het contact met de jeugdige en de leden van het (pleeg)gezin komt nadrukkelijk ter sprake wat zij zelf willen bereiken.</p>

Deel IV Fasering in de voogdij

12. Fasering: Inleiding

De dwarsdoorsnede van de voogdij die we in dit hoofdstuk presenteren betreft het aspect 'wanneer'. In dit hoofdstuk gaan we in op de fasering in de voogdij.

We onderscheiden drie fases:

Fase 1 De start/rondom de start van de voogdij

In de methode wordt gestart met het organiseren van een perspectiefbijeenkomst bij of rondom de start van de voogdijmaatregel. De (eerste) perspectiefbijeenkomst vindt plaats in de periode van datum aanvraag raadsonderzoek inzake gezagsbeëindiging tot 6 weken na de uitspraak. Deze bijeenkomst mondt uit in een voogdijplan/plan van aanpak.

Fase 2 De uitvoeringsfase

Dit betreft de fase vanaf de uitvoering van het plan van aanpak en de evaluatie en bijstelling van het plan van aanpak. De voogdijwerker werkt in de uitvoering van de voogdij samen met ouders, pleegouder en pleegkind en stemt af met de pleegzorgorganisatie, de raad voor de kindbescherming en de organisatie voor Jeugd – en Opvoedhulp.

Fase 3 Het einde van de voogdij

Het gaat hier om:

- herstel van gezag
- bereiken van de 18-jarige leeftijd
- gezagsoverdracht (einde voogdij voor de voogdijwerker)

13. Fase 1 De start van de voogdij

Taken voogdijwerker bij start van de voogdij

Bij de start

- De voogdijwerker is aanwezig op de zitting.
- De voogdijwerker organiseert een overdrachtsgesprek met de Raad, de ouders en de jeugdige.
- De voogdijwerker start de voogdij met het organiseren van een perspectiefbijeenkomst ter versterking van het toekomstperspectief van de jeugdige.
- De voogdijwerker bereidt die bijeenkomst voor, nodigt betrokkenen uit, gaat na wat eerder is gebeurd, bespreekt een en ander voor met de jeugdige en/of anderen, neemt zelf deel (als voorzitter, tenzij...) aan het overleg.
- De voogdijwerker maakt, samen met de (pleeg)ouders en de jeugdige, op basis van de perspectiefbijeenkomst een Plan van Aanpak/voogdijplan.

13.1 De voorbereiding

De voogdij start met de uitspraak van de rechtbank. Vóór de formele start is de voogdij voorbereid. De raad voor de kindbescherming heeft een onderzoek uitgevoerd en heeft op basis van dit onderzoek een verzoek ingediend bij de rechtbank tot gezagsbeëindiging van de ouder(s) en het benoemen van een GI tot voogd.

Als de voogdij volgt op een ondertoezichtstelling, is de cliënt al bekend met de GI en met procedures bij de rechter. De overgang van ondertoezichtstelling naar voogdij is door de gezinsvoogd en de raad voor de kindbescherming met de ouders en de jeugdige voorbereid.

De fase tussen het moment waarop de GI tot de conclusie komt, dat de jeugdige niet terug naar huis kan en de formele start van de voogdij kan gezien worden als de laatste fase van de ondertoezichtstelling of als de voorbereidende fase van de voogdij. Deze overgangsfase duurt in de praktijk een aantal weken tot maanden. In die tijd werkt de gezinsvoogd met de ouders, de jeugdige en andere betrokkenen aan de voorbereiding van de voogdij.

De overgang van gezinsvoogdij naar voogdij kan worden gebruikt om de opvoedingssituatie en het toekomstperspectief van de jeugdige opnieuw te ijkten. Daartoe moet die overgang duidelijk worden gemarkeerd.

Bij de overgang van een ondertoezichtstelling naar een voogdij doet zich de vraag voor of dezelfde medewerker die gezinsvoogd is ook de voogdijwerker voor deze jeugdige wordt. Vanuit de grondslagen (continuïteit, één gezin, één hulpverlener,) werkt de methode voogdij met de voorkeur, dat de gezinsvoogd voogdijwerker wordt, tenzij er in de casus inhoudelijke argumenten zijn om te wisselen. De overgang van ondertoezichtstelling naar voogdij maakt op formele wijze duidelijk, dat er geen perspectief thuis meer is. Dit kan pijnlijk zijn en weerstand oproepen bij de gezinsleden. Deze achtergrond maakt het verleidelijk om tegen de ouders en de jeugdige te zeggen: 'er verandert eigenlijk niets. U blijft altijd de ouders en zij blijven uw kinderen. De kinderen blijven waar ze nu zijn en de bezoekenregeling hoeft ook niet ingrijpend te worden gewijzigd.' Hoewel het verleidelijk is om alleen

de continuïteit te benadrukken, past het in een combinatie van engageren en positioneren om ook de verandering duidelijk tegen de ouders uit te spreken. Bijvoorbeeld:

Het uitspreken van de voogdij is een belangrijke gebeurtenis. De wettelijke verantwoordelijkheid ligt nu bij ons. Ik kan me voorstellen, dat dit voor u een moeilijk moment is, want het maakt het definitief dat uw zoon of dochter opgroeit in het pleeggezin en niet meer thuis komt wonen. Wel blijft u voor altijd de ouders. Ook de bezoeksregeling hoeft niet te veranderen door de uitspraak van de rechter.

Wij onderschrijven, dat er belangrijke verschillen zijn tussen de gezinsvoogdij en het voogdijwerk. In deze methode worden die verschillen onderkend en uitgewerkt. Wij zien de jeugdbescherming als één discipline en vanuit die visie benadrukken wij de overeenkomsten gedurende alle fasen van de jeugdbescherming. Met behulp van de methode voogdij kunnen de specifieke kanten van het voogdijwerk meer aandacht krijgen. Doorslaggevend voor onze opvatting is, dat continuïteit van de jeugdbescherming voor jeugdigen en ouders – en in veel gevallen ook pleegouders en andere opvoeders – positief is. Bovendien valt de verandering in perspectief voor de jeugdige niet geheel samen met de formele overgang van ondertoezichtstelling naar voogdij. Voor jeugdigen die uit huis geplaatst zijn komt in de loop van de ondertoezichtstelling de vraag aan de orde of het perspectief terug naar huis haalbaar is. Als duidelijk wordt, dat er thuis geen perspectief is, gaat de gezinsvoogd reeds elementen van de methode voogdij toepassen, namelijk met alle betrokkenen zoeken naar duidelijkheid over het perspectief en werken aan een nieuw perspectief dat duurzaam en stabiel is. Wisseling van jeugdbeschermer kan in de werkbepreking aan de orde komen, indien dat vanuit de jeugdige gezien wenselijk is. Het is denkbaar, dat de gezinsvoogd ‘vast zit’ met deze jeugdige, de ouders of de huidige opvoeders. Een wisseling is dan een mogelijkheid, maar het is belangrijk dat de medewerker samen met de praktijkleider of gedragsdeskundige een analyse maakt van de oorzaken die tot het ‘vastlopen’ geleid hebben. Dit kan leiden tot een nieuw startpunt voor de betreffende medewerker en er kunnen lessen getrokken worden zowel ten aanzien van de jeugdige en het systeem van alle betrokkenen als ten nutte van de medewerker. De medewerker kan leren van de wijze waarop de eigen gevoelens en de eigen mechanismen in de interactie een rol gespeeld hebben.

Aanwezigheid ter zitting

De voogdijwerker is als toehoorder aanwezig op de zitting. Op de zitting heeft hij geen actieve rol. De rechtbank moet immers nog uitspraak doen en het verzoek van de raad kan worden afgewezen. Toch is de aanwezigheid van de voogdijwerker ter zitting van belang, omdat de voogdijwerker dan hetgeen besproken is later met de ouders en de jeugdige kan bespreken en er niet onnodig tijd en informatie verloren gaat door overdracht van een zittingsvertegenwoordiger naar de voogdijwerker.

Aansluitend aan de zitting kan de voogdijwerker een afspraak maken met de ouders en de jeugdige voor een eerste gesprek in het kader van de voogdij. Als de voogdijwerker nieuw in de zaak komt, wordt dat gesprek de nadere kennismaking met uitleg over de werkwijze in de voogdij. Als de gezinsvoogd voogdijwerker wordt, is de functie van het eerste gesprek na de uitspraak het bespreken van hetgeen ter zitting is gebeurd en de betekenis van de overgang naar de voogdij. Als regel is het niet verstandig tijdens of direct aansluitend aan de zitting reeds meer inhoudelijk op zaken in te gaan. Behalve het feit, dat er nog een uitspraak gedaan moet worden, pleit daar tegen dat de zitting voor zowel de ouders als de jeugdige een ingrijpende gebeurtenis kan zijn, met veel indrukken. Het werkt

meestal niet goed om in de marge daarvan nog veel informatie te geven over wat er komen gaat, of verdere afspraken te maken.

13.2 Het overdrachtsgesprek met de raad

Als de voogdij door de rechtbank is uitgesproken, wordt er een overdrachtsgesprek georganiseerd met de raad, de voogdijwerker, de ouders en – afhankelijk van de leeftijd – de jeugdige.

De functie van dit overdrachtsgesprek is om de informatie uit het raadsonderzoek zo volledig mogelijk door te geven aan de voogdijwerker en de cliënten. Hiermee wordt voorkomen, dat in de (start)fase van de voogdij met sommige aspecten opnieuw wordt begonnen of dat veel tijd verloren gaat in de overdracht. In praktijk vindt dit overdrachtsgesprek zelden plaats, zeker als de voogdij volgt op een ondertoezichtstelling. Vanuit de methode gezien blijft het echter belangrijk om de nieuwe situatie en nieuwe start duidelijk te markeren en de ouder ook de gelegenheid te geven zijn visie op (de gronden voor) de voogdij te geven.

Het overdrachtsgesprek wordt als regel gehouden bij de GI. De fase van de raad is immers na de uitspraak van de rechter afgesloten. Het gaat om een formele overdracht van de ene instantie naar de andere. Dat wordt beter uitgedrukt door af te spreken bij een van de instanties dan bij voorbeeld bij de ouders thuis of in het pleeggezin.

13.3 De perspectiefbijeenkomst

De voogdij start met een perspectiefbijeenkomst. We introduceren de perspectiefbijeenkomst met de volgende doelen:

- De bijeenkomst markeert de overgang naar de fase van de voogdij op een positieve manier.
- Het is een systematische manier om alle belangrijke onderwerpen te bespreken met alle betrokkenen.
- Het is een werkvorm om personen uit het sociale netwerk van de jeugdige te engageren en hen bij de opvoeding te betrekken.
- Het is een middel om de algemene opdracht van de voogdij te vertalen naar concrete actiepunten en afspraken te maken over de invulling van ieders rol en taak. Dit is tevens de basis voor het op te stellen voogdijplan.

De perspectiefbijeenkomst is een bijeenkomst van jeugdige, ouder(s), netwerk, opvoeders (pleegouders, opa/oma, residentiële setting) en andere betrokkenen en belanghebbenden die het van belang vinden dat het goed met de jeugdige gaat, waarin met elkaar besproken wordt wat het perspectief van de jeugdige is of wordt nu er een voogdijmaatregel is aangevraagd of uitgesproken en wie in dat kader wat kan of wil betekenen voor de jeugdige.

In de voogdij spreken we over een perspectiefbijeenkomst. Om de cliënt en zijn netwerk zo veel als mogelijk de regie in handen te geven wordt er in de eindfase van de OTS dan wel in de startfase van de voogdij een perspectiefbijeenkomst als netwerkberaad georganiseerd. Een perspectiefbijeenkomst wordt georganiseerd door de voogdijwerker en heeft tot doel de actuele opvoedingssituatie van de jeugdige in kaart te brengen en het toekomstperspectief te versterken.

De term perspectiefbijeenkomst rondom de start van de voogdijmaatregel is wellicht wat verwarrend omdat het gezagsperspectief immers helder is: het gezag berust niet langer bij de ouders, maar bij de GI of bij de pleegouders²². Het gaat bij de perspectiefbijeenkomst om het toekomstperspectief van de jeugdige in de nieuwe gezagssituatie. Het gaat hierbij ook niet om een geheel nieuw idee of nieuwe toevoeging: in de praktijk van jeugdzorg en jeugdbescherming wordt al langer gewerkt met vergelijkbare overleggen als Family Group Conferences, Eigen Kracht Conferenties, familieberaden en netwerkberaden. De werkvormen die al gebruikt worden, omvatten de hele schakering vanaf het laten maken van een plan door de familie enerzijds tot en met het bespreken met betrokkenen van een door de jeugdbescherming gemaakt plan anderzijds.

In de praktijk wordt de keuze voor een voogdijmaatregel vaak al eerder gemaakt (bijvoorbeeld in de laatste fase van de OTS), samen met het netwerk van de jeugdige. Het is niet altijd nodig om dan direct na de voogdij-uitspraak opnieuw een perspectiefbijeenkomst te organiseren, terwijl er wellicht nauwelijks verandering in de situatie van de jeugdige is opgetreden. Het gaat er uiteindelijk om dat de perspectiefbijeenkomst plaats vindt in de periode rondom de voogdij-uitspraak: die periode loopt van aanvraag tot een onderzoek gezagsbeëindigende maatregel bij de RvdK tot 6 weken na de start van de voogdijmaatregel.

Hiernaast geldt dat de perspectiefbijeenkomst lang niet altijd het beginpunt is van de samenwerking tussen de voogdijwerker en de betrokken personen en instanties. Immers de voogdijwerker is vaak de gezinsvoogd van de jeugdige geweest in de OTS-periode die aan de voogdij voorafging. Het principe 'één gezin, één gezicht' leidt er in praktijk toe dat jeugdbeschermers zo veel als mogelijk 'bij hun cliënt blijven', ook als die cliënt hulp uit een andere werksoort van de GI ontvangt.

Het resultaat van de eerste perspectiefbijeenkomst, samen met de gegevens die de voogdijwerker in de voorbereiding heeft verzameld, is de basis voor de invulling van het plan van aanpak. De perspectiefbijeenkomst is uitdrukkelijk geen eenmalige bijeenkomst. Na de eerste bijeenkomst in de periode rondom de voogdij-uitspraak staat de voogdijwerker jaarlijks met betrokkenen stil bij het verloop van de voogdij en eventuele nieuwe ontwikkelingen (bijvoorbeeld in verband met gezagsoverdracht). In de methode wordt expliciet gerefereerd aan meerdere perspectiefbijeenkomsten in de periode dat de jeugdige 15-17 jaar is (zie het thema anticiperen op meerderjarigheid), ter voorbereiding van het einde van de voogdij wegens meerderjarigheid.

Voor de perspectiefbijeenkomst schetsen we hieronder enkele hoofdlijnen. Dit moet niet gelezen worden als keurslijf en het is niet de bedoeling dingen die al gedaan zijn – bij voorbeeld tijdens de ondertoezichtstelling – opnieuw te gaan doen. Voogdijwerkers bespreken in de praktijk deze onderwerpen al met betrokkenen en hebben daar verschillende werkvormen voor ontwikkeld.

Voorzitten

De voogdijwerker kan de bijeenkomst zelf voorbereiden en voorzitten, kan dit aan een collega overlaten of kan de EKC inschakelen als onafhankelijke 'buitenstaander'.

Het voorbereiden en leiden van een bijeenkomst zoals een Eigen Kracht conferentie of een

²² Dit geldt als de rechter bij de uitspraak voogdij tevens vastlegt dat de voogdij direct naar de pleegouders kan overgaan, zonder dat de GI eerst met de voogdij wordt belast.

Familie beraad vergt specifieke vaardigheden. De juiste manier van werken is nodig om een bijeenkomst van de grond te krijgen en tot een goed einde te brengen. De Eigen Kracht Centrale werkt daarom met zelf opgeleide, aparte functionarissen.

De voogdijwerker kan de bijeenkomst voorzitten, tenzij er redenen zijn iemand anders de rol van voorzitter op zich te laten nemen. Dit kan het geval zijn als er veel aanwezigen zijn en de onderlinge verhoudingen complex zijn. Er kan voor gekozen worden om een seniormedewerker of een middenmanager dan wel gedragsdeskundige de bijeenkomst voor te laten zitten, zodat de voogdijwerker zich meer op de inhoud van het gesprek kan concentreren.

De ervaring van een GI met familiebijeenkomsten in de fase van Veilig Thuis is, dat een speciaal opgeleide voorzitter, die relatief veel bijeenkomsten organiseert en leidt, beter werkt dan de formule waarbij de uitvoerend werker dit alles zelf doet. Daarom hebben sommige GI's deze taken geconcentreerd bij een klein aantal medewerkers.

Vorbereiding

Een goede voorbereiding van de perspectiefbijeenkomst is van groot belang. Niet alleen een organisatorische voorbereiding, maar ook een inhoudelijke. Zo is het bijvoorbeeld van belang om goed in te schatten of ouders in hun rouw een dergelijke bijeenkomst wel aankunnen. Als dat niet het geval is moet er een invulling zonder de ouders worden gegeven die dan in een later stadium alsnog kunnen aanhaken.

De voogdijwerker brengt in kaart (bv. via het bolletjesschema) wie er uitgenodigd moeten worden en bepaalt waar en wanneer de bijeenkomst het beste gehouden kan worden. De juiste locatie is onderdeel van een goede voorbereiding. De locatie moet zodanig zijn, dat mensen er goed ontvangen worden, de ruimte moet groot genoeg en goed ingericht zijn, er moet koffie, thee en water zijn. De praktische gang van zaken vanaf het uitnodigen tot en met de details van de ruimte zijn belangrijk. Details zijn belangrijk. De voogdijwerker kan hierbij een ondersteunende dienst inschakelen, maar blijft verantwoordelijk voor een goede gang van zaken.

Het uitnodigen van betrokkenen uit het netwerk van de jeugdige vergt specifieke aandacht. De voogdijwerker gaat na of deze persoon al eens eerder voor een vergelijkbare bijeenkomst is uitgenodigd en zo ja, door wie, wanneer en wat was de uitkomst hiervan. Zo nee, dan bespreekt de voogdijwerker met de jeugdige hoe deze persoon het best kan worden uitgenodigd. Als de jeugdige denkt, dat zijn oom of tante toch niets zou willen doen, is dat geen reden om het niet te vragen. Het gegeven, dat er al eerder bijeenkomsten geweest zijn, of er eerder pogingen zijn ondernomen, wil niet zeggen, dat er nu geen bijeenkomst meer hoeft te worden gehouden. In de jeugdbescherming bestaat de gewoonte om mogelijkheden voor een toekomstperspectief af te doen met de opmerking 'dat is een gepasseerd station'. De functie van een dergelijke uitdrukking is het voorkómen van telkens opnieuw beginnen met dingen die al 'eindeloos' geprobeerd zijn. De voogdijwerker luistert daar goed naar, want 'herhaling van zetten' heeft geen zin. De opdracht van de voogdijwerker blijft: zoeken naar wat er wel mogelijk is. Misschien was in een eerder stadium de tijd niet rijp voor een perspectiefbijeenkomst. Of zijn eerdere bijeenkomsten niet in dit licht geplaatst. Of zijn eerdere bijeenkomsten wel succesvol geweest en kan er op worden voortgebouwd. Er zijn situaties waarin het niet mogelijk of niet nuttig is (opnieuw) een bijeenkomst met alle betrokkenen te organiseren. Als de voogdijwerker een grondig onderzoek doet naar wat er eerder gedaan is en wat de kritische

succesfactoren daarbij waren, is het echter meestal wel nuttig om de betrokkenen bijeen te roepen voor een perspectiefbijeenkomst.

Ter inhoudelijke voorbereiding gaat de voogdijwerker aan de hand van het **viervenstermodel** en de domeinen van venster 2 de casus na. De voogdijwerker verzamelt de beschikbare gegevens per domein en analyseert die om op voorhand een goed beeld te krijgen van wat er al is, al gedaan is en waarschijnlijk nog gedaan moet worden.

Wie worden uitgenodigd?

De jeugdige staat centraal bij de perspectief bijeenkomst. Daarom is het uitgangspunt, dat de jeugdige zelf aanwezig is bij de bespreking. Dit uitgangspunt wordt door de voogdijwerker bij de voorbereiding bezien vanuit de vraag wat aanwezigheid bij de (volledige) bijeenkomst betekent voor deze jeugdige. De leeftijd van de jeugdige is hierin vanzelfsprekend een bepalende factor. Voor jonge kinderen kan het beter zijn om hen vooraf en achteraf te informeren, of hen bij een gedeelte aanwezig te laten zijn. Ook voor jeugdigen van 12 jaar en ouder kan een volledige bijeenkomst te veel vragen. Veel hangt af van de voorbereiding door de voogdijwerker. De voogdijwerker spreekt vooraf met de jeugdige over wat er tijdens de bijeenkomst kan gebeuren en hoe het verloop is. Daarbij betreft de voogdijwerker ook de mening van de jeugdige over deelname, gedeeltelijke aanwezigheid of terugkoppeling door een of enkele deelnemers. Ook kan de jeugdige een deel van de bijeenkomst aanwezig zijn. Als een jeugdige in een pleeggezin verblijft, worden uiteraard ook de pleegouders uitgenodigd. Zij zijn de dagelijkse opvoeders en hebben de beste actuele informatie over de opvoedingssituatie en doorgaans ook over de ontwikkeling van de jeugdige. Als een jeugdige in een residentiële voorziening woont of aan een ander intensief jeugdzorg programma deelneemt, wordt de belangrijkste opvoeder of de beroepskracht die voor de jeugdige belangrijk is, uitgenodigd.

De eigen ouders worden uitgenodigd. Zij blijven immers de ouders en de manier waarop zij de huidige situatie van de jeugdige en de toekomst zien, is belangrijke informatie voor alle betrokkenen. Alleen in uitzonderlijke gevallen worden de ouders, of wordt een van de ouders niet uitgenodigd, bij voorbeeld wanneer dit de veiligheid van de jeugdige of anderen bedreigt.

Voorts wordt iedereen uitgenodigd, die een bijdrage levert aan een duurzame opvoedingssituatie voor de jeugdige, danwel daaraan een bijdrage kan en wil gaan leveren.

Voorbesprekingen

De voogdijwerker heeft voor de bijeenkomst contact met de deelnemers. Dit kan beperkt zijn tot de uitnodiging. Op welke manier deelnemers het best kunnen worden uitgenodigd is afhankelijk van de situatie en verschilt per persoon. In sommige gevallen kan een familielid worden uitgenodigd per brief. Telefonische uitnodiging geeft echter meer gelegenheid om toelichting te geven en om een eerste reactie te peilen. Een individueel voorgesprek kan wenselijk zijn om te bepalen wat tijdens de bijeenkomst verwacht kan worden. Anderzijds is het niet de bedoeling, dat de voogdijwerker de zaak helemaal probeert te regelen. Een functie van de bijeenkomst is immers, dat de betrokken familieleden en anderen uit het sociale netwerk van de jeugdige zelf en gezamenlijk oplossingen bedenken.

Agenda en opbouw bijeenkomst

De bijeenkomst begint met welkom heten aan alle aanwezigen en het uitspreken van dank voor een ieders komst. De voorzitter geeft uitleg over de gang van zaken en de doelen van de bijeenkomst. Ook wordt afgesproken hoe lang de bijeenkomst zal duren.

De bijeenkomst volgt in grote lijnen de analyse van het **viervensterschema**: wie zijn de mensen, wat zijn per domein de feiten (krachten en zorgen), hoe wordt de situatie gewogen en wat zijn de volgende afspraken en stappen.

Ideaaltypisch zijn er vier gespreksronden, te weten:

- Inventarisatie van zorgpunten en sterke punten
- Analyse van de ontwikkeling van de jeugdige
- Gewenste situatie
- Concretisering van afspraken

Dit is ideaaltypisch, omdat voor de deelnemers deze rondes regelmatig door elkaar zullen lopen. Vooral een aparte analyse is niet altijd goed mogelijk met een groter gezelschap. De voogdijwerker kan dit ondervangen door bij het inventariseren van de sterke punten en zorgpunten steeds de vraag te stellen wat dit punt betekent voor de jeugdige en diens ontwikkeling. Door vragen te stellen over de betekenis van ingebrachte punten voor de jeugdige kan de voogdijwerker na de eerste gespreksronde de punten samenvatten en daarbij de kern van de ontwikkeling van de jeugdige weergeven.

Het tweede deel van de bijeenkomst, respectievelijk de tweede ronde van het gesprek, gaat over de gewenste situatie op dezelfde punten.

De volgende ronde gaat over de concrete afspraken die gemaakt kunnen worden. Wie neemt welke actie op zich om van de huidige situatie te komen naar de gewenste? Welke open plekken blijven er dan nog over? Welke ideeën zijn er om deze in te vullen? De voogdijwerker heeft hierbij de achtervang functie: voor punten waar geen concrete afspraken gemaakt kunnen worden, heeft de voogdijwerker de taak te zoeken naar oplossingen. Het is niet de taak van de voogdijwerker om alles wat open staat zelf te gaan doen; het is zijn taak om te zorgen dat het wordt ingevuld.

Bij deze ronde horen afspraken over de termijn waarop acties worden ondernomen en beoogde resultaten moeten zijn bereikt.

De bijeenkomst wordt afgesloten met het op een rij zetten van de afspraken en met vervolgspraken. Een vervolgspraak kan zijn een tweede bijeenkomst in dezelfde samenstelling over een bepaalde tijd. Er kunnen ook afspraken gemaakt worden over individuele contacten tussen betrokkenen en de voogdijwerker en afspraken over terugkoppeling van acties van betrokkenen naar de voogdijwerker. Evenals bij het begin is het bedanken van een ieder voor zijn inbreng en betrokkenheid een belangrijk punt.

Praktische gang van zaken

Elementaire zaken als een zorgvuldige, attente ontvangst, een duidelijke uitleg bij het begin, een goed voorzitterschap, een toonzetting met respect voor ieders inbreng en ieders eigen werkelijkheid, zijn bij iedere bijeenkomst belangrijk, vanwege de aanwezige pijn en de soms moeizame verhoudingen.

Het inlassen van een of twee maal een schorsing kan helpen om na te gaan of alles aan de orde is en om hetgeen er gezegd en gebeurd is te interpreteren. Dat kan helpen om het vervolg beter te richten.

De mogelijkheid van een schorsing en de gang van zaken tijdens en na een schorsing hoort bij de uitleg aan het begin van de bijeenkomst. Het beste is om bij de start van de bijeenkomst standaard te zeggen, dat er een schorsing zal worden ingelast. Bij voorbeeld door te zeggen: "op enig moment zal ik de bijeenkomst schorsen om te zien of we alle vragen gesteld hebben en nog op de goede weg zitten om afspraken te gaan maken. We vragen u dan even naar de gang (of wachtruimte, etc.) te gaan. U kunt dan ook even nadenken en het vervolg voorbereiden".

13.4 Het voogdijplan/plan van aanpak

De eerste perspectiefbijeenkomst is gericht op het maken van een eerste plan van aanpak. In principe is het plan van aanpak een plan van de jeugdige en zijn netwerk. De voogdijwerker formuleert hierbij de eisen waaraan het plan van aanpak moet voldoen: de beschermings- en gezagstaak van de voogdijwerker brengt met zich mee dat hij de inhoud van het plan van aanpak ook voor zijn professionele rekening kan nemen.

Het voogdijplan behelst alle zes domeinen.. Het voogdijplan begint met een beschrijving van de betrokkenen en belanghebbenden die willen dat het goed gaat en blijft gaan met de jeugdige (venster 1). Daarna volgt per domein een korte beschrijving van zorgen (zorgpunten en belemmerende omstandigheden) en krachten (bescherm punten en helpende omstandigheden). Zorgen en krachten worden beschreven vanuit het perspectief van de jeugdige en zijn mede gerelateerd aan de veiligheid en de ontwikkeling van de jeugdige (venster 2). Op deze manier maakt de voogdijwerker met betrokkenen een analyse en totaalbeeld van de situatie van de jeugdige (venster 3). Daarna volgt een analyse van de verbeterpunten om de gewenste stabiele, duurzame en voor de ontwikkeling van de jeugdige zo optimaal mogelijke opvoedingssituatie (die goed genoeg moet zijn) dichterbij te brengen en een voogdij plan (venster 4) met daarin wie in de komende tijd per domein wat gaat doen om te zorgen dat het voor de jeugdige beter gaat, als dat nodig is. Deze afspraken zijn 'SMART'-geformuleerd, dat wil zeggen: ze zijn specifiek, meetbaar, acceptabel, realistische en tijdgebonden. Gezien het gedwongen kader van de voogdij is het niet altijd mogelijk dat alle betrokkenen iedere afspraak daadwerkelijk accepteren. Wel wordt bij iedere afspraak genoteerd wie ervoor verantwoordelijk is, wanneer de afspraak uitgevoerd zal zijn en hoe daarover naar de andere betrokkenen wordt gecommuniceerd.

Het voogdijplan is geen dik pak papier. Het geheel vanaf de inventarisatie tot en met de afspraken kan in beginsel op enkele tot 4 à 5 A-4 worden beschreven. Het schrijven van een korte, navolgbare en voor de volgende stappen sturende analyse is niet eenvoudig en kost tijd. De tijd die de jeugdbeschermer besteedt aan een goede analyse betaalt zich terug, omdat het de basis is voor het formuleren van de gewenste toekomst voor deze jeugdige en voor de daarvan afgeleide werkafspraken.

14. Fase 2: De uitvoering van het voogdijplan

1. De voogdijwerker voert het Plan van Aanpak uit met alle betrokkenen.
2. De voogdijwerker engageert ouders en betrokkenen (actief betrekken, open etcetera) en positioneert de jeugdige (stelt voortdurend de veilige, continue opvoedingssituatie op de voorgrond).
3. De voogdijwerker is zich bewust van zijn betekenis voor dit specifieke kind.
4. De voogdijwerker ondersteunt de ouders.
5. De voogdijwerker is zich bewust van de gevoelens van de ouders.
6. De voogdijwerker weet het gedrag van ouders te plaatsen (fight, flight en freeze).
7. De voogdijwerker heeft kennis van verwerkingsprocessen bij ouders.
8. De voogdijwerker kent mechanismes van weerstand bij de ouders.
9. De voogdijwerker heeft een flexibele samenwerking met de pleegzorgorganisatie en met organisatie voor Jeugd & Opvoedhulp, waar voogdijpupillen verblijven.
10. De ene casus vereist meer inzet van de voogdijwerker, de andere meer van de Organisatie voor Jeugd & Opvoedhulp. Daarbij volgt de taakverdeling de inhoud.
11. De voogdijwerker volgt de voortgang van de voogdij en let specifiek op de veiligheid van de jeugdige.

14.1 Inleiding

Dit hoofdstuk betreft de rode draad/draden in de fase van uitvoering van het voogdijplan.

In dit hoofdstuk komen aan de orde:

- Uitvoering als cyclisch proces
- Engageren en positioneren
- De rol van de voogdijwerker voor de jeugdige
- De rol van de voogdijwerker voor de ouders
- Samenwerking met de pleegouders
- Samenwerking in de driehoek kind – ouders – pleegouders
- Afstemming met de pleegzorgorganisatie
- Afstemming met de aanbieder van Jeugdhulp waar de voogdijpupil verblijft.

14.2 Uitvoering als cyclisch proces

Als alle onderwerpen die voor de opvoedingssituatie en het toekomstperspectief van belang zijn, in de perspectiefbijeenkomst zijn besproken en zijn omgezet in actiepunten in het voogdijplan, volgt de voogdijwerker de punten uit het plan. De uitvoering van het voogdijplan is een cyclisch proces. De voogdijwerker volgt de gemaakte afspraken en voert de actiepunten uit het voogdijplan uit. Bij de gemaakte afspraken zijn ook termijnen afgesproken. De voogdijwerker gaat na hoe de stand van zaken is ten aanzien van de verschillende actiepunten. Met de betrokkenen bespreekt de voogdijwerker of er een update gemaakt moet worden van een of meer punten uit het voogdijplan. Als dat nodig is, omdat blijkt dat de uitvoering niet verloopt zoals afgesproken, of er zich nieuwe, onvoorziene omstandigheden voordoen, maakt de voogdijwerker in overleg met de betrokkenen een

bijstelling van het plan en de daaruit volgende actiepunten, die vervolgens opnieuw door de voogdijwerker gevolgd worden.

De start van de voogdij in de vorm van een perspectiefbijeenkomst is een ordening van alle belangrijke onderwerpen én het is het beginpunt van de samenwerking tussen de voogdijwerker en de betrokken personen en instanties. De voogdijwerker voert het plan uit door middel van samenwerking met alle betrokkenen. Dat zijn: de jeugdige, de eigen ouders, de pleegouders, de pleegzorgorganisatie, andere organisatie voor Jeugd & Opvoedhulp, andere belangrijke personen voor de jeugdige (familie, mensen die iets voor deze jeugdige willen betekenen, eventueel het gezag op zich willen nemen).

14.3 Engageren en positioneren

Tot de vaardigheden van de voogdijwerker behoort een transparante, concrete en respectvolle communicatie, zowel met jeugdigen, hun gezin als het netwerk daar omheen. De overkoepelende kernbegrippen om de houding en communicatie van de jeugdbeschermer (en dus ook van de voogdijwerker) met de cliënt aan te duiden zijn Engageren en Positioneren.

Onder engageren wordt verstaan: alles wat de jeugdbeschermer doet om de jeugdige, diens ouders, het gezin en andere belanghebbenden en betrokkenen te motiveren tot een actieve medewerking. Het gaat om al het gedrag van de jeugdbeschermer om de mensen rond de jeugdige zo veel als mogelijk de regie te geven over de opgroei- en opvoedsituatie.

Om dit te bereiken is de jeugdbeschermer *bescheiden* in de relatie met het gezin. Hij is immers meestal een passant in het leven van ouders en jeugdigen. Bij deze bescheidenheid blijft menselijke betrokkenheid wezenlijk. Bescheidenheid is iets anders dan afstandelijkheid. De jeugdbeschermer raakt als persoon betrokken bij de jeugdigen en de gezinnen. Dat is goed, want jeugdbescherming is werk door mensen voor mensen. Werkelijke belangstelling voor de gezinnen is een onmisbaar element van het werk van de professionele jeugdbeschermer.

Naarmate de jeugdbeschermer meer betrokken raakt bij een gezin of jeugdige, wordt het echter ook belangrijker om de grenzen van deze betrokkenheid te onderkennen en te bewaken. Een goede jeugdbeschermer kan in de valkuil lopen door de lijn van betrokkenheid naar paternalisme te overschrijden. Het bewaken van die lijn is een voortdurend punt van aandacht voor de jeugdbeschermer en voor de werkbegeleiding.

De jeugdbeschermer vertelt de leden van het gezin wat haar of zijn eigen mening is over wat er gebeurt en zegt duidelijk, dat zij of hij werkt in een rol als jeugdbeschermer namens een instelling.

Positioneren is datgene wat een jeugdbeschermer doet om het specifieke van de maatregel te verduidelijken. Dat komt neer op: aandacht voor het helpen stoppen van de bedreiging van de ontwikkeling en de veiligheid van de jeugdige. In feite is positioneren: het geven van een positie aan de jeugdige. Als diens positie (concreet: diens ontwikkeling, veiligheid en stabiele opvoed - en opgroeisituatie) in de knel dreigt te geraken treedt de jeugdbeschermer handelend op (bv: de afspraken en voorwaarden benadrukken, consequenties aangeven). De jeugdbeschermer is robuust wanneer het gaat over de veiligheid van de jeugdige en/of de samenleving, en over het bewaken van de ondergrens van een opgroei- en opvoedsituatie die 'goed genoeg' is.

Engageren en positioneren zijn twee kanten van de medaille van het werk van de jeugdbeschermer. De combinatie van deze twee zijden is een van de moeilijkste aspecten van het werk. In andere bewoordingen komt de combinatie terug in veel publicaties over de jeugdbescherming. Iets breder genomen zijn het twee aspecten waar iedere opvoeder en iedere autoriteit mee te maken heeft. Om deze tweeledige boodschap (en dat is iets anders dan een dubbele boodschap!) duidelijk te maken worden ook andere omschrijvingen gebruikt:

Engageren	Positioneren
Hulp en steun	Toezicht
Uw doelen	Mijn voorwaarden
Uw regie	Mijn inperking
Compassie	Controle
Liefde	Lef
Bewegen	Bemoeien
Bescheiden	Robuust
Helpen/coachen	Sturen/instrueren
Draagvlak	Transparantie
Activeren	Compenseren

De linker- en rechterkolom betreffen geen tegenstellingen. De meeste ouders willen dat de jeugdige veilig is en zich goed kan ontwikkelen. Daarom houdt helder positioneren impliciet ook hulp en steun voor het gezin/de jeugdige in. Essentieel is dat de jeugdbeschermer voortdurend schakelt en een goede balans weet te vinden tussen deze beide posities.

De visie, het analysemodel van de **viervensters** en het begrippenpaar ‘engageren-positioneren’ geven sturing aan het handelen van de jeugdbeschermer. Daarmee is nog niet uitgewerkt *hoe* de jeugdbeschermer in de praktijk kan handelen om een goed resultaat te bereiken voor de jeugdigen, de gezinnen en de families. Een volledige beschrijving van alle mogelijke manieren van communiceren tussen de jeugdbeschermer en de betrokken gezinnen en tussen jeugdbeschermers onderling is uiteraard onmogelijk. Dit hoofdstuk geeft richtlijnen, voorbeelden en tips voor hoe de voogdijwerker kan handelen.

14.4 De rol van de voogdijwerker voor de jeugdige

Vanuit de jeugdige gezien is de betekenis van de ‘voogd’ wisselend. Uit interviews met jeugdigen komt naar voren, dat sommige jeugdigen ‘hun’ voogd zien als een vaste figuur om op terug te vallen en dat andere jeugdigen de voogd het liefst helemaal naar de achtergrond zien verdwijnen. Dit is gekleurd door hun eigen situatie en door de ervaringen die zij hebben met jeugdbeschermers. Daarbij is het aantal wisselingen van jeugdbeschermer een belangrijke factor.

Het komt voor, dat de voogdijwerker jarenlang de vaste persoon is voor de ouders en de jeugdige, eerst als gezinsvoogd en later als voogdijwerker. Deze jeugdbeschermer kent de geschiedenis en werkt vanuit een langdurig professioneel engagement met deze jeugdige en deze ouders. Dit vergroot de kans, dat de jeugdige de voogdijwerker ervaart als een persoon om op terug te vallen. Is dit het

geval, dan onderhoudt hij het contact op een bij deze rol passende wijze. Dat is niet een intensief contact, maar 'er zijn voor vragen', 'als het nodig is' en voor contact tijdens belangrijke gebeurtenissen. Een lange geschiedenis met kind en gezin helpt de voogdijwerker om het lange termijn perspectief voor deze jeugdige uit te zetten en vast te houden. In deze gevallen vormt de voogdijwerker als het ware de link naar het verleden van de jeugdige. Gebruik maken van een 'levensboek' om (de belangrijkste gebeurtenissen in) het leven van de jeugdige te documenteren moet ook in dit licht worden gezien.

Hoe belangrijk de voogdijwerker voor een jeugdige kan zijn, merkte een jeugdbeschermer die na 18 jaar een nieuwe baan kreeg. Zij bereidde haar vertrek met haar pupillen voor en had de gelegenheid haar opvolger in te werken. Samen bezochten ze alle pupillen. Desondanks wilden enkele jeugdigen niet accepteren, dat zij niet langer hun voogd zou zijn. Voor deze jeugdigen was zij al hun hele leven, althans zo lang ze zich konden herinneren, 'hun voogd'. Dat ze een andere baan kreeg, vonden de jeugdigen begrijpelijk, maar dat ze dan niet langer hun voogd zou zijn, dat wilden ze niet geloven.

In de praktijk is de voogdijwerker echter lang niet in alle gevallen een vaste persoon gedurende meerdere jaren. Een voogdijwerker die 'nieuw in de zaak' komt moet werken met het gegeven, dat (gezins)voogden voor deze jeugdige wisselende, tijdelijke personen zijn. De continuïteit in het dragen van verantwoordelijkheid kan wel door de organisatie, maar niet door de voogdijwerker gegarandeerd worden. De voogdijwerker maakt kennis met de jeugdige en met de andere betrokkenen en voegt in bij de stand van zaken op dat moment. De rol van de voogdijwerker in het directe contact met de jeugdige is daarmee niet onbelangrijk, maar wel beperkt.

14.5 De rol van de voogdijwerker voor de ouders

Taken voogdijwerker in contact met ouders

- De voogdijwerker maakt mede de afspraken met de ouders over bezoekcontacten, school, informatie-uitwisseling, verjaardagen en dergelijke.
- De voogdijwerker neemt de wens van de jeugdige als uitgangspunt (denk ook aan email, social media en dergelijke).
- Hij bespreekt met hen op welke wijze de contacten worden ingevuld.
- Hij betreft de omgeving/het netwerk van de jeugdige en bekijkt hoe dit netwerk een rol voor de jeugdige kan (blijven) spelen.
- Hij let op de veiligheid thuis bij de ouders.
- Hij leert de ouders om te gaan met hun nieuwe rol van ouder-op-afstand en schakelt zo nodig een ouderbegeleider in.
- De voogdijwerker stemt af met de pleegzorgwerker.

De voogdijwerker ondersteunt de ouders bij de verandering in hun rol als ouder. De ouders mogen niet langer opvoeden. Zij zullen moeten leren omgaan met het gegeven, dat hun kind niet meer bij hen zal opgroeien. Zij blijven echter de ouders van het kind, nu in de rol van ouder-op-afstand. Zij moeten de opvoedingsverantwoordelijkheid en daarmee de controle over de opvoedingssituatie van hun kind geheel loslaten. Voor de meeste ouders is dit een grote opgave en de meeste ouders kost het jaren voordat zij dit geheel accepteren. Een deel van de ouders accepteert het ook na verloop van tijd nog

altijd niet volledig. Belangrijk aspect van de rol van de voogdijwerker op dit punt is de vraag hoe de ouder-op-afstand-rol ingevuld kan worden.

Een voogdijwerker.

“Belangrijk was: Het contact tussen moeder en pleegmoeder prettig laten verlopen, alleen er tussen komen indien nodig. Moeder het vertrouwen gegeven dat ze in het pleeggezin op bezoek kon komen en de gelegenheid gegeven om succeservaringen op te bouwen. Ik heb moeder in haar waarde gelaten als moeder van haar kinderen. Ik heb dit gedaan door dit steeds te benoemen. Hierin begrip getoond, ook als moeder het soms niet rond kreeg met geld. Moeder werd ook goed op de hoogte gehouden door mij en de pleegouders over het reilen en zeilen van haar kinderen, ondanks de fysieke afstand was zij op deze manier altijd nauw betrokken. Moeder hield een belangrijke rol. Pleegouders voelden zich gesteund in het zorgen voor de kinderen. Ik heb ze de gelegenheid gegeven meer beslissingen te (mogen) nemen als pleegouders door mijn rol steeds kleiner te laten zijn. Het kind had contact op een natuurlijke manier met moeder, zonder tussenkomst van de gezinsvoogd. Moeder zou denk ik zeggen dat ik haar in haar waarde heb gelaten en dat ze zich serieus genomen voelde. Ik heb moeder altijd betrokken door haar zoveel en volledig mogelijk te informeren over haar kind, ook over hele kleine dingen die denk ik voor een moeder belangrijk zijn”.

De voogdijwerker gebruikt in het contact met ouders opnieuw de combinatie van engageren en positioneren. Positioneren is nodig wanneer er door het gedrag van de ouder(s) steeds problemen ontstaan over de bezoekenregeling: de ouders houden zich niet aan de afgesproken tijden, gaan zelf onaangekondigd naar het pleeggezin, kopen tegen de afspraak in dure dingen voor het kind, stellen zich agressief op ten opzichte van de jeugdbeschermer, de pleegouders of de medewerkers van de organisatie voor Jeugd & Opvoedhulp. De voogdijwerker heeft de taak deze problemen met de ouders te bespreken.

Begrip voor de achtergrond van het gedrag van de ouders helpt de voogdijwerker om contraproductieve vormen van communicatie, zoals straffend, zuur of negatief reageren, te vermijden. De voogdijwerker begeleidt de ouders consequent vanuit het oogpunt, dat het in het belang van de jeugdige en daarmee in het belang van alle betrokkenen is om de rolverandering van de ouders goed te laten verlopen. De voogdijwerker wordt niet de therapeut van de ouders. De begeleiding door de voogdijwerker is beperkt tot steun bij het leren omgaan met het nieuwe opvoedingsperspectief van hun kind. Dat is beperkt, maar wel belangrijk, zowel voor de ouders als voor de jeugdige. Als er meer nodig is voor ouders om (te leren) hun nieuwe rol te accepteren kunnen ouders begeleid worden door een organisatie voor Jeugd & Opvoedhulp. Er is een methodiek ontwikkeld 'Ouderbegeleiding bij roldifferentiatie' (Haans c.s. 2010) om de ouders te begeleiden bij de verliesverwerking en bij het vinden of accepteren van hun nieuwe rol. Als de ouders hun nieuwe rol kunnen accepteren, kunnen ze samen met de pleegouders invulling geven aan hun beider verantwoordelijkheid voor het kind.

Het verlies van het gezag over een kind is voor ouders per definitie een moeilijke zaak en voelt als een bedreiging. Iedere ouder reageert hier op een eigen manier op. Er zijn wel enkele algemene reacties op bedreigingen te noemen, die in de praktijk in meer of mindere mate herkenbaar zijn. Een algemene indeling in psychologische reacties op een bedreiging is de indeling: vechten, vluchten of bevriezen (fight, flight or freeze).

Vechten is bij voorbeeld trekken aan het kind, de noodzaak van de voogdij en de uithuisplaatsing bestrijden, rechtszaken voeren, de ombudsman inschakelen, etc. De voogdijwerker positioneert door

vast te houden aan de noodzaak en door acties die voor het kind schadelijk zijn te ontraden. Het positieve element in het vechten van de ouders is, dat zij laten zien, dat ze hun kind niet zomaar opgeven. Voor dat aspect kan de voogdijwerker hen waardering geven.

Vluchten is bij voorbeeld niets meer van zich laten horen, bezoekenregelingen afzeggen of gewoon verstek laten gaan, vluchten in drank of drugs. De voogdijwerker wijst hen op de destructieve kant van hun reactie, zowel voor henzelf als voor hun kind. Telkens wanneer ouders de moed tonen om iets van hun nieuwe ouderrol in te vullen, waardeert de voogdijwerker dit positief.

Bevriezen is bijvoorbeeld apathisch reageren, geen enkele initiatief meer nemen en alles verder afwachten. De voogdijwerker geeft hen zoveel mogelijk de gelegenheid weer in beweging te komen door het perspectief voor de jeugdige te bespreken en het aandeel dat de ouders hierin nog kunnen hebben te benadrukken.

Haans c.s. (2004) vatten de verwerking van het verlies van het gezag door ouders op als een rouwproces. Zij onderscheiden de volgende vijf fasen:

Ontkenning

Ontkenning kan optreden vlak na het introduceren van een mogelijke gezagsoverdracht. Zowel een bericht als een gebeurtenis kan enorme stress oproepen. Mogelijke reacties zijn ontkenning, verloochening, verdoving en acute crisis. Sommige ouders sluiten zich af, weigeren erover te praten of doen net of er niets verandert.

Boosheid en verzet

In deze fase is de ouder in de war en kan hij gebeurtenissen en gevoelens moeilijk ordenen. Reacties als desorganisatie, opstand, verzet, woede, protest en teleurstelling zijn mogelijk.

Onderhandelen

In deze fase onderkennen mensen de realiteit van hun verlies. Rouwreacties in het midden van het proces kunnen zijn: leegte, lusteloosheid, neerslachtigheid, verlies van realiteit, eenzaamheid en sociale afhankelijkheid. Fysieke verschijnselen kunnen zijn: huilbuien, diarree, pijn in de borst, huidaandoeningen en transpiratie. Ouders kunnen overdreven kritisch reageren op bijvoorbeeld de voogdijwerker. Dit is te interpreteren als een ontladen van negatieve gevoelens, als een manier om grip te krijgen op de situatie en als mechanisme om het zelfrespect te herstellen. Een voorbeeld daarvan is het onderhandelen, al is het over kleine punten zoals contacttijden. De voogdijwerker gebruikt hierbij inzicht in de psychologie van het onderhandelen. Aan de ene kant is het niet goed om te veel toe te geven, omdat dan een glijdende schaal kan ontstaan. Aan de andere kant kan het zelfrespect van de ouder worden versterkt als er voor de ouder op dit punt iets is bereikt. De voogdijwerker gunt de ouder zijn succes en probeert een zure reactie of een reactie vanuit macht te vermijden.

Gelaten acceptatie

In deze fase ziet de ouder de realiteit meer onder ogen en staat hij meer open voor de nieuwe situatie. Gaandeweg deze fase maken de ouders meer onderscheid tussen de belangen van het kind en de eigen belangen. Naarmate de ouders meer vertrouwen krijgen in de nieuwe situatie en niet bang zijn om hun ouderrol te verliezen, wordt het makkelijker om de nieuwe gezagsformule te accepteren.

Aanvaarding

In deze fase krijgt het kind expliciet toestemming van de ouders om in het pleeggezin te wonen en zich te hechten aan pleegouders, dan wel een speciale relatie te hebben met een contactpersoon wanneer een kind in een instelling woont.

Deze fasen verlopen niet altijd precies in deze volgorde. Daadwerkelijke acceptatie vindt maar tot op zekere hoogte plaats. De beperking van de ouderrol blijft vaak knagen. Veranderingen in de omstandigheden kunnen ertoe leiden, dat een eerdere reactie terugkeert. Veel ouders blijven jarenlang worstelen met het feit, dat hun kind niet meer bij hen komt wonen.

Het acceptatieproces wordt niet alleen beïnvloed door factoren bij de ouders en in de feitelijke situatie, maar ook door factoren die binnen het bereik van de voogdijwerker en andere beroepskrachten liggen.

Ouder- en omgevingsfactoren zijn:

- Beschikt de ouder over voldoende inzicht en reflectievermogen (bijvoorbeeld in het geval van persoonlijkheidsproblematiek)?
- Kan de ouder voldoende onderscheid maken tussen de eigen behoeften en de behoeften van het kind?
- Is er voldoende steun en begrip in het sociaal netwerk?
- In het geval van pleegzorg: voelen de ouders zich welkom en voelen zij zich als ouders gerespecteerd door de pleegouders?

De rolbeleving bij de ouders:

- Voelen zij zich betrokken bij de opvoeding van hun kind? Hebben de ouders een plek in het leven van hun kind?
- Is er aandacht voor het herdefiniëren van de ouderrol?

Inzicht in de redenen van de voogdij:

- Weten alle betrokkenen wat het perspectief is van het kind en welke argumenten daar aan ten grondslag liggen?
- Hebben de ouders kunnen ervaren dat er alles aan is gedaan om uithuisplaatsing en voogdij te voorkomen en dat ook alles is geprobeerd om het kind terug naar huis te laten gaan?
- Ervaren de ouders dat het goed gaat met het kind? Is er contact met het kind? Is er gewerkt aan de band tussen het kind en zijn ouders?

Duidelijkheid over het toekomstperspectief van ouders en kind, duidelijkheid over de rollen van alle betrokkenen, gecombineerd met een goede begeleiding bij rouw en roldifferentiatie, vergroten de kans op acceptatie bij ouders van de voor een specifiek kind meest passend gebleken opvoedingsarrangement.

14.6 Samenwerking met de pleegouders en de residentiële voorzieningen

De pleegzorgorganisatie is verantwoordelijk voor de begeleiding van de pleegouders. De pleegzorgorganisatie begeleidt de pleegouders bij het uitvoeren van het hulpverleningsplan dat is afgeleid van het plan van aanpak/het voogdijplan van de voogdijwerker. Er vinden jaarlijks evaluatiemomenten vanuit de GI plaats. De voogdijwerker bespreekt de inhoud van de evaluatie met de pleegouders en vermeldt expliciet hun mening over de hulpverleningslijn in het voogdijplan. De voogdijwerker heeft in de uitoefening van zijn rol als vanzelfsprekend (functioneel) contact met de pleegouders en residentiële voorzieningen. Voorbeelden zijn: het halen, brengen en begeleiden van een huisbezoek, gesprekken over de gezagsoverdracht, delegeren van bepaalde taken aan de pleegouders die uitsluitend nog de handtekening van de voogdijwerker behoeven.

Naast de reguliere begeleiding van de pleegzorgorganisatie kan het nodig zijn om een vorm van opvoedingsondersteuning in te schakelen voor de pleegouders. Dit wordt dan opgenomen in het hulpverleningsplan. De voogdijwerker zoekt met andere betrokkenen welk programma het best zou passen, welk programma in de regio wordt aangeboden en zorgt voor een bepaling van Jeugdhulp.

14.7 Samenwerking in de driehoek kind, ouders, pleegouders

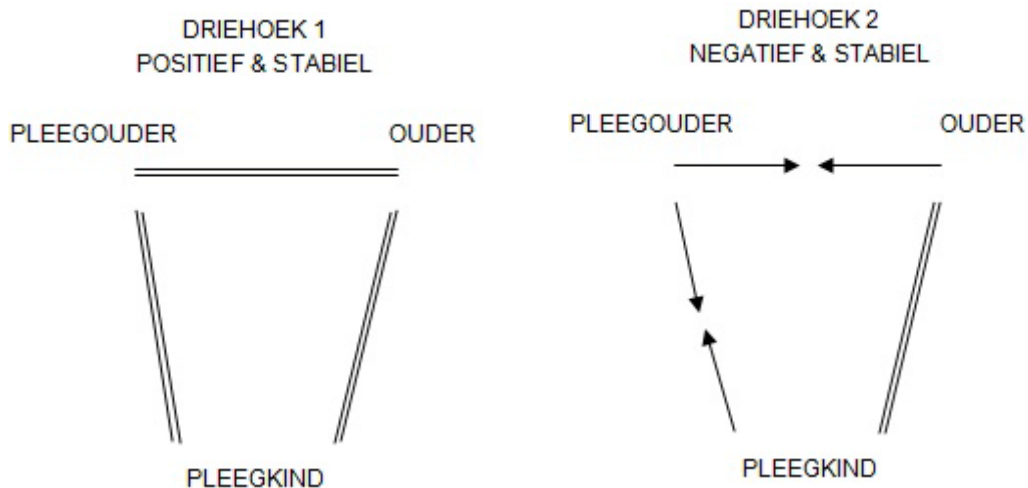
Analyse triade kind-pleegouder-ouders

In een driehoek van drie mensen of partijen doen zich wetmatigheden voor die we congruentieregels noemen (Cartwright en Harary, 1965, Hoffman 1981, Choy, 1996). Bij congruentieregels in driehoeken gaat het om vier patronen op betrekkningsniveau. Inzicht in deze betrekkningspatronen biedt de voogdijwerker (en andere partijen) de mogelijkheid om de complexe dynamiek tussen betrokkenen beter te kunnen begrijpen, kansen en bedreigingen beter in te schatten en daarmee efficiënter te interveniëren. Dit sluit aan bij de opdracht van de voogdijmaatregel

Patronen kunnen positief of negatief zijn, stabiel of instabiel. We spreken van een positief patroon wanneer de betrekkingen tussen drie personen alle drie goed zijn en van een negatief patroon als tenminste een van de betrekkingen tussen de drie personen verstoord is. Van de vier mogelijke patronen zijn er twee stabiel en twee instabiel.

In figuur 1 zien we twee varianten van een stabiele driehoek. De dubbele strepen staan voor goede betrekkingen en twee botsende pijlen staan voor conflicterende betrekkingen.

Fig. 1

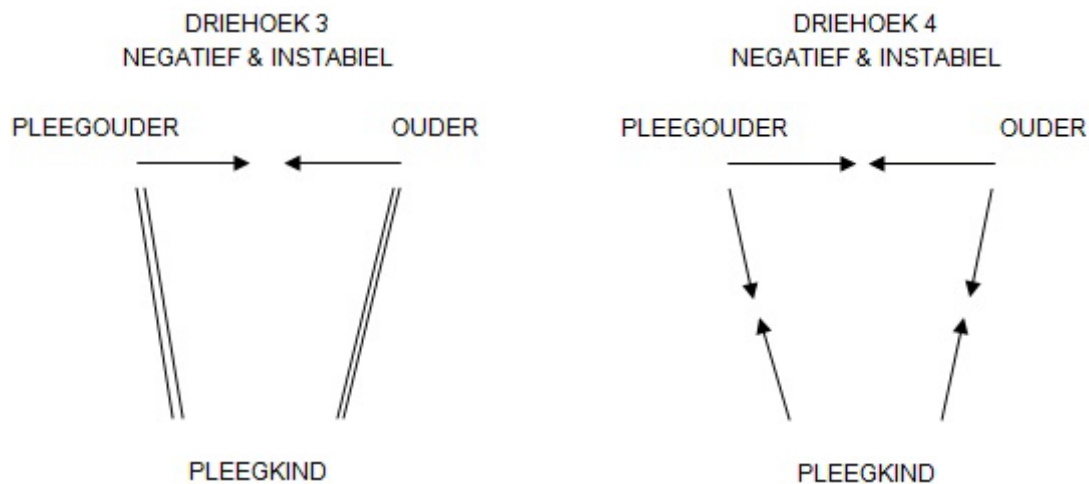
Kenmerkend voor deze patronen is dat deze makkelijk tot stand komen en moeilijk zijn te doorbreken. Omdat deze patronen de neiging hebben elkaar te versterken, noemen we ze 'stabiel'.

In de eerste driehoek onderhouden pleegouders, ouders en pleegkind positieve betrekkingen met elkaar. Hoe aardiger de ouders, pleegouders en pleegkind elkaar vinden des te sterker wordt hun band en hoe sterker hun band wordt, des te aardiger ze elkaar gaan vinden.

In de tweede driehoek onderhouden twee partijen goede betrekkingen met elkaar, maar ieder van hen is in conflict met de derde partij, in dit geval de pleegouders. Hoe bozer het kind is op de pleegouders, des te meer de ouders het voor hun kind opnemen en hoe meer ouders dit doen, des te bozer de pleegouders op de ouders worden en des te bozer het kind weer op de pleegouders, etc.

Instabiele triades zijn uit balans en het bewaren van het evenwicht kost alle betrokkenen veel moeite. Kenmerkend voor een incongruente patroon is dat het zich vanzelf opheft om weer een stabiele (nieuwe) triade te kunnen vormen. In figuur 2 zien we twee afbeeldingen van instabiele triades.

Fig. 2

In de derde driehoek is zichtbaar dat het kind met beide partijen goede betrekkingen onderhoudt, maar dat die betreffende partijen onderling in conflict zijn. Dit driehoekspatroon is instabiel omdat de onderlinge betrekkingen voortdurend aan het wankelen zijn vanwege het emotionele beroep dat ouders en pleegouders op het kind doen. Het kind zal uiteindelijk partij kiezen voor een van de partijen, waardoor de onderlinge verhoudingen verschuiven van driehoek drie naar driehoek 2 uit figuur 1.

In driehoek vier zijn de betrekkingen tussen alle partijen onderling verstoord. Wanneer de verhoudingen tussen de partijen gespannen zijn, ontstaan er vaak gelegenheidscoalities (Choy, 2001). Afhankelijk van het onderwerp spannen twee partijen in steeds wisselende samenstellingen samen tegen een derde. Dit type driehoek neemt regelmatig de gedaante van driehoek 2 aan. Uiteindelijk zal dit type instabiele driehoek zich ook opheffen.

De optimale situatie is dat alle zijden van de driehoek kind – ouders – pleegouders constructief en relatief spanningsloos zijn. Waar dat het geval is kunnen er afspraken gemaakt worden over

bezoekcontacten, informatie uitwisseling, school, verjaardagen, etc. Spanningen tussen de pleegouders en de ouders kunnen leiden tot een grote druk op alle praktische afspraken en regelingen en kan voor alle betrokkenen zeer belastend werken, met het kind als meest kwetsbare persoon.

Door het in kaart brengen van de relaties in de driehoek kind, ouder, pleegouder kan een voogdijwerker beter begrijpen en voorspellen wat er gebeurt en daarmee ook interveniëren. Ook kan het in kaart brengen van de relaties helpend zijn om met elkaar in gesprek te gaan over de onderlinge relaties.

Contact tussen kind, pleegouders en ouders

Voor het kind is de beste situatie een goede relatie met de pleegouders én een goede relatie met de eigen ouders (zie driehoek 1). In de praktijk en in de literatuur bestond discussie over de vraag of een goede relatie van het kind met de eigen ouders – en met name een meer dan incidenteel contact – goed is voor de relatie van het kind met de pleegouders, of daar juist mee op gespannen voet staat. Hermanns (2007) concludeert dat er in het algemeen geen steun is in theorie en onderzoek voor de hypothese, dat het kind 'verscheurd' raakt tussen de eigen ouders en de pleegouders door contact met de eigen ouders. Nederlands onderzoek bevestigt dit (Maaskant, 2007; Maaskant, Hermanns & Bos, 2007). Uit dit onderzoek bleek, dat de frequentie van het contact met de eigen ouders geen invloed had op het welbevinden van het kind in het pleeggezin. Het onderzoek betrof jeugdigen tussen 12 en 18 jaar. Het welbevinden van de jeugdige werd bepaald door de relatie met de pleegouders, onafhankelijk van de relatie met de eigen ouders.

Er is dus in het algemeen geen reden om het contact van het kind met de eigen ouders te beperken om de relatie van het kind met de pleegouders te versterken. Beide relaties hebben de aandacht van de beroepskrachten nodig, maar niet noodzakelijk in relatie tot elkaar.

Contact tussen kind en ouders

Bij het bepalen van de frequentie van het contact van het kind met de eigen ouders, houdt de voogdijwerker rekening met de wens van de jeugdige. Deze wens loopt uiteen van jeugdigen die veel contact willen en het liefst weer thuis zouden willen wonen, tot jeugdigen die geen contact meer willen en volledig afstand nemen van hun ouders. In de loop der tijd kan dit veranderen, waarbij het moeilijk te voorspellen valt of en wanneer dit zal veranderen.

Als de jeugdige meer contact wil, gaat de voogdijwerker na of en op welke manier dat mogelijk is. Daarbij let de voogdijwerker op de veiligheid voor het kind thuis tijdens de bezoeken. Met de ouders bespreekt de voogdijwerker op welke wijze de contacten worden ingevuld. Praktische zaken bij de ouders, de pleegouders en de jeugdige spelen vanzelfsprekend een rol, maar als er bij iedereen een wil tot bezoek is, kunnen praktische belemmeringen vrijwel altijd worden opgelost.

In gesprekken over de taak van de voogdijwerker zeiden jongeren soms, dat de voogdijwerker het contact met de ouders wilde herstellen of intensiveren. Dit sloot niet altijd aan bij de wens van de jeugdige; ook achteraf gezien oordeelden deze jongeren niet positief over telkens nieuwe pogingen van voogdijwerkers tot meer contact. Voor de methode voogdij betekent dit, dat de voogdijwerker de wens van de jeugdige als uitgangspunt neemt. Denkbaar is, dat de voogdijwerker het in het belang van de jeugdige acht als er wel contact is met zijn ouders. De ouders kunnen hierop bij de voogdijwerker aandringen, waarop de voogdijwerker met de jeugdige onderzoekt of er nog

mogelijkheden zijn. Of de voogdijwerker opnieuw een poging moet ondernemen tot contactherstel, hangt af van de geschiedenis (hoe zwaar is de relatie belast?, hoe vaak is het al geprobeerd?) en van de leeftijd en de ontwikkeling van de jeugdige (kan deze jeugdige de gevolgen overzien?). De voogdijwerker kan zoeken naar vormen van contact die voor de jeugdige wel aanvaardbaar zijn, bij voorbeeld het sturen van berichtjes en af en toe een foto via e-mail of social media.

14.8 Samenwerking met de pleegzorgorganisatie

Methodisch is het belangrijk, dat bij de start van de plaatsing van het kind in een pleeggezin er overleg is tussen de voogdijwerker en de pleegzorgorganisatie over de samenwerking. Samenwerking is meer dan taakverdeling. Het gaat om afstemming en om een gezamenlijk beeld over wat er nodig is voor deze jeugdige.

Als de jeugdige tijdens de ondertoezichtstelling in een pleeggezin geplaatst is, is dit overleg als het goed is reeds in die fase gestart. Bij de aanvang van de voogdij wordt op het bestaande overleg voortgegaan. Het opstellen van het voogdijplan is wel een moment om die bestaande samenwerking te bespreken, te verdiepen en zo nodig bij te stellen.

De onderlinge taakverdeling volgt uit de visie op wat er moet gebeuren in de contacten met de jeugdige, het pleeggezin en de ouders. Van daaruit wordt gezien welke beroepskracht het best gekwalificeerd is om de contacten vorm te geven op basis van de bestaande relaties (wie is voor de cliënt een belangrijke beroepskracht) en op basis van de positie (de voogdijwerker kan bij voorbeeld iets duidelijk maken vanuit de bevoegdheden van de voogdij) en de specifieke deskundigheid van de betrokken beroepskrachten. De verdeling volgens het stelsel blijft hierbij uiteraard wel een rol spelen, maar moet flexibel worden toegepast. Het kan zijn, dat de taakverdeling daardoor iets anders uitvalt dan het stelsel aangeeft en ook kan het zijn, dat de jeugdbeschermer en de pleegzorgwerker sommige gesprekken of andere activiteiten gezamenlijk doen.

Binnen de gecertificeerde instelling is deze samenwerking een aandachtspunt. De voogdijwerker wordt hierin gesteund door de praktijkleiding, manager en gedragsdeskundigen. De gecertificeerde instelling en de pleegzorgorganisatie spreken een escalatieregeling af. Dat wil zeggen, dat de teammanagers of gedragsdeskundige van de GI en de pleegzorgorganisatie bewaken, dat de samenwerking op uitvoerend niveau goed verloopt. Indien in een casus de samenwerking tussen de voogdijwerker en de pleegzorgwerker stagneert, meldt de voogdijwerker dit aan de leidinggevende (teammanager, gedragsdeskundige, praktijkleider). Deze leidinggevende neemt vervolgens contact op met de leidinggevende van de pleegzorgorganisatie om de samenwerking in deze casus te herstellen.

Jeugdzorg Nederland heeft een landelijk model 'Pleegzorg: een gezamenlijke zorg' voor samenwerkingsafspraken tussen de gecertificeerde instellingen en pleegzorgorganisatie opgesteld²³. Het doel van het van het model is om de pleegzorgorganisaties en de gecertificeerde instellingen een

²³ Pleegzorg: een gezamenlijke zorg' Landelijke handreiking Samenwerkingsafspraken tussen Bureau Jeugdzorg/Landelijk werkende instelling en de Pleegzorgorganisatie (Jeugdzorg Nederland, 2014).

handvat te bieden bij het opstellen van hun regionale afspraken. Deze afspraken vormen een algemeen kader voor de samenwerking. Het is goed om dit per casus te concretiseren en te blijven kijken naar specifieke afspraken die passend zijn.

14.9 Samenwerking met overige organisaties voor Jeugd & Opvoedhulp

Naast de pleegzorgorganisatie moet een voogdijwerker ook samenwerken met aanbieders van residentiële zorg waar voogdijpupillen zijn opgenomen. Afstemming is o.a. noodzakelijk op de volgende punten:

- Is het nog steeds een stabiele, continue en veilige plek?
- Afstemming over voortgang van uitvoering plan van aanpak/hulpverleningsplan.
- Anticiperen op einde van de residentiële plaatsing en vervolg daarna.
- Afstemming over logeerplaatsing of weekendpleegzorg.
- Afstemming over zoeken van een contactpersoon/burgervoogd voor de jeugdige.

De taak van de voogdijwerker is om een stabiele, duurzame opvoed- en opgroeisituatie voor de jeugdige te realiseren. Samen met de residentiële voorziening staat hij regelmatig stil bij de vraag of de residentiële plaatsing nog steeds aan dat criterium voldoet of dat naar een alternatieve setting moet worden gezocht. Een specifiek aandachtspunt in de samenwerking tussen de gecertificeerde instelling en de organisatie voor Jeugd & Opvoedhulp is het bewaken van de veiligheid van de jeugdige. Dit betreft de veiligheid binnen de residentie. Om dit in kaart te brengen is een veiligheidsbarometer residenties beschikbaar²⁴.

Tijdens het verblijf van de jeugdige in een residentie gaat de voogdijwerker actief op zoek naar het perspectief na de leefgroep. Om te voorkomen dat er een grote afstand ontstaat tussen de voogdijwerker en de jeugdige worden direct vanaf het begin zowel met de jeugdige, als met de residentie en overige betrokkenen de doelen, de duur van het verblijf en het gewenste perspectief na het verblijf besproken. Gedurende het verblijf houdt de gezinsvoogd contact met de jeugdige.

Naast het volgen van de jeugdige in de residentie zoekt de voogdijwerker ook naar mogelijkheden voor gebruikmaking van 'gezinsachtige situaties' voor de jeugdige, zoals een logeeradres of weekendpleegzorg. Naast dit soort mogelijkheden zijn er ook steeds meer vrijwilligersinitiatieven voor jeugdigen in een residentie. Een jeugdige wordt gekoppeld aan een vrijwilliger die de jeugdige ondersteunt bij allerlei praktische zaken zoals bij voorbeeld huiswerk maken, luisterend oor bieden, meedoen in het gezinsleven of brengen en halen van en naar een sportclubje.

De methode voogdij spreekt over een contactpersoon voor een voogdij-jeugdige. Dit is een volwassene die iets wil betekenen voor een jeugdige en op termijn mogelijk de voogdij wil overnemen. Dit kan iemand zijn uit de omgeving van de jeugdige maar ook een eventuele vrijwilliger die een steeds hechtere band krijgt met de jeugdige. In het domein 'gezag' staat beschreven hoe een contactpersoon kan worden gevonden en welke taken deze persoon kan hebben. Bij het inzetten van een vrijwilliger/contactpersoon is altijd afstemming met de residentie nodig. De residentie heeft immers zicht op de personen die belangrijk zijn voor de jeugdige.

²⁴ Zie noot 11.

14.10 Samenwerking met de raad voor de kindbescherming

Voor de start van de voogdij heeft de RvdK onderzoek inzake gezagsbeëindiging verricht en een verzoek ingediend bij de rechter. Aan het begin bij de start van de voogdij vindt een overdrachtsgesprek plaats tussen ouders, jeugdige, voogdijwerker en de RvdK.

De voogdijwerker stemt af met de RvdK over thema's als gezagsbeëindiging, herstel van gezag en gezagsoverdracht.

De toetsende taak van de RvdK is voorlopig opgeschort. Of en wanneer de bepaling zal worden uitgevoerd wordt door de verantwoordelijke ministers en de Kamer op een later tijdstip besloten, mede afhankelijk van de uitkomsten van nader onderzoek.

14.11 Evaluatie

Ieder jaar wordt het plan van aanpak/voogdijplan geëvalueerd met de jeugdige, de ouders en pleegouders. Dit kan in de vorm van een perspectiefbijeenkomst aan de orde komen. De situatie van de jeugdige wordt per domein besproken en nagegaan wordt of de gemaakte afspraken inderdaad zijn geëffectueerd. De voogdijwerker heeft de taak om de voortgang van gemaakte afspraken te bewaken. Dit speelt bij voorbeeld in het geval de jeugdige zorg of behandeling (anders dan de opvoeding in een pleeggezin) nodig heeft. Het 'zorgen voor zorg' is een van de taken van de voogdijwerker (zie domein hulpverlening). Uit deze taak volgt het bewaken van de voortgang, zowel wat betreft de inhoud als de afgesproken termijnen. De voogdijwerker bespreekt dit met de betrokken organisatie voor Jeugd & Opvoedhulp. Het is nuttig dit rechtstreeks met de jeugdige te bespreken, uiteraard afhankelijk van de leeftijd van de jeugdige en de specifieke situatie, en ook met de ouders. Enerzijds om hen te informeren over de stand van zaken en anderzijds om hen de gelegenheid te geven uiteen te zetten hoe hun visie op de voortgang is en wat er eventueel beter zou kunnen. De evaluatie kan leiden tot een aanpassing van het voogdijplan.

15. Fase 3: Het einde van de voogdij

Taken voogdijwerker bij einde voogdij

- De voogdijwerker streeft naar duidelijkheid, perspectief en zo mogelijk gezagsoverdracht aan een burgervoogd.
- Bij herstel van gezag analyseert de voogdijwerker of de thuissituatie nu voldoende stabiel en veilig is/de ouder duurzaam in staat is om op een adequate manier invulling te geven aan het gezag.
- Bij bijna-meerderjarigheid anticipeert de voogdijwerker op deze fase door systematisch vanaf de 16e verjaardag de domeinen te analyseren en halverwege dat jaar een perspectiefbijeenkomst 18+ te organiseren gericht op de periode van 18 tot 23 jaar.
- Het laatste half jaar staat in het teken van realisatie van het actieplan n.a.v. deze perspectiefbijeenkomst.
- De voogdijwerker maakt hierbij gebruik van de checklist voor meerderjarigheid.
- Voor jeugdigen met een (lichte) verstandelijke beperking wordt nagegaan of bij het ingaan van de meerderjarigheid een beschermende maatregel getroffen moet worden in de vorm van een mentor, een onder bewindstelling of curatele.

De voogdij is geen tijdelijke maatregel. De voogdij kan doorlopen tot de jeugdige meerderjarig wordt. De maatregel kan daarom gebruikt worden voor situaties waarin stabiliteit belangrijker is dan verandering in de opvoedingssituatie. Een deel van de voogdijen waar de GI verantwoordelijk voor is, loopt dan ook door tot de jeugdige 18 wordt. Er zijn echter goede argumenten om eerder systematisch te onderzoeken of het mogelijk is de voogdij over te dragen aan de pleegouder(s) of aan iemand anders die de verantwoordelijkheid voor de jeugdige op zich wil nemen. Zie hiervoor het domein 'gezag'.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het einde van de voogdij. Dat kan door:

- herstel van gezag
- bereiken meerderjarigheid/18 jaar
- gezagsoverdracht

15.1 Herstel van het ouderlijk gezag

Hoewel de voogdij in het stelsel van jeugdbescherming de meest definitieve maatregel is, komt het toch voor dat jeugdigen – soms na vele jaren – weer bij hun eigen ouder(s) gaan wonen. Een klein percentage van de jeugdigen over wie de GI de voogdij heeft, woont weer thuis. Een groter aantal jeugdigen keert na het 18e levensjaar terug naar een eigen ouder.

Dit gegeven kan verklaard worden door veranderingen in de thuissituatie en veranderingen bij de jeugdige zelf. Veranderingen die vaak niet voorzien konden worden, zoals een scheiding van de ouders, of het vinden van een nieuwe partner door een ouder, etc. Voor een ander deel geeft het te denken over de inzet van de jeugdbescherming en over de opvoedingssituatie die de samenleving deze jeugdigen heeft kunnen bieden. Ondanks professionele inzet van (soms zeer veel)

beroepkrachten over vele jaren, keert de jeugdige terug naar de omgeving waar hij eerder in zijn eigen belang vandaan is gehaald.

Wanneer een voogdij zich ontwikkelt in de richting van terugkeer naar huis, onderzoekt de voogdijwerker of dit verantwoord is voor de jeugdige. De vraag naar veiligheid staat daarbij voorop. Daarnaast gaat het om de vraag of de opvoedingssituatie (nu wel) goed genoeg is voor de jeugdige om zich te kunnen ontwikkelen. Als de jeugdige vroeger thuis ernstig mishandeld is, dan is de vraag wat er thuis veranderd is waardoor het nu wel veilig is. De voogdijwerker zoekt dan naar 'tekenen van veiligheid': waaruit blijkt dat het veilig is geworden? Gaat het om een jongere, die zelf 'naar huis' trekt, dan zal de voogdijwerker dit met respect voor het verlangen naar huis volgen. De aandacht van de voogdijwerker is gericht op de risico's of gevaren die uit het verleden bekend zijn en op de vraag hoe deze kunnen worden vermeden door het werken aan veiligheid. Behalve veiligheid in engere zin (geen gevaar voor lichamelijk geweld, seksueel misbruik) gaat het ook om de teleurstelling die de jeugdige kan opdoen in het dagelijks contact met de eigen ouder(s). De voogdijwerker kan dit niet in alle situaties voorkómen. Wel kan de voogdijwerker hierover met de jeugdige en de ouders spreken, om de kans op een goede afloop te vergroten.

Het klinkt vanzelfsprekend, dat de voogdijwerker hierbij altijd uitgaat van het belang van de jeugdige en zich nooit laat leiden door machtsstrijd. Het gaat altijd opnieuw om de vraag wat in de gegeven situatie in het belang van de jeugdige is. Daarbij is het mogelijk, dat 'wij' jeugdbeschermers ons toch in meer of mindere mate hebben vergist in de analyse van wat er aan de hand was, wat er nog mogelijk was. Munro (2008) noemt het onderkennen, dat de jeugdbeschermer zich zou kunnen vergissen als dé belangrijkste factor in het voorkómen van fouten. Toch kan het in de praktijk moeilijk zijn onderscheid te maken tussen enerzijds de eigen frustratie over (weer) een andere wending of een terugkeer naar een optie die wij met professionele analyses hadden bestempeld als 'gepasseerd station' en anderzijds de werkelijke gevaren voor de jeugdige bij terugkeer. Daarom is wel of niet terugkeer naar huis één van de kernbeslissingen die de jeugdbeschermer niet alleen neemt. Binnen de GI brengt de voogdijwerker deze vraag in tijdens overleg met de praktijkleider en/of gedragsdeskundige.

15.1.1 Ongehuwde Tiernmoeders

Een specifieke variant bij dit thema 'herstel' is de doelgroep jonge/minderjarige tiernmoeders . De ongehuwde tiernmoeder heeft het gezag overigens nooit gekregen omdat ze minderjarig was. Het gezag is dus formeel ook nooit beëindigd en daarom kan er eigenlijk geen sprake zijn van herstel van gezag

Bij de geboorte van een kind krijgen ouders van rechtswege het gezag. Dit geldt ook voor de ongehuwde moeder, tenzij zij minderjarig is. In 2012 telde Nederland 2.902 tiernmoeders Ongehuwde tiernmoeders kunnen, net als volwassen moeders, feitelijk voor hun kind zorgen en zij zijn juridisch ouder van hun kind. Zij kunnen echter geen gezag uitoefenen over hun kind. Artikel 1: 246 BW stelt : Onbevoegd tot het gezag zijn ouders die minderjarig, zijn... Het gezag over de (ongeboren) baby van een minderjarige (tiern) moeder berust dus niet bij de minderjarige moeder zelf.

Als een minderjarige moeder bevalt van haar kind ontstaat er een gezagsvacuüm, niemand heeft dan het gezag of de voogdij over het minderjarige kind. In dat geval zal de rechtbank iemand moeten aanwijzen die het gezag of de voogdij krijgt over het kind. Hiertoe moet een verzoekschrift worden

ingediend bij de rechtbank. Dit verzoekschrift kan bijvoorbeeld worden ingediend door de familie van het kind of door de Raad voor de Kinderbescherming.

Een voogdijwerker blikt terug:

“Samen met ouders (minderjarige ongehuwde moeder) is gekeken wie allemaal kunnen meedenken om te zorgen dat ouders het gezag over het kind krijgen. Ouders waren gemotiveerd voor een bijeenkomst maar gaven aan weinig netwerk te hebben. Dit is benoemd als werkpunt voor de bijeenkomst. Tijdens de bijeenkomst is er per domein een brainstorm geweest die werd samengevat op de flapover. De bijeenkomst werd geleid door de voogdijwerker. Dit werkte goed omdat zij de mensen allemaal al kende. Iedere aanwezige is aan het woord geweest over de zorgpunten en sterke punten. De bijeenkomst resulteerde in een duidelijk plan met afspraken over evaluatie. Ouders voelden zich gesteund in hoe ze hun doelen kunnen bereiken. De communicatie tussen iedereen is nu open wat de voortgang bevordert”.

Meerderjarigheidsverklaring

Een moeder van 16 of 17 jaar kan een verzoek indienen bij de rechter om haar meerderjarig te verklaren, zodat ze het ouderlijk gezag over haar kind kan hebben. Dit verzoek kan ook worden ingediend door de Raad voor de Kinderbescherming, mits de Raad voor de Kinderbescherming de toestemming van de moeder heeft. Dit verzoek kan reeds worden ingediend als de moeder nog zwanger is, indien het aannemelijk is dat de moeder bij de geboorte van het kind de leeftijd van 16 jaar zal hebben bereikt. Bij de beoordeling van dit verzoek kijkt de rechter naar de wenselijkheid van de toewijzing van het verzoek voor de moeder en het kind.

Ondersteuning/begeleiding

Bij reguliere voogdijzaken is het in principe definitief dat het kind door een ander dan de ouder wordt opgevoed. Bij tienermoeders is dit niet het geval. Hier is het juist het perspectief dat de tienermoeder bij meerderjarigheid het gezag krijgt. Anders gesteld: Bij reguliere voogdijzaken verliest de ouder definitief de opvoeding, bij tienermoeders is het perspectief dat de moeder definitief de opvoeding (terug) krijgt. Hierbij moet wel bedacht worden dat hoe jonger de tienermoeder is als zij bevalt, hoe langer de gezagsloze periode voor haar is. Als het kind in die periode uit huis is geplaatst kan hechting een contra-indicatie worden voor terugkeer van de baby naar de jonge moeder.

Begeleiding van tienermoeders is feitelijk een vreemde eend in de voogdij-bijt. Het gaat om de vraag of de jonge moeder als zij 18 is in staat is een stabiele en continue inhoud te geven aan de verzorging en opvoeding van haar kind. De ondersteuning/begeleiding van tienermoeders is gericht op verkrijgen van het gezag, zo mogelijk direct nadat de jonge moeder 18 jaar is geworden. Het netwerk van de moeder (vader, opa's oma's , andere familieleden) is hierbij een belangrijk aspect, ook als mogelijk 'adres' voor gezagsoverdracht.

De centrale vraag is: wat is er nodig om de baby/het kind thuis bij de moeder te laten wonen, zonder dat er sprake is van ontwikkelingsbedreigingen in de thuissituatie? Dit is in feite de klassieke OTS-vraag.

Vragen die de voogdijwerker zich dient te stellen, zijn o.a.:

- hoe ziet de begeleiding van de minderjarige (tiener)moeder er uit?
- wat zijn de mogelijkheden inzake meerderjarigheidsverklaring?
- wat is nodig om gezag bij de jonge moeder te realiseren?
- wat moet er gebeuren opdat ik als voogdijwerker overbodig ben en er 'uit kan'?

Tienermoeders moeten nu vaak zelf actie ondernemen om het gezag over hun kind te verkrijgen. De kosten hiervan komen voor rekening van de tienermoeder zelf. Er is nergens een formeel moment vastgelegd, waarop de gezagsmaatregel heroverwogen dient te worden. In praktijk wordt het kader (de voogdij voor de baby) vaak aangehouden, als er bij het bereiken van de meerderjarigheid nog (ernstige) zorgen zijn. Soms is een ots geëigender maar een dergelijke 'afschaling' van voogdij naar ots komt zelden voor. Die huidige praktijk betekent dat een moeder die een kind heeft gekregen toen zij minderjarig was een veel grotere kans heeft op een voogdijmaatregel voor haar kind dan een moeder die haar kind heeft gekregen toen zij meerderjarig was. Dat alles vormt een extra reden voor de voogdijwerker om het potentiële einde van de voogdij standaard te markeren bij de meerderjarigheid van de moeder en dan de vraag aan de orde te laten komen of de ongehuwde moeder het gezag over haar kind kan verkrijgen.

15.2 Einde voogdij door overdracht gezag

Doel van de voogdij is enerzijds het realiseren van een continue, stabiele en voor de ontwikkeling van de jeugdige zo optimaal mogelijke opvoedingssituatie, waarbij het gezag van de GI is overgedragen aan de pleegouders of een burgervoogd. De voogdijwerker is tijdelijk en streeft er naar zichzelf voor deze jeugdige overbodig te maken. Daarom wordt de verantwoordelijkheid zoveel mogelijk overgedragen aan de feitelijke opvoeders of anderen in de leefwereld van de jeugdige. Gezagsoverdracht komt alleen 'im fringe' als de opvoed- en opgroeisituatie waarin de jeugdige verkeert zo optimaal mogelijk is en in ieder geval 'goed genoeg' is. Bij het domein gezag is uitgebreid ingegaan op de gezagsoverdracht. Daarbij is het doen van onderzoek naar het overdragen van de voogdij besproken als een van de taken van de voogdijwerker. Verder zijn daar de argumenten zogenoemd voor het overdragen van de voogdij aan de pleegouder(s) en de aarzelingen die eventueel bij jeugdige, ouder, voogdijwerker en pleegouder bestaan die tot de conclusie leiden om (vooralnog) niet over te gaan tot gezagsoverdracht.

Overdracht van de voogdij naar een 'contactpersoon'/burgervoogd is op dit moment in de praktijk nog een tamelijk onontgonnen terrein. Vanuit een pedagogische visie pleit Hermanns (2008) er voor deze mogelijkheid veel meer en veel intensiever dan tot nu toe gebruikelijk is te onderzoeken.

Hoe hier een begin mee te maken?

GI'en zouden op dit punt 'klein' moeten beginnen en bijvoorbeeld als startpunt nemen dat bij de eerste vijf nieuwe zaken waarbij een voogdij-jeugdige in een residentiële setting verblijft, een contactpersoon gezocht zal worden. In deze 'pilot' met vijf cases wordt:

- een contactpersoon gezocht in het netwerk van de jeugdige;
- een contactpersoon gezocht in het netwerk van de voogdijwerker;
- contact gelegd met een vrijwilligersorganisatie (bijvoorbeeld Humanitas) voor een vrijwilliger buiten het netwerk om;
- contact gelegd met de pleegzorgorganisatie (wellicht kunnen zij als pleegzorgvariant ook een afdeling burgervoogden op gaan zetten).

Op deze wijze wordt de contactpersoon 'van onderop' geïntroduceerd in de voogdij.

15.3 Einde voogdij door meerderjarigheid

De toekomst van een jongere eindigt niet bij 18 jaar. De voogdij eindigt als de jeugdige meerderjarig wordt, maar het doel van opvoeding en verzorging strekt verder. Als een jongere 18 jaar wordt, is hij of zij officieel meerderjarig. De meeste jongeren hebben dan nog enige vorm van hulp en steun nodig op weg naar volledige zelfstandigheid. Dat geldt voor alle jongeren, niet alleen voor voogdijpupillen. Onze samenleving is ingewikkeld. Er zijn veel vaardigheden nodig om zelfstandig te wonen, leren of werken, een sociaal netwerk op te bouwen en te onderhouden, zich te houden aan allerlei regelingen en financieel de zaak op orde te hebben. Psychologen en pedagogen zien de periode tussen ongeveer 16 en 23 jaar als een periode van volwassenwording. In deze jaren ontwikkelt de jeugdige zich lichamelijk en ook de hersenen ontwikkelen zich nog snel.

De meeste jongeren in Nederland wonen na hun 18^e verjaardag bij hun ouders; gemiddeld verlaten Nederlandse jongeren op hun 22^e het ouderlijk huis. Als jongeren zelfstandig gaan wonen, bij voorbeeld op kamers tijdens een studie, vallen ze de eerste periode doorgaans nog terug op het ouderlijk gezin. Voor jongeren in een pleeggezin vervullen de pleegouders vaak deze steunfunctie in de overgang naar zelfstandigheid. Voogdijpupillen die in een residentiële voorziening verblijven of in een zelfstandigheidsprogramma meedoen, hebben niet vanzelfsprekend een dergelijke steun. Een deel van de jongeren onder voogdij worden als 16- of 17-jarige geplaatst in een programma voor zelfstandig wonen of zelfstandigheidstraining. Deze programma's omvatten het oefenen voor de periode van jongvolwassenheid. Uit onderzoek is bekend, dat jongeren die op vroege leeftijd een pleeggezin verlaten een groter risico lopen om als jong volwassene te ontsporen, dan jongeren die tot hun 18e in een pleeggezin blijven wonen (Kerman, Wildfire & Barth, 2002; Reddy & Pfeifer, 1997). In de fase vanaf 15 à 16 jaar is daarom extra aandacht nodig voor het toekomstperspectief tot in de volwassenheid.

Voor jongeren die niet in een pleeggezin wonen, zoekt de voogdijwerker naar volwassenen buiten de beroepsopvoeders van voorziening of kamercentrum die iets voor deze jeugdige willen betekenen. Om te beginnen zoekt de voogdijwerker in het sociale netwerk van de jeugdige, dat wil zeggen mensen die voor de jeugdige belangrijk zijn. Een hulpmiddel om dit in kaart te brengen is het 'bolletjesschema'. Dit is een eenvoudig hulpmiddel, waarbij wordt uitgegaan van de beleving van de jeugdige en niet per definitie wordt begonnen met bij voorbeeld familieleden. Als dit in eerste instantie niets of niet voldoende oplevert, bespreekt de voogdijwerker ook de minder voor de hand liggende mogelijkheden: een vroegere onderwijzer, vrijwilligers die de jeugdige nog niet kennen, etc. Ook als er geen volwassene is die de volledige verzorging en opvoeding van deze jeugdige op zich kan en wil nemen, ieder stukje dat kan worden toegevoegd aan het sociale netwerk vergroot de kans op een positieve deelname van de jongere aan de samenleving.

Nog altijd is er weinig aansluiting tussen enerzijds jeugdzorg en jeugdbescherming en anderzijds sociale voorzieningen voor volwassenen. Wanneer de jeugdbeschermingsmaatregel eindigt, krijgt de jeugdige in financieel en juridisch opzicht de volledige verantwoordelijkheid. Tegelijkertijd eindigen veel programma's van jeugdzorg en kinder- en jeugdpsychiatrie bij 18 jaar. Voor jongeren die kampen met veel problemen en bij voorbeeld een lichte verstandelijke beperking, is deze overgang een groot risico. De voogdijwerker overweegt voor deze jeugdigen een beschermingsmaatregel, te weten een

mentorschap, onder bewindstelling of onder curatele stelling. Het vooruitkijken naar de periode 18-23 jaar hoort tot de taak van de voogdijwerker. Een hulpmiddel hierbij is de Checklist Meerderjarigheid (zie bijlage 2).

Vorbereiden en anticiperen

Tegen deze achtergrond is het voorbereiden van het einde van de voogdij een essentiële taak van de voogdijwerker. Met name vanaf de 16^e verjaardag van de jeugdige is de vraag hoe het zal gaan na de meerderjarigheid een vast onderwerp van gesprek op de (jaarlijkse) perspectiefbijeenkomst. De voogdijwerker bespreekt dit met de pleegzorgwerker of de opvoeders in een residentiële voorziening en met de jeugdige en de ouders.

Jongeren met een voogdijmaatregel moeten dus goed voorbereid worden op hun meerderjarigheid, op het zelfstandig functioneren na het 18^e jaar. De jeugdbeschermer stimuleert de jeugdige om na te denken over zijn toekomst en maakt samen met de jeugdige en zijn netwerk vanaf het 16e jaar een plan van aanpak. Het ware goed als er een automatische 'wake up call' komt als de voogdij-jeugdige 16 jaar wordt (signalering in Wijz). Het anticiperen op de meerderjarigheid staat vanaf die leeftijd nadrukkelijk centraal.

Een voorbeeld:

Samen met een jongen (LVB) van bijna 18 jaar is een bijeenkomst gepland. De ouders waren niet betrokken omdat de jongen geen contact meer wil. De voogdijwerker heeft hierin wel geprobeerd te stimuleren maar er is uiteindelijk voor gekozen om ouders te informeren. De ouders gaven aan vertrouwen te hebben in de voogdijwerker en het belangrijk te vinden dat er een goede plek komt voor de jeugdige na zijn 18de verjaardag. Het pleeggezin vormt het netwerk van de jeugdige en wil ook na de 18de verjaardag betrokken blijven. Naast de pleegouders en hun volwassen dochter waren nog enkele hulpverleners aanwezig. Er is in de afgelopen jaren gewerkt aan een steeds grotere deelname van de jeugdige aan de bijeenkomsten. Bij deze bijeenkomst was de jeugdige volledig aanwezig. Tijdens de bijeenkomst zijn steeds concrete voorbeelden gegeven waardoor de jeugdige het begreep en het belang inzag van bepaalde beslissingen. School belde helaas op het laatste moment af. De bijeenkomst heeft geleid tot concrete afspraken voor de toekomst en er is een taakverdeling gemaakt waarbij de jeugdige en het pleeggezin deel uitmaken.

Plan van Aanpak 16+

Vanaf het 16^e jaar zijn de jaarlijkse perspectiefbijeenkomsten gericht op toewerken naar meerderjarigheid. In de perspectiefbijeenkomst wordt het plan van aanpak geëvalueerd en bijgesteld. De doelen en acties zijn gericht op meerderjarigheid en afspraken over wie van het netwerk wat doet en wat zal blijven doen. Met name wordt ingezet op het netwerk, want met name na zijn 18^e jaar heeft de jongere een netwerk nodig waar hij op terug kan vallen. Als de jeugdige in een pleeggezin zit, worden de pleegouders en de pleegzorgwerker ook bij de perspectiefbijeenkomsten betrokken. De pleegzorgwerker kan pleegouders en ouders begeleiden om met het pleegkind toe te werken naar 18+.

Het uitgangspunt is om het netwerk al gedurende het gehele vrijwillig/ondertoezichtstelling/voogdij traject te betrekken. Dit in de vorm van netwerkberaden, familiegesprekken en (in de voogdij) perspectiefbijeenkomsten. Zij vormen het steunend netwerk voor de jongere. Door het netwerk in een

vroeg stadium te betrekken en te versterken, is het “normaal” dat zij ook iets doen na het 18^e jaar. De voogdijwerker maakt zich op deze wijze dus steeds meer overbodig’.

In het Plan van Aanpak/het Voogdijplan worden alle domeinen langsgelopen. Per domein wordt aangegeven, wat nodig is, wie wat doet, hoe en per wanneer iets geregeld moet zijn en welke ondersteuning daarbij nodig is. Het is in dit kader wenselijk dat er een speciaal kopje per domein komt in het PvA dat specifiek gericht is op meerderjarigheid.

Checklist en andere tools

Bij dit anticiperen kan de voogdijwerker gebruik maken van een Checklist Meerderjarigheid (bijlage 2).

Van de domeinen afgeleide thema’s in de checklist zijn:

- de woonsituatie/de gezinssituatie;
- de school en/of werksituatie;
- de vrije tijdsbesteding;
- het netwerk van de jeugdige;
- de relatie met de ouders/de omgangsregeling;
- het gezag;
- de financiële situatie.

Deze checklist moet vanaf 16 jaar ‘op tafel’ liggen om de laatste periode tot aan het 18^e levensjaar zo goed en volledig mogelijk te anticiperen op de meerderjarigheid²⁵.

15.4 Afsluiting voogdij

Het afsluiten van de voogdij wordt vastgelegd in een afsluitingsplan (soms ook borgingsplan genoemd). Dit plan wordt in de laatste perspectiefbijeenkomst gemaakt. In dit plan staat wie/wat doet en gaat doen voor de jongere. En er staat in wat de jongere kan doen als er problemen zijn.

²⁵ Andere handige bronnen zijn: de mindmap Pleegkind 18 jaar en het boekje van Pleegzorg Advies Nederland: Pleegzorg, ‘hoe zit dat nu met...18 plus’. Op allerhande websites is veel praktische en toegankelijke informatie over 18+ te vinden. Ook is er een app beschikbaar (www.kwikstart.nl) met informatie over wonen, financiën, verzekeringen, nazorg en gezondheid Gratis te downloaden in de Google Play Store en de App Store

Bijlagen

Bijlage 1 Praten met (jonge) jeugdigen

In gesprek met (jonge) jeugdigen

Het is voor volwassenen vaak moeilijk om met jonge jeugdigen te praten. Vaak veronderstelt men dat de jeugdige geen mening heeft en dat de gespreksonderwerpen te moeilijk zijn. Communiceren met jeugdigen is ook moeilijk omdat jeugdigen nog niet altijd de voor volwassenen vanzelfsprekende communicatieregels beheersen, daarnaast kunnen jonge jeugdigen zich niet lang op één onderwerp concentreren en springen zij in de beleving van volwassenen van de hak op de tak. Jeugdigen geven echter altijd informatie af; alleen lukt het de volwassenen niet altijd om deze informatie goed te verstaan.

Voogdijwerkers hebben dagelijks te maken met jeugdigen, maar gespreksvoering met jonge jeugdigen is een onderbelicht thema binnen de jeugdbescherming. De voogdijwerker kan contact hebben door middel van spel, een tekening maken, of een andere activiteit. Bij jeugdigen onder de twee jaar is het van belang dat de voogdijwerker vooral terug valt op de directe observatie: zien hoe de jeugdige slaapt, welke verzorging het krijgt, vragen hoe de jeugdige eet, hoe de ouder omgaat met het huilen van de jeugdige, of het door ouders gestimuleerd wordt tot spel, hoe de jeugdige reageert op de ouders etc. De voogdijwerker observeert- direct of uit tweede hand- het gedrag van de jeugdige. Zo kan hij bijvoorbeeld ook een keer meegaan naar het consultatiebureau.

Basistechnieken

In een gesprek met jeugdigen kan de voogdijwerker de mening/ beleving vragen van de jeugdige. Van belang is om open en gesloten vragen af te wisselen door te beginnen met open vragen en daarna verduidelijking te vragen door middel van meer gesloten vragen.

Zo kan de voogdijwerker jeugdigen laten vertellen over vader en moeder. Wat doen ze samen, hoe is dat? Wat is er leuk aan? Hoe vaak gebeurt dat? Soms gaat het wel eens minder, hoe gaat dat dan in zijn werk? Geef eens een voorbeeld? Wat is het verschil tussen pappa en mamma? Wat doet de een en wat doet de ander?

Gebruik soms indirecte vragen zoals:

“Soms hoor je wel eens van kinderen die het niet leuk hebben bij hun ouders. Wat gebeurt er dan, weet jij dat, hoor jij dat ook wel eens?” De jeugdige kan dan antwoorden: “ja dan wordt die geslagen.”

De voogdijwerker moet voorzichtig zijn om hier direct, al te ‘gretig’, op in te gaan. Soms is het beter het onderwerp eerst wat toe te dekken en eerst over iets gezelligs te beginnen om even later, of een volgende keer, het opnieuw aansnijden: “toen straks /de vorige keer hadden we het er over dat ouders soms hun kind slaan, heb jij dat ook wel eens gehad?”

De voogdijwerker kan ook eens vragen naar een fotoboek van de jeugdige, naar de belangrijke personen in het netwerk van ouders, hoe het op school gaat, hoe het rapport van de jeugdige was, welke vriendjes en vriendinnetjes de jeugdige heeft, of de jeugdige daar wel eens gaat spelen, hoe het contact is tussen ouders en andere ouders, et cetera. Belangrijk ook hierbij is vooral oog te hebben voor de factoren die wel goed gaan. Dus naast de zorgpunten ook inzoomen op de beschermende factoren. Wat gaat er goed? Op welke momenten is dat? Wie speelt daarbij een belangrijke rol? Beschrijf eens een periode toen er geen problemen waren. Wanneer was dat? Hoe lang duurde dat? Waardoor ging toen het goed? Hierbij is het van belang dat de voogdijwerker aangeeft waarom hij al deze dingen vraagt en wil bespreken.

Wanneer we een open gesprek willen met een (jong) kind, dan moeten letten op onze houding en manier van praten.

Houdingsaspecten bij het praten met jeugdigen

- Zoek een omgeving waar de jeugdige vertrouwd is
- Sluit aan bij waar de jeugdige op dat moment mee bezig is, bijvoorbeeld spel, tekenen
- Steun de jeugdige en stel het op zijn gemak
- Let op non-verbale signalen van de jeugdige
- Overweeg vooraf overleg met vertrouwensarts en/of zedenpolitie. Een gesprek door iemand met te weinig ervaring op dit gebied kan een eventueel later strafrechtelijk onderzoek (studioverhoor van kind en mogelijke pleger) ernstig frustreren dan wel onmogelijk maken.

Manier van praten in gesprekken met jeugdigen

- Ga op dezelfde ooghoogte zitten als de jeugdige (maar niet voortdurend door de knieën)
- Gebruik korte zinnen, gewone taal, vermijd 'kindwoordjes'
- Begin met open vragen en wissel deze af met gesloten vragen, vul het verhaal niet in
- Vraag niet verder, wanneer de jeugdige niets wil of kan vertellen
- Houd het tempo van de jeugdige aan, niet alles hoeft in één gesprek.

Extra aandachtspunten in het gesprek met de jeugdige over veiligheid

- Niet doen: Laat de jeugdige niet merken dat je van het verhaal schrikt.
- Niet doen: Val de ouders niet af.
- Wel doen: Zeg dat je niet geheim kan houden wat de jeugdige vertelt.

Spanjaard en Woelinga (2002) beschrijven een aantal specifieke aandachtspunten bij het praten over vermoedens van seksueel misbruik. Deze aandachtspunten zijn ook van belang bij het praten over andere vormen van kindermishandeling:

Aandachtspunten bij het stellen van vragen over seksueel misbruik en mishandeling

- Vraag om in eigen woorden te vertellen wat er gebeurd is. Vaak vinden jeugdigen en jongeren het moeilijk om hier over te praten, bijv. omdat zij zich medeverantwoordelijk voelen en/of schamen voor hun situatie of voor wat er gebeurd is. Een kind of jongere kan afwerend reageren als je te rechtstreeks naar de situatie of gebeurtenis vraagt. Het is echter van belang om het wel over de nare gebeurtenissen te hebben er niet omheen te (blijven) draaien.
- Vraag wanneer het begonnen is, hoe vaak het gebeurd is en wie er bij betrokken is.
- Vraag naar meerdere situaties: als een jeugdige verteld heeft over één onveilige situatie of nare gebeurtenis, kan het zijn dat er nog meerdere situaties zijn.
- Stel de vragen niet suggestief ten aanzien van het soort handelingen of de mogelijke pleger zolang hieromtrent geen duidelijk vermoeden bestaat, zoals bijvoorbeeld: "heeft je vader wel eens...?"
- Laat de jeugdige zelf benoemen welke handelingen door wie verricht zijn.
- Stel de vragen zowel in de tegenwoordige als in de verleden tijd.

- Stel, als open vragen niet lukken, voor om vragen te stellen waarop de jeugdige/ jongere antwoord kan geven als hij/zij dat wil, eventueel door alleen “ ja” te knikken of “ nee” te schudden.
- Een valkuil in gesprekken over (seksueel) misbruik is (te snel) te willen helpen en van alles te willen regelen. Zeg daarom dat je wilt helpen, maar ga niet meteen oplossingen voor de jeugdige of de jongere bedenken (dat is venster 4). Je hoeft geen pasklaar antwoord te hebben. Beloof daarbij niet dat je het aan niemand zult vertellen, maar verzeker de jeugdige of de jongere dat je dit altijd in overleg zult doen en hem zult steunen.

Bijlage 2 Checklist Meerderjarigheid

Deze checklist is ontwikkeld door verschillende Bureaus Jeugdzorg tijdens de implementatie van de methode Voogdij. Los van de precieze woonplek kan een aantal aandachtspunten benoemd worden. Het hangt van de mate van zelfstandigheid en mogelijkheden/beperkingen van de jeugdige af wanneer precies e.e.a. wordt besproken of ingezet. Uiterlijk een half jaar voor het 18^e jaar moeten bepaalde zaken geregeld zijn.

1. *De woonsituatie/gezinssituatie van de jeugdige*

Algemene vragen/aandachtspunten vanaf het 16^e jaar:

- Wat is de huidige woon- en verblijfsituatie?
- Wil en kan de jeugdige hier blijven wonen ook na het 18^e jaar?
- Wat zijn de sterke kanten en de zorgpunten, leerpunten voor toewerken naar zelfstandigheid (denk aan plannen, organiseren, met geld omgaan, contact met leeftijdsgenoten onderhouden, invulling geven aan vrije tijd)?
- Jeugdige activeren om zelf op zoek te gaan naar hobby, sport, andere activiteiten, bijbaantje.
- Eigen netwerk van de jeugdige in kaart brengen en indien nodig werken aan uitbreiding van het netwerk. De aandacht moet gericht zijn op het uitbouwen van gezond netwerk, zodat de jeugdige bij meerderjarigheid wanneer de professionele bemoeienis stopt, voldoende netwerk heeft om op terug te vallen. Bijvoorbeeld middels een gastgezin.
- Wie betrekken uit netwerk voor ondersteuning?
- Wat moet er op sociaal-emotioneel vlak geregeld worden?
- Wat hebben betrokkenen nodig om los te kunnen laten/vertrouwen te geven?
- Inventariseren van sociale kaart, voorzieningen in de woonplaats/gemeente waar jeugdigen met vragen terecht kunnen. Bijvoorbeeld infopunt, kinderrechtswinkel, vangnet jeugd, maatjesproject, gastgezinnenproject...
- Welke mogelijkheden zijn er voor jeugdige die geen bemoeienis/nazorg van de voogdijwerker wil, op wie terugvallen indien nodig?

Specifiek voor pleegzorg

Vanaf 16-17 jaar

- pleegkind krijgt zak- en kleedgeld;
- openen en beheren van eigen spaarrekening;
- nadenken over leef- en woonsituatie na pleeggezinplaatsing;
- wanneer denkt jeugdige en pleegouders dat zelfstandigheid voldoende is;
- wat zijn sterke punten en zorgpunten;
- behoefte en wens aan begeleiding en ondersteuning.

Vanaf 17-17½ jaar

- bij 18 jaar wettelijke verplichting aanmelden bij zorgverzekering, eventueel aanvullend verzekeren;
- checken polisvoorwaarden aansprakelijkheidsverzekering;
- uitzoeken wat er verandert i.v.m. vergoeding onderwijskosten;

- bij voortzetting pleegzorg: zo nodig regelen begeleiding van pleegkind en pleegouders en/of pleegzorgvergoeding;
- kan uitwonend pleegkind in aanmerking komen voor overbrugging studiefinanciering;
- aandacht voor financiële wegwijzer pleegouders en brief voor jeugdige info 18+ van afdeling FHM.

Jeugdige verblijft in een residentiële setting/gezinshuis/begeleid wonen

Vanaf 16-17 jaar

- Nadenken over einde van het traject en welke ondersteuning daarna nodig en gewenst is;
- Wat zijn wensen en behoeften van de jeugdige zelf;
- Welke begeleidingsvragen heeft de jeugdige?
- Wie kan de jeugdige hierbij ondersteunen?
- Netwerk opbouwen en intensiveren;
- Ontwikkelen concrete vaardigheden zoals plannen, organiseren, budgetteren.

Vanaf 17½-18 jaar

- De leef- woonsituatie is duidelijk, toeleiding naar en afspraken zijn geregeld;
- Is nazorg nodig?
- Welke taken en verantwoordelijkheden worden door netwerk opgepakt;
- Bij voortzetting van zorg: afspraken met lokale veld over warme overdracht;
- Geld sparen voor gemeentelijke heffingen.

Zelfstandig wonen

Vanaf 18 jaar

- Inschrijven bij websites en woningcorporaties, studentenhuisvesting;
- Postadres regelen;
- Huurcontract ondertekenen;
- Borg, eventueel service kosten betalen;
- Nagaan of beroep op (tegemoetkoming) inrichtingskosten mogelijk is;
- Inschrijving gemeente aanpassen;
- Verzekeringen: inboedel/ziektekosten/WVA;
- Televisie/internetaansluiting;
- Gas, elektriciteit en water regelen;
- Besluiten of hulp bij het zelfstandig wonen nodig is;
- Tijdig aanvragen van hulp- en ondersteuning/verlengde jeugdzorg;
- Aanmelden bij tandarts en huisarts in de buurt.

2. De school en/of werksituatie van de jeugdige

- Zoeken vervolgopleiding;
- Inschrijven voor vervolgopleiding;
- Studiefinanciering of tegemoetkoming aanvragen (Duo);
- Bezoeken Open dagen, verwijzen naar sites, wie betrekken?
- Werk vinden en solliciteren; vacatures zoeken, sollicitatiebrief schrijven en gesprek voorbereiden;
- Wat kan de jeugdige zelf doen?

- Hoe kan het netwerk ingezet worden?
3. *De vrijetijdsbesteding van de jeugdige*
- Wat vindt de jeugdige leuk om te doen?
 - Kan de jeugdige zelf initiatief nemen?
 - Is aansturing, hulp/ondersteuning nodig? Wie kan dat bieden?
 - Hoe is omgang met vrienden, kan wel/niet contact leggen?
 - Zijn er clubs, sporten in de buurt?
4. *Het netwerk van de jeugdige/perspectiefbijeenkomst*
- Zorg voor betrekken van het netwerk gedurende het gehele traject. Door het netwerk in een vroeg stadium te betrekken is het 'normaal' dat zij ook een rol hebben na het 18^e jaar. De Voogdijwerker maakt zich steeds meer 'overbodig'.
 - Centraal staat de vraag wat kan de jeugdige zelf/op wie kan jeugdige terugvallen na 18^e jaar.
 - Het organiseren van perspectiefbijeenkomsten moet meer geborgd worden. Geef aan wat er geprobeerd is, wat zijn de resultaten, knelpunten, goed practise.
 - Doelen en acties uit het PvA jaarlijks evalueren en bijstellen.
 - Actief op zoek gaan naar contactpersonen uit het netwerk, jeugdige zelf een rol laten vervullen daarin, ook bezien of jeugdige goede contacten heeft met professionals (ketenpartners).
 - Afspraken over wie welke taken op zich neemt.
 - Gebruik maken van Eigen Kracht conferentie, Familie Netwerk Beraad enz.
5. *Relatie met ouders/omgangsregeling*
- Hoe worden ouders betrokken?
 - Kunnen ouders omgaan met rol als ouder op afstand?
 - Hoe kan het contact tussen jeugdige en ouders/familie verbeterd worden?
6. *Gezag*
- Is er een contactpersoon in het netwerk die bepaalde taken/verantwoordelijkheden op zich wil/kan nemen?
 - Aanvragen bewindvoerder/mentorschap/curatele.
7. *De financiële situatie/vermogensbeheer/inkomen*
- Brief 18+ (zie laatste pagina);
 - DigiD aanvragen;
 - Overzicht inkomsten en uitgaven maken;
 - Is het lastig om schuldenvrij te blijven? Vraag hulp.
 - Spaarrekening openen;
 - Gesprek aangaan met ouders over hun verplichtingen; ouders zijn tot 21 jaar onderhoudsplichtig;
 - Checken polisvoorwaarden aansprakelijkheidsverzekering (in principe geldig voor jongeren tot 27 jaar; bij OTS is ouder met gezag of voogd verantwoordelijk voor het afsluiten van deze verzekering);
 - Huurtoeslag aanvragen;
 - Premie zorgverzekering betalen;

- Zorgtoeslag aanvragen bij belasting;
- Belasting terugvragen;
- Werk minder dan minimumloon? Aanvullende uitkering aanvragen bij UWV;
- Geen werk of scholing? Beroep doen op UWV Werkbedrijf voor vinden werk/scholing/uitkering;
- Jeugdige gaat naar een vervolgopleiding: er kan een gat zitten tussen start studiefinanciering en stopzetten kinderbijslag. Vraag advies bij afdeling FHM.

Bijlage 3 Ontwikkelingstaken van jeugdigen van 0 - 18 jaar

1. *Inleiding*

In deze bijlage wordt een overzicht gegeven van de ontwikkeling en ontwikkelingstaken van jeugdigen in de leeftijd van 0 tot 18 jaar.

Dit geheel biedt voogdijwerkers in het contact met de jeugdige en zijn ouders/opvoeders houvast om te signaleren en te bespreken wanneer de ontwikkeling goed gaat, en wanneer stagneert of anders verloopt dan bij de meeste jeugdigen van die leeftijd. Als dat laatste gebeurt, is het raadzaam om contact op te nemen met een collega of met een gedragswetenschapper om twijfels over de ontwikkeling van de jeugdige door te spreken.

Een afwijkende ontwikkeling kan het gevolg zijn van diverse factoren, zoals bijvoorbeeld een verstandelijke beperking, stressvolle omstandigheden, thuis of op school, en/of een medisch probleem. Het nauwkeurig in kaart brengen van de ontwikkeling van de jeugdige en het formuleren van hypothesen over het waarom van deze stagnerende ontwikkeling kan noodzakelijk zijn. Een gedragswetenschapper kan helpen bij het onderzoek en bij de toetsing van deze hypothesen. Mogelijk zijn er voor de hand liggende redenen voor het, tijdelijk, stagneren van de ontwikkeling van de jeugdige en is het niet noodzakelijk om daar direct gealarmeerd over te zijn. Een jeugdige kan bijvoorbeeld door het overlijden van een geliefd huisdier tijdelijk terugvallen in gedrag. Dat is niet alarmerend. Pas als de jeugdige na enkele maanden nog niet teruggekeerd is naar zijn normale gedragspatroon dan is een verder onderzoek mogelijk zinvol.

Bij de uitleg en beschrijving van ontwikkelingstaken moet steeds bedacht worden dat de menselijke ontwikkeling niet volgens een spoorboekje verloopt. Het is niet zo dat een jeugdige op tijdstip x steevast de mijlpalen bereikt moet hebben die bij zijn leeftijd passen. Bij sommige mijlpalen moet een ruime marge gehanteerd worden en die marge wordt groter naarmate de leeftijd vordert.

Ontwikkelingstaken

Ontwikkelingstaken verwijzen naar onderdelen van het proces van de ontwikkeling. Het gaat om die onderdelen die cruciaal zijn voor een goed functioneren van de jeugdige. Ontwikkelingstaken zijn prikkels die de jeugdigen en volwassenen stimuleren om zich nieuw gedrag en nieuwe vaardigheden eigen te maken. Dat is nodig om goed te kunnen functioneren tegen de achtergrond van de verwachtingen en eisen die de omgeving stelt. Die prikkels kunnen van buiten komen. Van een jeugdige van een jaar of acht wordt bijvoorbeeld verwacht dat het een bepaalde autonomie laat zien. Ouders sporen de jeugdige daartoe aan. Ze zeggen bijvoorbeeld dat de jeugdige zelf zijn vriendje kan bellen om te vragen of hij langs wil komen om te spelen. De prikkels kunnen ook van binnenuit komen. Als de denkvermogens van jeugdigen toenemen en jeugdigen ervaren dat ze een eigen individualiteit hebben, willen zelf graag autonoom gedrag laten zien. "Zelf doen" ligt sommige peuters in de mond bestorven.

Het aangaan of beheersen van ontwikkelingstaken als voorwaarde

Door ontwikkelingstaken na te lopen, komt de voogdijwerker te weten welke aspecten van de ontwikkeling bedreigd worden. Vervolgens gaat het om de vraag welke positieve veranderingen in de ontwikkeling gewenst zijn. Als er sprake is van een dwangkader (OTS, voogdij, jeugdreclassering), kunnen die positieve veranderingen door de voogdijwerker worden ingebracht als voorwaarden voor een goed-genoeg opgroei- en opvoedsituatie. Kernvragen bij deze vertaling zijn: 'wat heeft deze

jeugdige nodig?' en 'wat zou men deze jeugdige gunnen?'. Dit werkt als opstap voor het opstellen van werkdoelen en het maken van afspraken en heeft belangrijke consequenties voor de communicatie tussen de voogdijwerker, de ouders en de jeugdige.

Afhankelijk van de leeftijd en de verwachtingen van de omgeving / samenleving, kan de voogdijwerker hier een keuze maken tussen het aangaan (beginnen, aanpakken) van ontwikkelingstaken, of het voldoende beheersen (afroeden) van die taak.

2. *Ontwikkelingstaken 0 - 18 jarigen*

Bij ontwikkelingstaken horen vaardigheden om die taken te vervullen. Het onderstaande schema laat zien aan welke vaardigheden men kan denken bij ontwikkelingstaken voor jonge jeugdigen.

Ontwikkelingstaken jeugdigen	Voorbeelden van vaardigheden
Fysiologische regulatie	Slikken, goed op prikkels reageren, opbouw van slaap/waak ritme
Motorische ontwikkeling	Fles vasthouden, rollen, kruipen, lopen, fijne motoriek
Gevoelens herkennen en reguleren	Gevoelens herkennen, benoemen, uiten, weten wanneer je gevoel mag en kunt uiten en hoe
Vorming gehechtheidsrelaties	Opvoeder opzoeken als veilige basis, om hulp vragen, gepaste afstand bij vreemden, zich laten troosten
Vorming (kinderlijke) autonomie	Initiatieven nemen, exploreren, contact leggen met andere jeugdigen, gepast nee zeggen, omgaan met ouderlijk gezag
Symbolische ontwikkeling	Woorden leren, napraten, het 'alsof-spel', stimulerend speelgoed pakken
Verwerking sociale informatie	Nieuwsgierig naar wat de ander bedoelt, vragen stellen, begrijpen of iemand iets goed of kwaad meent
Relaties met leeftijdgenootjes	Spelletjes doen met anderen, simpele conflicten aangaan en oplossen, kunnen geven en nemen
Functioneren op school	Luisteren, een tijdje stilzitten, gevoeligheid voor instructies en aanwijzingen

Het bovenstaande overzicht is een vrij grove indeling, die een betrekkelijk lange levensperiode omvat (van baby tot basisschoolleeftijd). Er zijn overzichten die veel gedetailleerder zijn. Voor de dagelijkse praktijk van de jeugdzorg en jeugdbescherming is deze indeling echter goed bruikbaar. Bij specifieke vragen over de ontwikkeling kan men fijnere instrumenten gebruiken. Eventueel in samenspraak met de gedragswetenschapper.

Het tweede overzicht toont ontwikkelingstaken voor adolescenten. Uit dit overzicht blijkt dat vaardigheden niet exclusief aan één ontwikkelingstaak gekoppeld zijn. 'Geven en nemen' bijvoorbeeld is belangrijk in het contact met je ouders, maar ook als je met een leerkracht of een baas op het werk iets moet oplossen. Ook bij intieme relaties is deze vaardigheid belangrijk.

Ontwikkelingstaken adolescenten	Voorbeelden van vaardigheden
Autonomie ten opzichte van ouders	'Geven en nemen in discussie met ouders', accepteren dat ouders niet alles van je begrijpen, minder afhankelijk zijn van goedkeuring
Onderwijs en werk	Realistische beroepsverwachting, dagritme kunnen volgen, met leerkrachten en chefs communiceren, solliciteren
Vrije tijd	Hobby kiezen, plannen van vrije tijd, iets zinnigs doen bij teveel vrije tijd, met geld uitkomen

Woonsituatie	Eigen huishouden opbouwen, dagritme vinden, zorgen voor hygiëne, met geld uitkomen
Omgaan met autoriteit	Aanwijzingen en regels opvolgen, meningsverschil uiten, onderhandelen
Gezondheid	Gerichte keuzes bij eten en drinken, risico's op letsel inschatten, veilig rijden in het verkeer, grenzen kennen en hanteren ten aanzien van drugs en drank, naar de huisarts en tandarts gaan.
Lichaam en uiterlijk	Ontspannen zijn als je bekeken wordt, zorgen voor hygiëne en goede voeding, zorg besteden aan kleding
Sociale contacten en vriendschappen	Iets voor een ander doen, vertrouwen tonen, probleem oplossen, humor begrijpen en toepassen
Intimiteit en seksualiteit	Contact leggen, aanvoelen welke intimiteit de ander wenst, soa's voorkomen, nee kunnen zeggen

3. Jongvolwassenen (18-24 jaar) en jonge ouders

Het goed vervullen van ontwikkelingstaken stopt niet aan het einde van adolescentie. Ontwikkeling is een proces dat levenslang doorgaat. Voor voogdijwerkers is van belang dat ook jongvolwassenen en jonge ouders ontwikkelingsopgaven kennen, zoals het zelfstandig functioneren in de samenleving (werk, huisvesting), leren opvoeden van eigen kinderen, en diverse vernieuwingen en aanpassing op het gebied van relaties.

Ook voor deze leeftijdsfasen geldt dat 'oude' ontwikkelingstaken die niet of niet goed afgerond zijn, voor aanvullende problemen kunnen zorgen bij het aangaan of afronden van de nieuwe, voorliggende ontwikkelingstaken. Op die manier kunnen ook jonge ouders aanvullend belemmerd zijn bij het leren opvoeden van hun kinderen.

Ontwikkelingstaken	Voorbeelden van vaardigheden
Opvoeding	Het nemen van verantwoordelijkheid voor en het verdelen van de taken t.a.v. de opvoeding van jeugdigen
Relatie	Het ontwikkelen van een relatie waarin tegemoet gekomen wordt aan beider behoeften aan autonomie en afhankelijkheid en waarin voldoende ruimte is voor de relationele behoeften van jeugdigen
Seksualiteit	Het vorm geven van een seksuele relatie die tegemoet komt aan beider behoeften
Werk en bezigheden	Het kiezen voor en realiseren van (een perspectief op) werk en bezigheden die recht doen aan de eigen ambities en mogelijkheden, de aspiraties van de partner en de financiële behoeften van het gezin
Ouders	Het opnieuw vorm geven van de relatie met (schoon)ouders
Vriendschap en sociale contacten	Het opbouwen en onderhouden van contacten met broers, zussen en andere familieleden, kennissen en vrienden van beide kanten
Financiën en huishouden	Het nemen van verantwoordelijkheid voor en het verdelen van de taken t.a.v. de financiën het huishouden en het omgaan met allerlei instanties en regelingen

Literatuur

- Alink, L., IJzendoorn, R., Bakermans-Kranenburg, M., Pannebakker, F., Vogels, T. & Euser, S. (2011). *Kindermishandeling in Nederland anno 2010 De Tweede Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen*. Den Haag: ministerie volksgezondheid, welzijn en sport.
- Baeten, P. & Janssen, L. (2009). *Protocol van handelen Advies- en Meldpunten Kindermishandeling bij vermoedens van kindermishandeling in relaties van afhankelijkheid en onvrijheid*. Utrecht: MOgroep.
- Beuk, M. (2007). *Kindermishandeling in Nederland anno 2005. De nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen*. Den Haag: WODC, Ministerie van Justitie.
- Boszormenyi-Nagy, I. & Spark, G. (1973). *Invisible loyalties*. Maryland: Harper & Row.
- Cartwright en Harary, 1965, Hoffman 1981, Choy, 1996
- Choy, J., Schulze, E. (2009) *Kiezen voor kinderen. Een nieuwe blik op het samenspel in pleegzorg*. Santpoort Zuid: NISTO publicaties, 2009. - 270 p.
- Duncan, B. & Miller, S. (2000). *The Heroic Client*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Eerenbeemt, E. van den & Heusden, A. van (1990). *Balans in beweging. Ivan Boszormenyi-Nagy en zijn visie op individuele en gezinstherapie*. Haarlem: Uitgeverij De Toorts.
- Euser, S., Alink, L.R.A., Tharner, A., Van IJzendoorn, M.H., Bakermans-Kranenburg, M.J. (2013). The prevalence of child sexual abuse in out-of-home care: A comparison between abuse in residential and in foster care. *Child Maltreatment*, 18(4), 221-231.
- Haans, G., Robbroeckx, L., Hoogeduin, J. & Beem-Kloppers, A. van (2004). *Ouderbegeleiding bij roldifferentiatie. Ouders helpen bij het invullen van de ouderrol na plaatsing van hun kind in een pleeggezin*. Amsterdam: SWP.
- Handboek Indicatiestelling Bureaus Jeugdzorg* (2007). Utrecht: MOgroep
- Hermanns, J. (2008). *Verschoven gezag. Methodisch werken in de voogdij*. Woerden/Utrecht: CoAct Consult/Collegio.
- Hofstede, Suurmond & Nijnatten, C. van (2000). *Beschermengel II*. Utrecht: Universiteit Utrecht ASW.
- IJzendoorn, M.H. van, Tavecchio, L.W.C, Goossens, F.A. & Vergeer, M.M. (1988). *Opvoeden in geborgenheid – Een kritische analyse van Bowlby's attachmenttheorie*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- IJzendoorn, M.H. van (2008). *Opvoeding over de grens. Gehechtheid, trauma en veerkracht*. Den Haag: Boom Academic.
- IJzendoorn, M.H., Prinzie, P., Euser, E., Groeneveld, M., Brilleslijper-Kater, S., Van Noort-Van der Linden, A., Bakermans-Kranenburg, M., Juffer, F., Mesman, J., Klein Velderman, M., & M. San Martin Beuk. (2005). *Kindermishandeling. De Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen*. Den Haag: Ministerie van Justitie, WODC.
- Juffer, F. (2010), 'Beslissingen over kinderen in problematische opvoedingssituaties : inzichten uit gehechtheidsonderzoek.' Den Haag, Raad voor de Rechtspraak.
- Kerman, B., Wildfire, J. & Barth, R. (2002). 'Outcomes for young adults who experienced foster care'. In: *Children and Youth Services Review* 24, nr 5, pag. 319-344.
- Maaskant, A. (2007). *Kind tussen pleegouders en ouders*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

- Maaskant, A., Hermanns, J. & Bos, H. (2007). 'Het kind tussen pleegouders en ouders'. In: *Tijdschrift voor Orthopedagogiek* 46, nr 7/8, pag. 311-320.
- Montfoort, A.J. van (2008). *Professionaliteit en nuchterheid in jeugdzorg en jeugdbeleid*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Montfoort, A.J. van & Slot, N.W. (2009). *Handboek De deltamethode Gezinsvoogdij. De nieuwe methode voor de uitvoering van de ondertoezichtstelling*. Utrecht: MO Groep.
- Onderwaater, J.A.E. (1986). *De onverbreekelijke band tussen ouders en kinderen: over de denkbeelden van Ivan Boszormenyi-Nagy en Helm Stierlin*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Quick-Schuijt, A. (1998). 'Het juridisch kader doet ertoe'. In: Weterings, A. (red.). *Pleegzorg in balans*. Leuven/Apeldoorn: Garant. pag. 27-48.
- Parker, S. & Turnell, A. (2009). *Using the 'Three Houses' Tool. Involving Children and Young People in Child Protection Assessment and Planning*. <http://signsofsafety.net>
- Reddy, L. & Pfeifer, S. (1997). 'Effectiveness of treatment foster care with children and adolescents: a review of outcome studies'. In: *Journal of the Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 36, nr 5, pag. 581-588.
- Schluengel, C., Slot, N.W. & Bullens, R. (red.), (2003). *Gehechtheid en kindbescherming*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Spinder, S & Hout, A. van (2008). *Jong en onderweg. Nidosmethodiek voor de begeleiding van ama's*. Utrecht: Nidos.
- Strijker, J. & Knorth, E. (2007). 'Verplaatsing van pleegkinderen. Een onderzoek naar verplaatsingsgeschiedenis en verplaatsingsverloop bij kinderen in de langdurige pleegzorg'. In: *Kind en Adolescent* 28 (1), pag. 32-45.
- Turnell, A. & Edwards, S. (1999). *Signs of safety. A solution and safety oriented approach to child protection casework*. New York: W.W. Norton & Company. Nederlandse vertaling: Veilig opgroeien, 2009.
- Vogelvang, B.O. (2005). *De jongere aanspreken. Handboek methode jeugdreclassering*. Utrecht: MOgroep.
- Weld, N. (2008). The three houses tool: building safety and positive change. In M. Calder (Ed.) *Contemporary risk assessment in safeguarding children*, Lyme Regis: Russell House Publishing
- Weterings, A. (1998). 'Pedagogisch model voor pleegzorgpleegzorg'. In: A. Weterings (red.). *Pleegzorg in balans*. Pag. 115-140. Leuven/Apeldoorn: Garant.
- Weterings, A. (2000). 'Onderzoek ondersteunt visie-document pleegzorg. Bevindingen uit 58 pleegzorgsituaties'. In: *Nederlands Tijdschrift voor Jeugdzorg* 4 (11), 4-11.